

Josep Pla i Cortés

Perfil de personalitat dels àrbitres de basquetbol espanyols en funció del seu nivell d'assoliment

Directora:
Montserrat Gomà i Freixanet

Tesi doctoral
Departament de Psicologia Clínica i de la Salut
Facultat de Psicologia
Universitat Autònoma de Barcelona
2010

DEPARTAMENT DE PSICOLOGIA CLÍNICA
I DE LA SALUT
UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA

TESI DOCTORAL, 2010

Perfil de personalitat dels àrbitres
de basquetbol espanyols en funció
del seu nivell d'assoliment

*Personality profile of the Spanish basketball
referees according to their achievement level*

Josep Pla i Cortés

Directora de la tesi:

Montserrat Gomà i Freixanet

Facultat de Psicologia
Universitat Autònoma de Barcelona, Barcelona,
Catalunya, Espanya

Il·lustració de la coberta:

James Naismith, creador del basquetbol, celebra la victòria de l'equip dels Estats Units a la final dels Jocs Olímpics de Berlin, al 1936, primera vegada en què el basquetbol va ser esport oficial en uns Jocs.

Dibuix de Francisco Morillo, que evoca la cèlebre anècdota, i que va ser lliurat per la Federació Catalana de Basquetbol a representants del basquetbol mundial amb motiu del Campionat del Món de Basquetbol a Espanya i del Mundialet Passarelle a Catalunya, al 1986.

Aquesta tesi està dedicada la meva esposa, Ana, que des del primer moment em va encoratjar a iniciar els estudis de doctorat i ha suportat amb paciència i comprensió la meva dedicació a aquest projecte i a tots els projectes que d'aquest s'han derivat. Sense el seu suport no hagués pogut tirar endavant.

Als meus pares, José i Joaquina, que em van inculcar el gust per l'estudi i que sempre van encoratjar els meus progressos. Mai no podré tornar-los tot el que ells van dipositar en mi. De la mateixa manera està dedicada a la meva tia Josefa: el seu record m'acompanya i em reconforta; i al meu germà, Enrique, pel seu suport quan ha calgut.

I està especialment dedicada al meu fill, Albert. Tot el que he fet sempre, ho he fet per ell.

AGRAÏMENTS

Vull agrair a la Teresa Maria i al Jaume Fernández-Llamazares la seva inspiració i el seu suport incondicional, sense els quals, mai hagués pogut iniciar els meus estudis de doctorat. També vull agrair al professor Josep M. Costa Molinari, qui també va aportar el seu gra de sorra en aquesta tasca.

A Joan Carles Mitjana que, com sempre, em va donar totes les facilitats perquè disposés dels meus companys àrbitres de basquetbol catalans, als quals també agraeixo la seva col·laboració. També em va facilitar els contactes necessaris perquè pogués disposar dels meus companys àrbitres de la Federació Espanyola i de l'ACB, als quals també agraeixo la seva bona disposició. Així mateix, vull agrair a D. Ángel Sancha, Víctor Mas, Manel Guillén i Jaume Ventura, per la seva col·laboració. No m'oblido de D. José Vallejo, fundador i ànima de l'Escola Catalana d'Àrbitres de Basquetbol, qui va aprovar el meu projecte i em va encoratjar a dur-lo a terme, ni de Llorenç Gascó, president del Col·legi Català d'Àrbitres de Basquetbol en el moment d'iniciar-lo.

A totes aquelles persones que m'han ajudat en algun moment en la realització d'aquesta tesi, com Mònica Ferran, de TEA Ediciones, que em va facilitar els qüestionaris quan la prova encara no estava comercialitzada, o com les meves bibliotecàries de capçalera, Susana Pérez i Marta Jordán, les quals, cadascuna en el seu moment, m'han prestat el seu ajut

com a companyes i com a professionals. Gràcies al meu amic Eduard, per donar-me suport i per ser la memòria de les meves dades.

Al personal de l'Escola i del Comitè d'àrbitres de la Federació Catalana de Basquetbol i als meus companys de feina, entre ells, a aquells professors que han estat per mi model de dedicació universitària. A tots els meus amics, propers i llunyans, que m'han donat suport i han estat atents a l'evolució del meu projecte.

A la meva directora, la Dra. Montserrat Gomà, per la seva paciència i la seva orientació. Ha estat un privilegi poder gaudir del seu mestratge, i gràcies a ella he pogut assolir tots els objectius que em vaig proposar en el moment d'iniciar aquest projecte.

A l'ajut impagable d'Óscar Avilés, el qual, no només en sap d'estadística, sinó que gràcies a la seva condició d'àrbitre comprenia perfectament el sentit de les meves elucubracions mentre buscàvem significació als números.

*«É justamente a possibilidade de realizar um sonho
que torna a vida interessante.»*

Paulo Coelho
O Alquimista

SUMARI

GUIA DE SIGLES _____	15
RESUM – RESUMEN – ABSTRACT _____	17
INTRODUCCIÓ _____	20
Delimitació i justificació de l'estudi _____	20
1. Les motivacions que duen els àrbitres a desenvolupar la seva activitat _____	25
2. L'organització de l'arbitratge del basquetbol a Catalunya i a Espanya _____	41
2.1. La iniciació en l'arbitratge del basquetbol a Catalunya _____	41
2.2. L'evolució dels àrbitres de basquetbol: des de l'EABQ fins a la FEB _____	44
2.3. L'evolució dels àrbitres de basquetbol: des de la FEB a les competicions internacionals _____	46
2.4. Les dones en l'arbitratge del basquetbol _____	50
3. Arbitratge i judici esportiu _____	53
3.1. Les diferències entre l'arbitratge i el judici esportiu _____	54
3.1.1. Diferències segons les funcions: jutjar i arbitrar _____	54

3.1.2. Diferències segons les limitacions en les atribucions _____	56
3.1.3. Classificació dels esports segons les funcions de jutjar i d'arbitrar _____	58
4. La manera de dur a terme les funcions de jutjar i d'arbitrar _____	59
5. Les característiques que han de posseir els àrbitres i els jutges esportius _____	62
5.1. Les característiques que han de posseir els àrbitres i els jutges esportius segons l'opinió dels investigadors _____	62
5.2. Les característiques que han de posseir els àrbitres i els jutges esportius segons ells mateixos _____	67
5.3. Una característica concreta: el coneixement del joc _____	76
6. Les característiques psicològiques dels àrbitres i dels jutges esportius. El seu estudi. _____	84
6.1. Publicacions que aporten estudis que relacionen psicologia i arbitratge o judici esportiu _____	86
6.2. Investigacions fetes a Espanya que relacionen psicologia i arbitratge o judici esportiu _____	88
6.3. Línies de treball en Psicologia de l'Arbitratge _____	89
6.3.1. La formació dels àrbitres en aspectes psicològics _____	90

6.3.2. La participació dels àrbitres de la FCBO en investigacions sobre aspectes psicològics _____	93
7. La recerca sobre la personalitat dels esportistes d'alt nivell i dels àrbitres i jutges esportius _____	96
7.1. Definició de personalitat _____	97
7.1.1. Perspectives de la personalitat. El model biològic i el model disposicional _____	101
7.2. La recerca sobre la personalitat dels esportistes d'alt nivell _____	111
7.3. La recerca sobre la personalitat dels àrbitres i jutges esportius _____	113
HIPÒTESIS _____	125
MÈTODE _____	127
8. Material _____	127
8.1. Participants _____	127
8.2. Proves utilitzades _____	128
8.3. Procediment _____	129
8.3.1. Elecció dels participants _____	129
8.3.2. Distribució dels grups _____	130
8.3.3. Recollida de dades _____	137
RESULTATS _____	146

9. Estadística descriptiva	146
10. Estadística inferencial	151
Verificació de la Hipòtesi 1	151
Verificació de la Hipòtesi 2	154
DISCUSSIÓ	159
BIBLIOGRAFIA	186
ANNEX	201

GUIA DE SIGLES

- ACB:** Associació de Clubs de Basquetbol. Màxima categoria professional a Espanya.
- CABQ:** Comitè d'Àrbitres de Basquetbol. Departament dels àrbitres de la FCBQ, on actuen un cop han superat la seva etapa d'iniciació a l'Escola.
- CCAB:** Col·legi Català d'Àrbitres de Basquetbol. Nom que rebia l'organització arbitral catalana prèviament al CABQ.
- EABQ:** Sigles actuals de l'Escola Catalana d'Àrbitres de Basquetbol, on inicien la seva carrera els àrbitres que depenen de la FCBQ.
- ECAB:** Sigles fundacionals de l'Escola Catalana d'Àrbitres de Basquetbol.
- EBA:** Lliga Espanyola de Basquetbol Afeccionat. Primera competició de la FEB, per sobre de les competicions de les federacions autonòmiques.
- FCBQ:** Federació Catalana de Basquetbol.
- FEB:** Federació Espanyola de Basquetbol.
- FIBA:** Fédération Internationale de Basketball. Una de les organitzacions internacionals del basquetbol. Aplega federacions nacionals com ara la FEB. És l'encarregada d'organitzar el torneig olímpic de basquetbol.
- LEB:** Lliga Espanyola de Basquetbol. És la primera competició professional a Espanya. Està dividida en 3 categories: LEB Or, LEB Plata i LEB Bronze.
- NBA:** National Basketball Association. Competició professional dels EUA. La de més prestigi al món.
- NCAA:** National Collegiate Athletic Association. Associació que organitza la majoria dels programes esportius universitaris als EUA.
- ULEB:** Una de les organitzacions internacionals del basquetbol, a nivell europeu. Aplega les organitzacions com l'ACB i organitza l'Eurolliga, la competició europea més prestigiosa de clubs.

RESUM

L'arbitratge és un dels temes als que la Psicologia de l'Esport ha dedicat menys atenció malgrat la transcendència de la figura arbitral. En alguns contextos, sovint es jutja si la personalitat d'un àrbitre és l'adequada per exercir la seva tasca degut a les conseqüències de les seves decisions. Diversos estudis han mostrat que el perfil de personalitat dels àrbitres es diferencia del de la població general, i també que es troben diferències entre els àrbitres mateixos en funció del nivell d'excel·lència assolit. L'objectiu d'aquesta tesi va consistir en escatir quines variables de personalitat intervenen en què els àrbitres de basquetbol assoleixin o no l'èxit en la seva comesa. Es va administrar el NEO PI-R (Costa & McCrae, 1999) a 402 àrbitres espanyols de basquetbol de gènere masculí de totes les categories. Es va obtenir un perfil diferencial de personalitat entre la mostra arbitral i la població general, així com també entre dos grups d'àrbitres, un d'èxit ($n = 73$) i un altre de no-èxit ($n = 74$). Els àrbitres varen obtenir puntuacions més elevades que la població general en el factor Neuroticisme, i més baixes en els factors Obertura, Amabilitat i Responsabilitat. Les facetes Competència i Assertivitat varen diferenciar els arbitres en funció del nivell d'excel·lència assolit. Els resultats en Neuroticisme i Responsabilitat difereixen dels obtinguts en altres estudis i es discuteix si són deguts a biaixos propis dels barems emprats. Els resultats d'aquest estudi ens permeten suggerir plans de formació encaminats a promocionar que els àrbitres exhibeixin característiques de personalitat desitjables i que no es troben en el seu repertori habitual de competències.

RESUMEN

El arbitraje es uno de los temas a los que la Psicología del Deporte ha dedicado menos atención a pesar de la trascendencia de la figura arbitral. En algunos contextos, a menudo se juzga si la personalidad de un árbitro es la adecuada para ejercer su labor debido a las consecuencias de sus decisiones. Diversos estudios han mostrado que el perfil de personalidad de los árbitros se diferencia del de la población general, y también que se encuentran diferencias entre los mismos árbitros en función del nivel de excelencia conseguido. El objetivo de esta tesis consistió en averiguar qué variables de personalidad intervienen en que los árbitros de baloncesto consigan o no el éxito en su labor. Se administró el NEO PI-R (Costa & McCrae, 1999) a 402 árbitros españoles de baloncesto de género masculino de todas las categorías. Se obtuvo un perfil diferencial de personalidad entre la muestra arbitral y la población general, así como también entre dos grupos de árbitros, uno de éxito ($n = 73$) y otro de no-éxito ($n = 74$). Los árbitros obtuvieron puntuaciones más elevadas que la población general en el factor Neuroticismo, y más bajas en los factores Apertura, Amabilidad y Responsabilidad. Las facetas Competencia y Asertividad diferenciaron a los árbitros en función del nivel de excelencia conseguido. Los resultados en Neuroticismo y Responsabilidad difieren de los obtenidos en otros estudios y se discute si son debidos a los sesgos propios de los baremos utilizados. Los resultados de este estudio nos permiten sugerir planes de formación encaminados a promocionar que los árbitros exhiban características de personalidad deseables y que no se encuentran en su repertorio habitual de competencias.

ABSTRACT

Officiating is one of the issues to which Sports Psychology has paid the least attention despite the importance of the figure of the referee. In some situations, the referee's personality is often judged to determine whether it is appropriate or not for performing their job owing to the consequences of their decisions. Several studies have shown that the personality profile of referees is different from that of the general population, and differences have also been found among referees according to the level of excellence they have achieved. The purpose of this thesis was to elucidate which personality variables determine whether or not basketball referees are successful. The NEO PI-R (Costa & McCrae, 1999) was administered to 402 Spanish male basketball referees in all categories. A differential personality profile was found between the referee sample and the general population, as well as between two groups of referees, one that is successful ($n = 73$) and another that is not ($n = 74$). The referees scored higher than the general population on the Neuroticism factor, and lower on the Openness, Agreeableness and Conscientiousness factors. The facets of Competence and Assertiveness distinguished between referees according to the level of excellence they had achieved. The results on Neuroticism and Conscientiousness differ from those obtained in other studies, and they might be due to biases in the criteria used. The results of this study suggest the implementation of training plans aimed at ensuring that referees exhibit the desirable personality traits which are currently not found in their usual repertoire of competences.

INTRODUCCIÓ

Delimitació i justificació de l'estudi

L'esport és un dels fenòmens de masses més grans dels nostres temps. Exalta passions, desmesurades moltes vegades, i desperta molta expectació. Es calcula que la inauguració dels Jocs Olímpics de Barcelona el 1992 va reunir 3.600 milions d'espectadors davant del televisor, i que la final de la Copa del Món de futbol a Alemanya el 2006, la van veure més de 1.000 milions de persones. Així doncs, és difícil que enmig d'aquest apassionament no emergeixi la figura de l'àrbitre, perquè de les seves decisions pot dependre el resultat de qualsevol competició.

Sempre que hi ha un esdeveniment esportiu en el que l'actuació de l'àrbitre pot influir en el resultat final, es fa un judici sobre la mateixa. Aquest judici el fan tant aquells que estan directament involucrats en el fet esportiu (jugadors i entrenadors), com els directius, el públic, els responsables arbitral i els mitjans de comunicació. Quasi sempre, en aquest judici que se li fa a l'àrbitre, s'inclou, a més a més de les seves aptituds purament tècniques i de la seva capacitat per aplicar el reglament, la possessió o no de determinades qualitats personals, i sovint entre elles les psicològiques.

Aquest judici sobre les qualitats psicològiques de l'àrbitre se sol fer en termes de *personalitat* o de *caràcter*. És a dir, quan un àrbitre té problemes per controlar un partit i els

jugadors o els entrenadors exhibeixen comportaments antiesportius sense que ell pugui controlar-los, se sol dir d'aquell àrbitre que *li falta caràcter* o que *no té personalitat*.

Aquesta *manca* de caràcter o de personalitat, òbviament, fa referència a què aquest àrbitre no pot afrontar determinades situacions perquè li sobrepassen i no és capaç de donar una resposta adequada que dissuadeixi els jugadors o entrenadors de comportar-se de manera antiesportiva. Pot ser que aquesta persona no confiï prou en les seves possibilitats, que no respongui adequadament davant les situacions de pressió o que no tingui habilitats per comportar-se en situacions socials complexes. Sigui quina sigui la raó per la qual l'àrbitre no controla la situació, se sol concloure que la personalitat d'aquell àrbitre no és l'adequada (*no té personalitat* sol ser l'expressió més emprada).

Els àrbitres de tots els esports, sigui quin sigui el nivell de competició en el que actuen, es troben davant de situacions compromeses i cometten errors, però la repercussió d'aquestes errades no és la mateixa quan es tracta d'un esport de minories que quan es tracta d'un esport de masses, i dintre d'aquests, no tenen la mateixa repercussió els errors comesos en una competició d'alt nivell que en una de baixa categoria. A més expectació, més pressió sobre els àrbitres, i per tant més transcendència dels seus errors, però no tothom serà capaç de manegar adequadament aquesta mena de situacions complexes.

En quasi tots els nivells de competició, l'expectació es

tradueix en ingressos econòmics per l'exhibició de publicitat. En els esports en els que els preparadors poden aturar el partit per parlar amb els seus jugadors i tractar així de corregir errors (els anomenats *temps morts*), quan el partit és televisat, s'aprofiten aquestes pauses per emetre anuncis publicitaris, i com que durant un partit els entrenadors només poden demanar temps mort un nombre limitat de vegades, si ha passat molt de temps sense que cap entrenador hagi sol·licitat un temps mort, s'obsequia a tots dos equips amb un perquè la televisió pugui emetre els anuncis previstos.

La publicitat envaeix tots els àmbits de l'esport, no només l'alta competició. Les empreses inverteixen perquè aparegui el nom d'algun dels seus productes a les samarretes dels esportistes o en rètols escampats per diversos indrets del terreny de joc, tant a dintre com al voltant del mateix. Els clubs pacten amb els seus patrocinadors els ingressos econòmics que tindran en funció dels resultats esportius obtinguts, que seran majors si es classifiquen per disputar competicions on hi hagi més expectació. És per això que els equips de totes les categories, al llarg de la temporada, lluiten per assolir els seus objectius, i els seus jugadors, entrenadors, directius i públic entraran en conflicte amb aquella persona que pensen que pot impedir que els assoleixin, l'àrbitre, i sobre ell exerciran tota la pressió necessària per aconseguir la seva meta. Però, com hem comentat anteriorment, no tots els àrbitres estan igualment preparats en tots els aspectes, inclòs el psicològic, per respondre adequadament a aquesta pressió externa

(l'originada pels equips, el seu entorn i els mitjans de comunicació, si existeixen) i interna (l'originada per ell mateix en el seu desig per fer bé la seva tasca), pressions que creixen conforme augmenta la categoria en la que l'àrbitre actua i on el perfil de personalitat de l'àrbitre ha de ser fonamental per superar-les.

El motiu pel qual hem portat a terme aquesta tesi és, precisament, per respondre a dues preguntes que sovint ens hem fet sobre la personalitat dels àrbitres de basquetbol: la primera, si existeix algun atribut de personalitat característic i comú entre les persones que han escollit aquesta activitat esportiva, de lleure o professional; i la segona, si posseir determinades característiques de personalitat fa que la persona sigui més apta per desenvolupar aquesta activitat. És a dir, aquesta tesi estudiarà la personalitat dels àrbitres per esbrinar no només si existeix alguna característica que els agrupa i que, al mateix temps, els diferencia de la població general, sinó que també pretendrà saber si aquestes característiques poden ajudar a assolir l'èxit en l'activitat arbitral. També ho hem fet perquè en el nostre entorn cultural existeix un buit pel que fa a l'estudi de les característiques de personalitat dels nostres àrbitres. Bé que existeixen alguns estudis en altres dominis socials i culturals, però en el nostre àmbit els estudis manquen.

Així doncs, l'objectiu d'aquesta tesi consisteix en estudiar el perfil de personalitat dels àrbitres en el nostre context social. Per raons d'accessibilitat a l'hora d'aconseguir

persones pertanyents al col·lectiu arbitral que volguessin col·laborar en l'estudi, ens varem cenyir a un sol esport, el basquetbol, comptant amb l'ajut dels àrbitres de l'Associació de Clubs de Basquetbol (ACB), els de la Federació Espanyola de Basquetbol (FEB) i els de la Federació Catalana de Basquetbol (FCBQ): els de l'Escola d'Àrbitres (EABQ) i els del Comitè d'Àrbitres (CABQ).

En total la mostra constava de 402 àrbitres espanyols de basquetbol de totes les categories. La prova administrada per l'avaluació de la personalitat va ser l'Inventari de Personalitat NEO Revisat (NEO PI-R, Costa i McCrae, 1999), que s'insereix dins del model de personalitat dels cinc factors.

En resum, l'estudi de les característiques de personalitat dels àrbitres ens ajudarà a comprendre què fa que alguns individus excel·leixin en l'activitat arbitral mentre que altres, que posseeixen els mateixos coneixements i aptituds tècniques necessàries, no arriben al mateix nivell d'execució. Les finalitats aplicades d'aquesta tesi són, d'una banda, que els comitès i escoles d'àrbitres comptin amb una dada més dels seus àrbitres a l'hora de prendre decisions sobre les persones que han de promocionar, ja que podran detectar precoçment qui s'adaptarà millor a les exigències de cadascuna de les categories per les que haurà de transitar fins arribar a la màxima competició, tenint així més probabilitat d'obtenir l'èxit. D'altra banda, si coneixem les característiques que contribueixen a excel·lir en l'arbitratge, podrem dissenyar programes d'entrenament psicològic per potenciar en els arbitres patrons

de conducta adaptats que els ajudin a millorar el seu nivell d'execució en l'activitat arbitral.

1. Les motivacions que duen els àrbitres a desenvolupar la seva activitat

Algunes preguntes que hom es fa quan intenta comprendre o explicar el món de l'arbitratge són: què fa que una persona es dediqui a aquesta activitat? Per què segueixen fent d'àrbitre si han de sentir crits, burles i insults? Són bojos? Són masoquistes? Són esportistes frustrats, com en alguns casos han arribat a reconèixer ells mateixos? (Guillén, Morán, & Castro, 1999.)

Una de les primeres respostes a aquestes preguntes la van donar Maderna i Fiorone (citats a Antonelli & Salvini, 1982) en un estudi sobre les motivacions dels àrbitres que van fer amb 44 àrbitres de futbol italià de primera i segona divisió. En aquest estudi assenyalen que entre les motivacions presents en l'activitat arbitral hi ha, primer, el desig de sobresortir, de ser vist i escapar a la gris rutina de tots els dies, i després, la superació dels sentiments d'inseguretat a través de la notorietat, l'aplaudiment de la multitud i l'autonomia en la decisió.

Per a Ress (1982), tanmateix, l'arbitratge seria alguna cosa així com la darrera elecció dins la qual es refugien aquells que no poden triar cap altra activitat en el món de l'esport. Així ho expressa en la introducció del seu treball quan assenyala que «És comprensible que molts afeccionats

al basquetbol, els quals potser són massa vells per a participar i que no tenen títol per ensenyar i entrenar, intentin continuar involucrats en aquest esport arbitrant aquestes competicions interescolars» (p. 1).

Altres autors (Furst, 1989, 1991; Ittenbach & Eller, 1988; Purdy & Snyder, 1985) també han considerat essencial saber les raons per les quals els àrbitres decideixen entrar en el que Furst (1989) anomena una «subcultura de baix estatus laboral» (p. 41). Per conèixer aquestes raons, Purdy i Snyder (1985) van elaborar el perfil social dels àrbitres de basquetbol que dirigien partits de les competicions de *High School*, molt populars als Estats Units. Només a l'estat d'Ohio, on es va circumscriure la investigació, hi havia durant la tardor de 1985 més de 3.400 àrbitres dedicats a aquesta competició. El qüestionari, que va ser enviat aproximadament a 1.600 d'aquests àrbitres, va ser contestat només per 689. D'entre les característiques estudiades hi havia els motius pels quals es van dedicar a l'arbitratge, que van resultar ser, per ordre d'importància, l'interès i l'entusiasme per l'esport, el repte i l'emoció que ofereix arbitrar, els diners extres, i la sensació de poder i de control. Purdy i Snyder (1985) troben interessant dues dades: la primera, que la tercera raó per arbitrar, reconeguda pel 60% dels enquestats, sigui l'obtenció d'ingressos econòmics, ja que normalment l'arbitratge es considera una vocació; i la segona, que una quarta part dels enquestats suggereixen una motivació que se sustenta en una dimensió d'autoritarisme: la sensació de poder i de controlar.

Aquests mateixos autors també van estudiar quines eren les persones que havien influït més en la decisió d'aquest grup d'àrbitres d'endinsar-se en el món de l'arbitratge, i van arribar a la conclusió que, principalment, havien estat amics o parents que ja pertanyien a aquest món. També van exposar altres raons com l'interès personal i haver seguit un curs d'arbitratge a l'institut. Així mateix van descriure els inconvenients de l'arbitratge, situant-los en el fet d'haver de viatjar excessivament, la impopularitat de la figura de l'àrbitre i els conflictes amb la família.

Poc després, Ittenbach i Eller (1988) van administrar l'Inventari Psicològic de Califòrnia (CPI) i un qüestionari dissenyat per ells a 42 àrbitres de futbol americà experimentats, amb edats compreses entre els 30 i els 58 anys. Amb el qüestionari es podien obtenir dades demogràfiques i esbrinar quins aspectes de ser àrbitre de l'NCAA (lliga universitària dels Estats Units, competició de gran prestigi) eren valorats positivament i quins negativament. Els cinc aspectes que els àrbitres van considerar més satisfactoris, per ordre d'importància, van ser: la naturalesa competitiva de la Divisió I (el campionat en el qual actuen), la companyonia amb els altres àrbitres, l'estatus dins la comunitat esportiva, la pompa de la competició de la Divisió I, i viatjar. Els diners extres són esmentats com a aspecte positiu però queda situat en sisè lloc. Al seu torn, els 5 aspectes que els àrbitres van considerar més desagradables van ser: les exigències sobre la vida familiar, ser avaluats, la pressió que exerceixen els en-

trenadors i els jugadors, viatjar/itineraris, i els aspectes professionals del futbol de l'NCAA. És curiós que un mateix aspecte, viatjar, sigui considerat com a agradable i com a desagradable alhora. Els autors, però, no amplien aquesta informació.

Furst (1989, 1991) va fer dues investigacions per esbrinar els motius pels quals els àrbitres s'inicien i es mantenen a l'activitat arbitral. En la primera d'elles va enviar un qüestionari a 118 àrbitres d'una gran conferència de la Divisió I Femenina de diverses disciplines esportives: 25 de voleibol, 50 de basquetbol i 43 de *softball* (un joc molt semblant al beisbol, però jugat en un camp més petit i amb una pilota més gran i més tova). El qüestionari va ser retornat per 92 persones. Dos anys més tard va administrar a 165 àrbitres un qüestionari que segueix el model desenvolupat per Prus (1984, citat a Furst, 1991). D'aquests àrbitres, 53 eren de futbol americà masculí, 46 de voleibol femení, 35 de basquetbol masculí i 31 de basquetbol femení. El model que Prus va desenvolupar indica quatre etapes sobre la implicació de les persones en una activitat o una professió: implicació inicial, continuïtat, desimplicació i possible reimplicació. L'etapa d'implicació contempla que hi ha tres vies bàsiques per les quals les persones trien una carrera o una professió: intentar aconseguir-ho degut a l'atracció o fascinació que els hi suscita, que altres persones ja involucrades en aquella activitat els hi encoratgi o els hi faciliti la incorporació a la mateixa, i la necessitat d'obtenir alguna cosa que només es pot

assolir amb aquella activitat. Arbitrar per guanyar diners o per obtenir reconeixement en l'àmbit de l'esport estaria en la via de la necessitat només en el cas de què l'individu no pugui obtenir aquests objectius de cap altra manera que no sigui a través de l'arbitratge.

En el seu primer estudi, Furst (1989) troba unes dades curioses: prop de la meitat dels enquestats ja tenien alguna experiència prèvia en l'arbitratge del mateix nivell que el de l'estudi, però en disciplines diferents a aquelles que constituïen el seu esport principal. Aquesta situació sembla ser força freqüent als Estats Units, ja que Purdy i Snyder (1985) també van trobar que la meitat dels àrbitres que van respondre al seu qüestionari feien d'àrbitres d'altres esports, a més d'aquell pel qual participaven en l'estudi. En aquest primer estudi, Furst va observar que la majoria d'àrbitres havien començat a arbitrar després d'acabar la seva educació secundària i després d'acabar la seva etapa com a esportista. El 87% d'aquests àrbitres havien jugat, principalment, a l'esport que ara arbitraven (la qual cosa indica que també ha de ser habitual participar en més d'un esport alhora). En totes dues investigacions, Furst va trobar que els àrbitres s'iniciaven en l'activitat encoratjats per altres persones, habitualment pels seus entrenadors, pares o companys. Però una influència molt important havia estat conèixer i parlar amb persones que ja eren àrbitres. També van manifestar haver-se iniciat per raons personals i atrets per l'activitat arbitral. Va ser en la investigació del 1989 en la que Furst va especificar més aques-

tes raons, que van ser: interès i entusiasme per l'esport, el repte i l'emoció, la justícia i el joc net, els diners extres, el prestigi, i la sensació de control. La importància que se li dóna als guanys econòmics com a motivació per arbitrar varia una mica entre la primera i la segona investigació, ja que en la primera un 30% dels enquestats van incloure aquesta causa com un argument important, mentre que en la segona només ho van fer un 20%. Els esments a qualsevol raó, inclosa l'econòmica, que els dugués a l'arbitratge com una necessitat, van ser escassos.

En la primera investigació, Furst també va explorar aquelles raons que els àrbitres consideraven que no havien influït per decidir-se a arbitrar. Des del nostre punt de vista, el més rellevant va ser que ningú (0%) va considerar que no era important l'interès i entusiasme per l'esport. També val la pena destacar que la sensació de control, a diferència dels resultats obtinguts per Purdy i Snyder (1985), va ser considerada com a no important pel 63% del grup, i el 18.5% van considerar gens important l'obtenció de diners extres.

En un àmbit social, cultural i econòmic més pròxim, com és l'arbitratge del basquetbol català, Pla (1990, 1994) va elaborar dos qüestionaris per estudiar fins a quin punt els àrbitres de la FCBQ estaven satisfets amb el funcionament i els serveis que els hi oferia la seva organització per tal de plantejar millores. El primer d'ells es va adreçar als àrbitres de l'EABQ, i el segon als del Col·legi Català d'Àrbitres de Basquetbol (CCAB). Però a més d'aquestes preguntes, també

hi havia algunes referents a les motivacions que els havien portat a l'arbitratge o bé que feien que es mantinguessin en l'activitat. D'aquesta manera es va explorar el pes de l'incentiu econòmic, de l'oportunitat de viatjar, dels aspectes lúdics i dels ascensos de categoria. El qüestionari de l'EABQ va ser contestat per una vuitantena d'àrbitres, mentre que el del CCAB el van respondre 172 col·legiats, dels quals només 148 es van considerar vàlids. Pel que fa a la motivació de caire econòmic, es va arribar a una conclusió aparentment contradictòria: tan sols un 25% dels àrbitres de l'EABQ veïen recompensats els seus esforços i la seva dedicació amb els diners guanyats, mentre que el 55.6% dels àrbitres del CCAB van respondre el contrari, que la compensació econòmica sí que valia la pena per la dedicació que s'ha de tenir. És difícil aventurar les causes d'aquesta contradicció, però una possible explicació és que els guanys dels àrbitres de l'EABQ sempre han estat molt per sota dels del Col·legi d'Àrbitres (o dels del Comitè d'Àrbitres, CABQ, que és com es diu actualment el CCAB).

Pel que respecta a la motivació que ofereix viatjar, donat que la majoria dels viatges que fan els àrbitres de l'EABQ no representen uns desplaçaments excessivament llunyans, la possible motivació que pot representar, en aquest cas, va ser explorada des d'un punt de vista eminentment pràctic, només per saber si podien fer-los amb relativa comoditat i si s'adaptaven a la seva capacitat de mobilitat. Pocs àrbitres van considerar que feien viatges que estaven per so-

bre de les seves possibilitats, però el 61% es van queixar de què quan havien d'anar a diferents pistes en una mateixa jornada, la relació entre el temps per fer el desplaçament i el realment disponible per fer-ho era molt desfavorable. Amb el grup d'àrbitres del Comitè sí que es va estudiar la motivació que representa viatjar, preguntant si li agradaven els desplaçaments llargs. El 66.7% va contestar afirmativament. Podem concloure que, en el context dels estudis als quals ens referim, el fet de viatjar constitueix un incentiu a partir del moment en què això suposa anar a arbitrar a altres demarcacions llunyanes de l'entorn habitual i sempre que l'àrbitre disposi dels mitjans de transport adients per realitzar els desplaçaments.

Un altre aspecte que es va voler estudiar amb aquests dos qüestionaris va ser el component lúdic de l'arbitratge. Es pretenia refermar la impressió que hom té que els àrbitres se senten motivats tant per la pràctica de l'arbitratge en si mateixa com perquè aquesta tasca els hi permet viure l'esport que estimen des de dins mateix, com a part del joc i no tant com a espectador. El 90% dels àrbitres de l'EABQ i el 90.3% dels àrbitres del CCAB van afirmar que estar involucrats en l'arbitratge els permetia tenir un major coneixement dels mecanismes que mouen aquest esport. Quasi la totalitat d'ells va afirmar passar-s'ho d'allò més bé fent d'àrbitre, com els col·legiats del CCAB, els quals van respondre afirmativament en un 96.4% dels casos. A l'estudi de l'EABQ també es preguntava sobre el que representava poder assistir a xerrades i concentracions que els permetia compartir uns moments

amb els personatges de l'elit del basquetbol (entrenadors, àrbitres, periodistes, etc.), pregunta a la qual el 88.6% dels àrbitres de l'Escola van respondre expressant la seva satisfacció per aquesta mena d'oportunitats. Aquests són alguns dels detalls que ens fan dir que l'arbitratge en si mateix té un component lúdic que reporta satisfacció a qui el practica, segons es desprèn de les afirmacions fetes pels àrbitres catalans d'aquests dos estudis. Però a banda de l'activitat en si mateixa, si hi ha un aspecte que necessàriament ha d'incentivar els àrbitres és la possibilitat d'anar pujant paulatinament de categoria fins arribar a l'elit, i la pregunta que es va fer a tots dos col·lectius va ser així de clara: «Em motiva la possibilitat de fer carrera dins l'arbitratge». El més sorprenent no va ser que el 90% dels àrbitres de l'EABQ contestessin afirmativament, sinó que el 89.2% dels del CCAB, alguns d'ells amb molta experiència i anys d'activitat, encara mostressin sentir-se estimulats per la possibilitat de pujar algun esglaió més en l'escalafó arbitral. Relacionat amb això mateix, però des del punt de vista totalment contrari, fins i tot negatiu, està la percepció que els àrbitres posseeixen de la incidència que tenen alguns aspectes externs a les seves pròpies capacitats per frenar la seva projecció com a àrbitres. En el qüestionari de l'EABQ es preguntava si consideraven que l'assignació de categories es feia amb criteris objectius, mentre que en el del Col·legi ens interessàvem per saber si els àrbitres consideraven que hi havia enveges i favoritismes dins del col·lectiu. El 50% dels àrbitres de l'Escola van considerar que les categories no s'establien objec-

tivament. Aquesta proporció és baixa si la comparem amb la resposta dels àrbitres del CCAB, ja que el 88.5% dels enquetats van considerar que hi havia altres aspectes, més enllà de les aptituds i de la vàlua personals, que porten a l'ascens de categoria.

En un altre àmbit social, cultural i econòmic que també és pròxim com és el de l'arbitratge de futbol espanyol, trobem la investigació feta per Marrero (1998), qui va administrar dos qüestionaris a 1.470 àrbitres de futbol pertanyents a 17 comitès territorials de tota Espanya. El segon dels qüestionaris estava encaminat a esbrinar quins aspectes els motivaven per dur a terme la seva tasca. Van destacar, per ordre d'importància: relacionar-se amb altres persones, comprendre i respectar els jugadors, sortir del seu entorn quotidià, superar-se davant les crítiques, viatjar, prendre decisions difícils, acceptar les crítiques, divertir-se arbitrant i obtenir facilitat per a valorar situacions.

Per altra banda, Betancor (1999a) va administrar tres qüestionaris a 589 àrbitres de basquetbol pertanyents a totes les categories espanyoles, des d'àrbitres de nivell provincial fins als que actuen a la lliga de màxim nivell: els de l'ACB; també els va administrar a àrbitres dels cinc continents de la Federació Internacional de Basquetbol (FIBA) i a una representació del basquetbol del més alt nivell del món: la lliga universitària i la professional nord-americanes (NCAA i NBA, respectivament). El segon d'aquests qüestionaris recollia les motivacions que duen als àrbitres de basquetbol a

practicar l'arbitratge. Entre els elements motivacionals a tenir en compte destaquen aquells que tenen a veure amb gaudir de l'activitat en si mateixa i amb l'afany de superació de l'individu (responsabilitat, autoconfiança, etc.). També contempla aquells altres aspectes que incideixen en l'àmbit esportiu, en la salut (bona condició física), en l'aprenentatge i coneixement del mateix esport del basquetbol, en la formació personal, en les relacions socials (formar noves amistats, habilitats socials), etc. Viatjar també és un element generador de motivació en els àrbitres que dirigeixen partits internacionals, els de la FIBA.

Ugarte, Guillén, i Villalobos (2002) també van voler determinar els motius pels quals els àrbitres es dediquen a l'arbitratge. Van fer un estudi amb 58 àrbitres de futbol de 1a. i 2a. Divisió de Costa Rica, administrant una enquesta de caire obert. Entre altres aspectes, van preguntar quines raons els havien impulsat a enrolar-se en l'activitat arbitral. Els autors descriuen que les més significants van ser: perquè els hi agrada, per mantenir-se actius en el futbol i perquè l'àrbitre és el més important en el camp de joc i imparteix justícia. Aquesta darrera resposta és interpretada pels autors de l'estudi com que en l'arbitratge hi ha un component motivacional basat en el sentiment i en l'exercici del poder.

Goodlander (2002), tot expressant el seu punt de vista basat més en l'experiència personal que en la constatació empírica dels resultats, opina que les raons per les quals els àrbitres es dediquen a aquesta activitat són: amor per l'esport

que arbitren, per aportar alguna cosa a aquell esport o per estar a prop d'ell, essent una part d'ell; per mantenir-se en forma, ja que l'activitat exigeix estar en tan bona forma com els participants; pel desafiament personal que suposa saber aplicar en cada partit, en cada moment, la decisió correcta i mantenir l'actitud adequada; i pels ingressos monetaris extres que obtenen. També considera que la perspectiva del joc des del punt de vista de l'àrbitre és diferent a la de qualsevol altre implicat en ell i que aquells que tenen l'arbitratge com la seva font principal d'ingressos tendeixen a ser menys efectius i a gaudir menys de l'activitat que aquells que ho fan per divertir-se.

Creiem necessari recapitular les opinions i dades d'aquests estudis sobre allò que porta als àrbitres a dur a terme la seva activitat, ja que hi ha concordances i discrepàncies. En primer lloc, pel que fa a l'incentiu econòmic hem de dir que, malgrat tractar-se d'àmbits socioeconòmics molt diferents, la compensació econòmica és un important estímul segons Ittenbach i Eller (1988), Goodlander (2002), Purdy i Snyder (1985) i Pla (1990, 1994). Aquest aspecte, malgrat estar present en el qüestionari de Marrero (1998), ni tan sols és esmentat en l'anàlisi dels resultats que fa l'autor: obté una puntuació que el situa com l'aspecte valorat en 18è. lloc dels 30 que componen l'escala. Betancor (1999a) concedeix a la qüestió econòmica caire de variable generadora de motivació només per als àrbitres de més elevat nivell professional (NBA), mentre que a l'estudi d'Ugarte et al. (2002) només

l persona esmenta com a motivació «Ser professional en el camp», per la qual cosa, en aquest estudi, no es contempla la motivació econòmica. En segon lloc, pel que respecta a la motivació que ofereix viatjar, una cosa que capta força l'atenció és que, mentre que Purdy i Snyder (1985) consideren que viatjar només és origen d'insatisfaccions, els àrbitres de l'estudi d'Ittenbach i Eller (1988) pensen que viatjar és tant un aspecte agradable com desagradable en la vida arbitral. Potser precisament per tractar-se d'àmbits socioeconòmics molt diferents, els àrbitres dels estudis de Pla (1994) i de Marrero (1998) consideren una motivació haver de desplaçar-se lluny del seu domicili per dirigir els seus encontres. En l'estudi de Marrero hi ha dues preguntes relacionades amb els viatges («sortir del meu entorn quotidià» i «viatjar»), que queden classificades com el tercer i el cinquè aspecte que més motiven els àrbitres del seu estudi. En l'estudi de Betancor (1999a), viatjar representa un incentiu només per als àrbitres de l'entorn FIBA. Una tercera consideració l'hem de fer pel que respecta a què l'arbitratge és una activitat lúdica en si mateixa. En aquest sentit existeix una certa unanimitat. Els més taxatius són els àrbitres que van respondre l'enquesta d'Ugarte et al. (2002), ja que la resposta que van donar més vegades va ser «perquè m'agrada». Tant els àrbitres catalans dels estudis de Pla (1990, 1994) com els de Marrero (1998) i Betancor (1999a) se senten satisfets amb l'activitat arbitral. Aquests resultats coincideixen amb les afirmacions fetes per Weinberg i Richardson (1990), els quals consideren que la motiva-

ció per tirar endavant la tasca d'àrbitre està íntimament lligada a l'efecte de gaudir-ne, de passar-ho bé amb ella. En quart lloc hem de dir que conèixer el basquetbol des de dins és un estímulo per als àrbitres de l'estudi de Pla (1990, 1994) i de Betancor (1999a). Goodlander (2002) opina de manera similar. El fet d'estar en el món de l'arbitratge permet conèixer aquest esport de manera diferent a la d'aquell que només és un afeccionat, prolongar la vida esportiva o mantenir el contacte amb l'esport. No podem disposar de dades de l'estudi de Marrero (1998) perquè no va fer cap pregunta equivalent. És de destacar que Ittenbach i Eller (1988) afirmen que, precisament, un aspecte que és poc agradable és allò que s'allunya de l'activitat lúdica en si mateixa: els aspectes professionals del futbol de l'NCAA. En cinquè lloc, pel que fa a la motivació que ofereix fer carrera dins l'arbitratge, pensem que aquest aspecte és força evident tant pels que s'inicien en l'activitat com per aquells que ja porten temps enrolats en ella. Així es desprèn dels resultats dels estudis de Pla (1990, 1994) i de Marrero (1998), encara que aquest aspecte no és dels que van assolir puntuacions més altes, per la qual cosa Marrero no el va destacar al resum de l'estudi. Si tenim en compte que en l'estudi d'Ittenbach i Eller (1988), tres dels cinc aspectes més agradables de la tasca arbitral, són conseqüència directa de formar part de l'alta competició de l'NCAA (la naturalesa competitiva, l'estatus assolit i la pompa de la divisió en la qual actuen), podem inferir que aconseguir aquest nivell ha de ser un incentiu molt poderós per als àrbitres que encara no l'han

obtingut. Betancor (1999a), per la seva banda, ni tan sols esmenta aquest detall en les seves conclusions. Acabarem aquesta recapitulació amb el contrapunt que si fer carrera dins l'arbitratge és engrescador, haver de dependre de la influència de terceres persones per aconseguir-ho és més aviat descoratjador. *Tenir bons padrins* és considerat molt important per ascendir en la carrera arbitral, curiosament, en entorns socials i culturals ben llunyans, tal i com es recull tant en els informes de Pla (1990, 1994) com en l'article de Purdy i Snyder (1985). Aquests últims autors afirmen que el 82% dels seus enquestats fan notar la importància de conèixer la persona adequada per pujar esglaons en l'escala de l'arbitratge, i també entenen que una de les raons per les quals és important i positiu viatjar és precisament per ser vistos per un bon nombre d'entrenadors i per les persones «adients» que t'ajudin a pujar aquests esglaons. Ni Marrero (1998) ni Betancor (1999a) no inclouen aquest aspecte en els seus estudis.

En resum, hi ha dos aspectes considerats clarament generadors de motivació per dur a terme la tasca d'àrbitre, aspectes que, al mateix temps, semblen contraposats: d'una banda, els guanys econòmics, i de l'altra, la pròpia activitat, per l'activitat en si mateixa, pel que suposa mantenir-se en l'esport que un estima participant des de dins. Aquestes motivacions, com hem dit, semblen contraposades, però en la nostra opinió té una clara lògica: difícilment hom pot sentir-se atret per una activitat que mai ha dut a terme, i que és vituperada per la resta de persones que formen part de l'entorn

en què aquesta activitat es desenvolupa, si no és perquè hi ha un reforç poderós i immediat, en aquest cas, els ingressos econòmics. Al mateix temps, un cop es realitza l'activitat, si no hi ha una altra mena de reforços, com ara els que provenen de la pròpia activitat, difícilment la persona continuarà desenvolupant-la, tot i que el reforç material continuï estant present. Dit d'una manera més planera: si no hi haguessin ingressos econòmics hi hauria molts menys joves disposats a fer d'àrbitre, però un cop iniciats en l'arbitratge, si no trobessin cap altra mena d'al·licient a banda de l'econòmic, encara ho deixarien més àrbitres dels que actualment abandonen l'activitat. Aquests al·licients poden ser, per exemple, progressar i arribar a dirigir partits de les més altes categories, un altre dels aspectes motivacionals que més s'ha mostrat que incideix, tant en mantenir-se en l'activitat, mentre es progressa, com per deixar-la, quan l'àrbitre s'estanca i perd aquest incentiu. La possibilitat d'abandonament de l'activitat és encara més gran si a la manca de progressió que es reflecteix en no pujar de categoria se li afegeix el convenciment de què hi ha aspectes externs a les pròpies aptituds i a la pròpia vàlua que pesen més a l'hora de decidir sobre els ascensos i els descensos de categoria. Sobre això últim també hi ha força acord entre els diferents autors revisats els quals, curiosament i contrària al que es podria pensar, provenen de moments i d'àmbits socioculturals molt diferents.

En aquest apartat hem exposat les raons per les quals alguns autors consideren que les persones, en la seva majoria

joves, decideix dedicar-se a l'arbitratge. En l'apartat següent descriurem com està conformada l'organització arbitral en l'àmbit en el que hem realitzat el nostre estudi, ja que creiem que les peculiaritats de la seva estructura i funcionament condicionen qualsevol recerca que es faci en ella, sobretot si es comparen nivells d'execució. Aquesta explicació també facilitarà la comprensió del disseny del nostre estudi.

2. L'organització de l'arbitratge del basquetbol a Catalunya i a Espanya

2.1. La iniciació en l'arbitratge del basquetbol a Catalunya

Cadascú que s'acosta al món de l'arbitratge té les seves pròpies motivacions per fer-ho, tal i com hem pogut veure de manera detallada en el punt anterior. El meu punt de vista, basat en la meva experiència com a formador de l'EABQ, no difereix gaire del que hem exposat anteriorment. Després d'haver fet desenes de vegades la pregunta «Perquè us voleu fer àrbitres?» en tots els cursos de capacitació dels quals he estat professor, la meua opinió és que quan un noi o una noia del nostre àmbit (FCBQ) decideix fer-se àrbitre de basquetbol sol fer-ho perquè rebrà una petita compensació econòmica. La majoria han sigut jugadors i molts encara ho són en el moment d'iniciar-se a l'arbitratge. Aquells que han deixat de jugar ha estat perquè tenien dificultats per compaginar entrenaments i estudis, perquè no tenien la confiança de l'entrenador i jugaven pocs minuts en el seu equip o fins i tot

perquè han tingut una lesió que no els permet mantenir el ritme dels entrenaments i de la competició. Però com que volen seguir vinculats activament al basquetbol, pensen que entrar en el món de l'arbitratge pot ser una oportunitat per continuar lligat a l'esport que estimen, encara que des d'un punt de vista diferent. També hi ha altres nois i noies que els hi agrada l'esport en general, que són afeccionats al basquetbol com a espectadors, i decideixen acostar-se a l'arbitratge com un mitjà de participació en un esport que els atrau i poden així conèixer-lo des de dins. En qualsevol d'aquests casos també sol passar que coneguin algú ja introduït en el món de l'arbitratge (àrbitres o auxiliars de taula) que hagi facilitat la seva incorporació. Així doncs, sigui quina sigui la raó principal (o el conjunt de raons) que porta a un noi o una noia a l'arbitratge, s'inicia en una tasca que pot cloure en unes poques setmanes, fart de les exigències i de les dificultats d'una comesa que preveia més fàcil, o pot superar tots els entrebancs que li surtin al pas, evolucionar i fer una carrera que li dugui a les més altes fites de l'arbitratge.

Aquests joves s'inicien en el món de l'arbitratge entrant a formar part de l'EABQ. Aquesta escola, la primera d'Espanya, va ser fundada l'any 1979 com un departament de la FCBQ. Fins a aquells moments, els àrbitres que dirigien els encontres d'aquesta federació pertanyien al CCAB, i dirigien tota mena de partits, sense importar l'edat o el tipus de competició de la qual es tractava. Els àrbitres del CCAB igual arbitraven partits de minibàsquet (nens i nenes amb 11-

12 anys) que partits de competició provincial o regional. La majoria d'àrbitres del CCAB d'aquella època eren exjugadors, ja de certa edat, o persones que només eren afeccionades al basquetbol. La filosofia que va dur a la fundació de l'EABQ va ser incorporar joves encara en actiu com a jugadors (juvenils i júnior d'equips de categoria provincial o regional) perquè compaginessin aquesta activitat amb la d'àrbitre en partits de categories de promoció (des de mini-bàsquet fins a juvenils de promoció). Aquesta filosofia ha romàs amb certs alts i baixos fins a l'actualitat. La majoria de joves que s'inicien en l'arbitratge tenen entre 16 i 18 anys i són jugadors en actiu o ho han estat fins fa ben poc. A finals de l'any 2005 varem revisar l'edat que tenien, quan van aprovar el curs de capacitació, els 212 àrbitres que en aquells moments formaven part de l'EABQ. La mitjana d'edat era de 20.4 anys. El valor més repetit era 16 anys (38 individus, el 17.9% del total), 41 individus (19.3%) tenien menys d'aquesta edat, 73 (34.4%) tenien entre 17 i 21 anys, 38 (17.9%) entre 21 i 30 anys, i només 22 subjectes (10.4%) superaven aquesta edat.

Hi ha altres institucions que organitzen campionats esportius en el seu àmbit d'actuació, com són els consells comarcals o municipals d'esport escolar, i que incorporen àrbitres per a les seves competicions. En qualsevol cas, però, tot àrbitre ha de passar, en algun moment de la seva carrera, per l'EABQ, com a primera organització dins de la disciplina de la FCBQ, que al seu torn abasteix d'àrbitres la FEB, i

aquesta a l'ACB i a les federacions o organismes internacionals (FIBA i Unió de Lligues Europees de Basquetbol –ULEB–).

Actualment i seguint l'exemple de l'ECAB, totes les federacions de basquetbol espanyoles tenen la seva escola d'àrbitres. D'aquesta manera, tots els àrbitres espanyols inicien la seva carrera arbitral en una d'elles.

2.2. L'evolució dels àrbitres de basquetbol: des de l'EABQ fins a la FEB

Quan les joves o els joves entren a formar part de l'EABQ, inicien un procés de formació teòrica i pràctica. Primer, amb el curs de capacitació (15 hores teòriques i 15 pràctiques, superant un examen teòric i una avaluació pràctica), i després, amb les xerrades i sessions pràctiques a les quals són convocats al llarg de la temporada. També es formen a través dels *informes tècnics*. L'EABQ disposa d'un grup de tècnics arbitral (àrbitres de categories superiors i formadors forjats per la mateixa Escola) que van a veure les actuacions dels àrbitres per corregir els seus errors i valorar els seus progressos. Un cop es considera que un àrbitre està preparat per dirigir partits de més responsabilitat, se li fa passar al CABQ de la FCBQ.

Quan un noi o una noia ingressa al Comitè, es valoren les seves aptituds mitjançant nous informes tècnics, exàmens escrits i proves físiques, i es té en consideració la seva assistència a les xerrades i a totes les activitats tècniques que el

CABQ ofereix als seus col·legiats perquè es formin. A mesura que es constaten les seves aptituds, van progressant en la seva carrera arbitral, per la qual cosa passaran per 4 categories d'àmbit purament autonòmic: els campionats de Catalunya de 3a., 2a. i 1a. Categoria; i la Copa Catalunya. Aquesta última és la màxima categoria que poden assolir els àrbitres catalans abans de dirigir els partits de les competicions pròpies de la FEB. Val a dir que, de la mateixa manera que un àrbitre progressa ascendint de categoria perquè s'han valorat positivament les seves aptituds, quan la valoració és negativa, l'àrbitre no només pot veure frenada la seva progressió, romanent molt de temps en qualsevol de les categories que ja hagi assolit, sinó que fins i tot pot arribar a perdre el seu estatus, tornant a arbitrar competicions de menor categoria. Aquest procés és similar en tots els comitès d'àrbitres de les federacions autonòmiques espanyoles. Aleshores, quan un àrbitre arriba a aquest últim esglaió autonòmic, si es valoren positivament les seves capacitats i les seves possibilitats de projecció, és seleccionat per intentar assolir ser àrbitre de la FEB. Llavors és designat per anar a arbitrar campionats estatals de categories inferiors, de clubs i de seleccions autonòmiques, des de minibàsquet (11-12 anys) a Sots-20 (18-19 anys), masculins i femenins. En aquests campionats es troben amb àrbitres d'altres comunitats autònomes, arbitren, passen proves físiques, fan exàmens teòrics, reben formació i, en definitiva, les seves aptituds són avaluades. Aquells que obtenen millor puntuació són triats per dirigir més campionats

d'altres categories fins que, finalment, la FEB decideix qui d'ells entra a formar part dels seus àrbitres.

2.3. L'evolució dels àrbitres de basquetbol: des de la FEB a les competicions internacionals

La FEB divideix els seus àrbitres en grups i cada grup arbitra unes competicions determinades. Quan un àrbitre entra a formar part de la FEB comença arbitrant partits de la Lliga EBA (Lliga Espanyola de Basquetbol Afecionat). Posteriorment, si el seu rendiment és satisfactori passa a formar part del grup que dirigeix els partits de la LEB (Lliga Espanyola de Basquetbol), categoria que està dividida en 3: la LEB Or, la LEB Plata i la LEB Bronze. Val a dir que en el moment d'iniciar-se aquesta recerca la LEB era una única categoria. El Comitè Tècnic d'Àrbitres de la FEB decideix quins àrbitres accedeixen a les seves categories i quins les han de deixar (els ascensos i els descensos de categoria).

El pas següent en l'evolució arbitral és formar part dels àrbitres escollits per l'ACB. Aquesta associació és una entitat privada, externa a la FEB. A ella estan afiliats els clubs més importants de l'estat i és equiparable a altres associacions similars de la resta de països del continent. L'ACB escull els seus àrbitres per dirigir les seves competicions i ho fa, lògicament, entre aquells de la FEB que considera que tenen millors aptituds, però independentment de l'opinió d'aquesta. Tant és així que en diverses ocasions els responsables arbitral de l'ACB han escollit algun àrbitre de la lliga

EBA, passant per alt a àrbitres de la lliga LEB, els quals, teòricament, estan millor preparats que els altres, ja que actuen en una, dues o tres categories superiors.

L'ACB també pot prescindir dels serveis dels seus àrbitres si considera que el seu rendiment no és satisfactori. Vist així el panorama, val a dir també que els àrbitres que estan a la màxima competició estatal, l'ACB, poden optar a dirigir encontres d'alguna de les associacions continentals, però com que l'aspecte de la internacionalitat no l'hem valorat en aquesta recerca, no el detallem.

Com s'ha pogut comprovar en la descripció que hem fet de l'evolució que tenen els àrbitres de basquetbol des de que s'inicien fins que arriben a l'elit, aquestes categories no són estanques, a més de ser canviables segons varia l'organització de les competicions. Per exemple, en els últims 25 anys, s'ha passat de tenir només 2 categories per sobre de la màxima categoria catalana (la 1a. Divisió i la 1a. Divisió "B") a tenir-ne 5: l'ACB, la LEB Or, la LEB Plata, la LEB Bronze i l'EBA. Durant el transcurs d'aquesta investigació aquesta organització a variat en dues ocasions, ja que quan varem començar hi havia 3 nivells per sobre de la màxima categoria catalana (l'ACB, la LEB i l'EBA), i al poc temps van passar a ser 4 (la LEB va ser desglossada en dues categories, LEB-1 i LEB-2) per acabar amb les 5 ja esmentades.

El model d'iniciació i d'evolució dels àrbitres a Espanya, des de que s'inicien a la seva escola d'àrbitres, és molt similar a aquest que hem descrit. Dins d'aquest panorama, i

pel que fa al model formatiu, hi ha la proposta del *Centro de Estudios del Arbitraje Deportivo* (CEAD), de la Universitat de Las Palmas de Gran Canaria, que planteja un model diferenciat. Aquest centre, que és l'únic del qual en tinguem coneixement que es dediqui exclusivament a fer estudis sobre l'arbitratge esportiu, va ser creat amb la pretensió de difondre la figura de l'àrbitre i d'integrar el coneixement del món arbitral en el disseny curricular d'escolars com a part de la seva formació, ja que en un futur esdevindran agents esportius: espectadors, jugadors, etcètera. L'assoliment d'aquest objectiu tindria com a conseqüència positiva la millora de la relació de tots els estaments esportius amb la figura de l'àrbitre i una reducció de la violència (Betancor & Cabrera, 1999). La Universitat de Las Palmas de Gran Canaria, que acull el CEAD, pretén generar una estructura que permeti la formació inicial i permanent dels àrbitres, desenvolupar la investigació científica per incorporar el coneixement científic al món arbitral i dotar l'arbitratge d'individus amb una formació científica que els permeti incorporar-la a la pràctica de l'arbitratge, millorant-la d'aquesta manera. El model general del CEAD, que pretén allunyar-se així del model tradicional en què es basen les escoles d'àrbitres de les diferents federacions autonòmiques, té un pla de formació en el que pot participar tothom afectat per allò que suposa l'arbitratge, que ofereix itineraris de formació arbitral flexibles segons les necessitats formatives dels individus i en el que cadascun d'ells esdevé posteriorment una unitat d'investigació per al perfeccionament

de l'arbitratge. Un altre dels seus objectius és adjudicar títols arbitral amb garanties de qualitat. Malgrat els seus interessants postulats, desconeixem els resultats de l'aplicació d'aquest model perquè no hem vist publicats cap referència al respecte.

Així doncs, podem concloure que hi ha circumstàncies diverses que porten a una persona fins a l'arbitratge de basquetbol, encara que l'experiència ens diu que la majoria de vegades és per obtenir uns ingressos econòmics, fent una activitat que atreu a persones normalment vinculades al basquetbol per haver estat practicants o bons afeccionats. Dependrà de les seves capacitats, i del seu nivell d'adaptació a les exigències de l'arbitratge, que assoleixi un determinat nivell en l'escalafó arbitral, posició que pot perdre si no aconsegueix les expectatives que s'han dipositat en ell. Hem descrit l'itinerari recorregut per l'àrbitre des de que s'inicia en aquesta activitat fins que troba el seu lloc definitiu en l'escalafó, i en la nostra opinió, és aquesta permeabilitat entre categories, el fet que una persona en uns pocs anys pugui passar d'un nivell a un altre, ascendint o descendint, el que constitueix una de les dificultats de qualsevol recerca que es vulgui realitzar fent comparacions en funció del nivell assolit. Perquè si bé està clar qui ha assolit l'èxit, establir qui no l'assolirà mai (que és el mateix que dir que no té les condicions necessàries per arribar-hi) pot ser més complex, ja que el fet que una persona no hi sigui avui, no vol dir que no pugui ser-hi uns pocs anys més tard. Per la qual cosa, per poder

trobar semblances i diferències i fer comparacions, hem cregut necessari enginyar un sistema de classificació que tingués en compte aquest principi de no barrejar en un mateix grup àrbitres que mai assoliran les categories d'elit amb aquells que encara tenen possibilitats d'assolir-les, sistema que serà explicat més endavant.

2.4. Les dones en l'arbitratge del basquetbol

No volem acabar aquest apartat sense fer una reflexió al voltant del gènere de les persones que es dediquen a l'arbitratge esportiu i al dels esportistes als quals arbitren. En el repàs que hem fet de les diverses categories i de la trajectòria que segueixen els àrbitres espanyols des que s'inicien a l'activitat fins a arribar a les més altes fites de la seva carrera arbitral, no hi ha una divisió de categories segons el gènere dels esportistes, a diferència de les competicions dels EUA, màxim referent dels articles i monografies que citarem. En les investigacions de Furst (1989, 1991) els àrbitres estan classificats per categories que s'estableixen, suposem que entre d'altres criteris, segons el gènere dels competidors. Fins i tot en la primera d'aquestes investigacions, feta amb un grup d'àrbitres de voleibol, basquetbol i *softbol* femenins, l'autor se sorprèn de què només el 13% dels àrbitres siguin noies, i se sorprèn, precisament, perquè «la conferència investigada era una conferència femenina, i s'esperava que hi hauria moltes dones arbitrant en una conferència de dones.» (Furst, 1989, pàg. 44.) El món de l'arbitratge segueix essent

un món principalment d'homes, això no és cap secret. Guillén, Morán et al. (1999) van elaborar un qüestionari que va ser respost per 116 àrbitres i jutges esportius de Gran Canària en 14 especialitats diferents. Més de la meitat dels àrbitres d'aquest estudi van considerar que hi ha alguna diferència entre arbitrar competicions masculines i femenines (una tercera part, bastant o molta diferència) i prefereixen arbitrar categories masculines que femenines (el 51.7% dels enquestats així ho manifesten obertament). Nosaltres mateixos fem servir contínuament en aquest estudi el gènere masculí per referir-nos als àrbitres. Però de la mateixa manera que el reglament de joc del basquetbol, només ho hem fet per raons pràctiques, per no haver de duplicar constantment els termes (Fédération Internationale de Basketball, 2006, p. 7).

Com veurem més endavant, només 21 noies van respondre el nostre qüestionari, i tenint en compte que la nostra investigació anava adreçada a fer comparacions sobre la personalitat dels àrbitres, varem concloure que no era útil barrejar els resultats d'individus d'ambdós sexes si després no es podia fer un estudi comparatiu, impossible en aquest cas per la gran diferència en el nombre de subjectes d'un i altre sexe. Però a banda d'això, en la nostra cultura, els nois i les poques noies que arbitren, des que comencen la seva carrera, ho fan a tots dos gèneres. Els àrbitres no estan classificats segons que dirigeixen partits de nois o de noies. No és estrany, per això, que en l'àmbit del basquetbol espanyol només dues dones hagin arribat, fins a aquest moment, a l'elit de

l'arbitratge, assolint el nivell d'àrbitres de la Lliga ACB. Durant un curt període de temps van coincidir en aquesta categoria, i una d'elles ha assolit la internacionalitat com a àrbitre de la Unió de Lligues Europees de Basquetbol (ULEB).

Per concloure aquesta introducció i ubicar el nostre estudi direm que la nostra recerca es fa en l'àmbit de l'arbitratge català i en el de l'espanyol. Per poder fer comparacions, abastem totes les categories o graus d'excel·lència que assoleixen els àrbitres: des d'aquells que encara estan a l'EABQ fins a aquells que han arribat a l'ACB, tot preguntant-nos quines característiques psicològiques han de tenir les persones que arriben al màxim nivell, a l'elit.

En els apartats següents continuarem desgranant aquells aspectes de la tasca arbitral als quals la comunitat científica ha prestat atenció i que considerem interessants perquè ens ajuden a assolir els objectius de la nostra investigació.

3. Arbitratge i judici esportiu

En nom de tots els jutges i àrbitres, prometo que oficiarem en aquests Jocs Olímpics sense prejudici, respectant i atenint-nos a les regles que els governen amb l'esperit vertader de l'esportivitat.

Jocs Olímpics.
Jurament dels jutges i dels àrbitres

Encara que moltes vegades es fan servir com sinònims, arbitratge i judici esportiu són dos conceptes similars però amb uns trets propis que els diferencien. Com insistirem més endavant, tot aportant dades concretes, les qüestions sobre l'arbitratge i el judici esportiu no és un tema que hagi preocupat excessivament la comunitat científica, per la qual cosa no hi ha un excés de literatura al respecte. Tot i així ha hagut alguns autors que han estudiat la manera de distingir-los i han establert els seus criteris atenent a aquells aspectes que consideren més rellevants, principalment, segons les funcions que duen a terme, el tipus d'esport on desenvolupen la seva activitat, o les limitacions en les seves atribucions. Hi ha qui, fins i tot, ha fet l'operació a la inversa i ha classificat els esports segons que sigui un àrbitre o un jutge qui faci aplicar el reglament del joc. Anem a veure les diferències entre aquestes dues figures.

3.1. Les diferències entre l'arbitratge i el judici esportiu

3.1.1. Diferències segons les funcions: jutjar i arbitrar

Com hem dit anteriorment, un dels criteris per diferenciar arbitratge i judici esportiu és segons les funcions que duen a terme àrbitres i jutges. Així ho fa Riera (1985), qui afirma que les dues funcions bàsiques de l'activitat dels jutges i àrbitres esportius són la de jutjar l'execució dels atletes, en el cas dels primers, i la d'arbitrar entre els esportistes en el terreny de joc, en el cas dels segons, essent això el que fa diferent els uns dels altres. La primera funció, la de jutjar, té lloc en aquells esports on no hi ha oposició directa entre els esportistes, sinó que competeixen per l'excel·lència en la realització dels exercicis, com és el cas de la gimnàstica o del patinatge. En els esports on sí hi ha oposició entre els esportistes, com són els esports d'equip (per exemple el futbol, el basquetbol o l'handbol), la funció de l'àrbitre, la d'arbitrar, és jutjar si una determinada acció és legal o no segons les regles del joc en qüestió i, en cas d'il·legalitat, decidir quina sanció s'ha d'aplicar.

Alguns autors han establert funcions més enllà de les que emanen dels aspectes formals i competitius. D'aquesta manera, Coca (1975), Dosil (2003), i Guardo i Fleitas (2004) consideren que l'arbitratge té també una funció pedagògica. L'àrbitre, a més de sancionar, amb les seves decisions també pot ensenyar, i ho faria, principalment, de dues maneres. La primera, propiciant una retroalimentació que facilita la prepa-

ració i el perfeccionament de l'esportista. Les decisions arbitrals ensenyen els jugadors els propis límits en l'execució de les seves accions. Quan l'àrbitre s'expressa mitjançant el seu senyal, aturant el desenvolupament del joc, està dient al jugador el que el reglament li permet fer i el que no; i també li està dient quan la seva execució no ha estat encertada, quan no ha assolit el seu objectiu d'executar una acció adequadament i ha de ser sancionat per contravenir les regles. La segona manera mitjançant la qual l'àrbitre du a terme la seva funció pedagògica és quan adverteix un jugador que està exhibint un comportament antiesportiu, que està traspasant el límit del que és tolerable, abans de sancionar-lo disciplinàriament; i també quan aplica el càstig establert pel reglament quan ha traspassat aquest límit de manera desproporcionada o quan repeteix l'acció o el comportament pel qual ha estat advertit anteriorment. Hem de dir que l'àrbitre pot dur a terme millor aquesta funció si posseeix determinades qualitats personals referents a les relacions humanes i habilitats socials que li permeten interactuar de manera efectiva amb jugadors, entrenadors i altres persones que intervenen durant el joc.

Aquesta funció pedagògica normalment és més necessària en les fases de formació dels jugadors, és a dir, en el cas dels jugadors de curta edat. Aquesta funció és reconeguda plenament i formal per alguns reglaments de joc de categories inferiors, com per exemple el de minibàsquet (Federació Catalana de Basquetbol, 2005) i el de minihandbol (Federació Catalana d'Handbol, 2001). En tots dos reglaments es

posa èmfasi en què la missió de l'àrbitre no és ser un jutge, sinó un educador que ajuda els nens i nenes a corregir-se, els assessora en l'aprenentatge tècnic, els ajuda a conèixer el reglament i col·labora perquè el context del joc i de la competició sigui el millor perquè assimilin els continguts esportius, afavorint la imatge de l'àrbitre pedagog i formador. Encara i així, aquesta funció també s'executa en competicions de més alta categoria, conformant una part del que altres autors anomenen «arbitratge preventiu» (Segura et al., 1999).

3.1.2. Diferències segons les limitacions en les atribucions

Un altre criteri per distingir entre àrbitres i jutges el prenem de Chifflet (1985, citat a Palomero, 1996), qui fa una classificació dels àrbitres i dels jutges esportius atenent als diferents esports i a les limitacions en les seves atribucions. Segons aquesta classificació, els àrbitres i jutges es podrien definir com controladors, jutges i àrbitres. Els controladors verifiquen o mesuren l'acció de l'esportista mitjançant aparells, sense intervenir durant l'acció del joc. Tampoc hi intervenen els jutges, que avaluen el nivell d'execució de l'exercici de cada esportista, normalment, atorgant-li una puntuació. Els àrbitres, tanmateix, sí que intervenen durant l'acció dels esportistes, ja que fins i tot solen estar dins mateix del terreny de joc durant el partit (no és així en el cas del waterpolo o del voleibol, per exemple). Les seves decisions, consistents en decidir sobre la legalitat de les accions dels

esportistes, són simultànies al joc, aturant-lo si cal per imposar les sancions que emanen del reglament que apliquen.

Un exemple representatiu dels controladors són els jutges d'atletisme, que s'ajuden d'instruments per mesurar el temps en què un atleta recorre una distància, o la llargada (o l'alçada) d'un salt. Fins i tot fan servir l'anemòmetre per determinar si un rècord és vàlid en funció de l'ajuda que el vent hagi pogut prestar a l'atleta bufant a favor seu, empenyent-lo cap al seu objectiu. Els jutges de gimnàstica o els de salts de trampolí representarien al grup de jutges, ja que emeten el seu judici en forma de puntuació després de l'actuació de cada esportista. La suma de les puntuacions de tots els jutges atorgarà a l'atleta la puntuació final, que el situarà en una determinada posició en la classificació definitiva de la competició. Els àrbitres dels esports d'equip com l'hoquei o el beisbol són clars exemples del tercer grup.

En tots els casos, excepte en aquells en què l'acció del jutge es limita a aplicar instruments de mesura objectius, sempre hi ha una part d'interpretació subjectiva de les accions jutjades, tant per decidir el grau de perfecció en l'execució d'un exercici i emetre una puntuació, com per determinar si l'acció d'un jugador vers un altre ha de ser sancionada o no.

3.1.3. Classificació dels esports segons les funcions de jutjar i d'arbitrar

Guardo i Fleitas (2004) coincideixen en molts aspectes amb els autors anteriors, però fan un plantejament diferent: classifiquen els esports segons les funcions de jutjar o arbitrar atorgades a aquells que han d'observar que s'apliqui el reglament, agrupant-los en esports de qualificació i votació, esports d' anotació i esports de mesurament.

Aquests autors consideren esports de qualificació i votació aquells en els que el judici esportiu implica, bàsicament, decidir si una posició, un moviment, un instrument o una situació competitiva està permesa pel reglament, i valorar, segons aquest reglament, l'execució de l'esportista per atorgar-li una qualificació. Pot haver-hi enfrontament, com en el cas dels diferents tipus de lluita, o pot no haver-hi, com en el cas de la gimnàstica. El grup d'esports d' anotació està format per aquells esports en els quals l'àrbitre ha de prendre decisions quant al nombre dels punts, carreres, gols, cistelles, etc., que finalment donaran el guanyador de l'enfrontament. La funció principal dels jutges i dels àrbitres és valorar i penalitzar les transgressions de les normes, la qual cosa durà, com és obvi, a la concessió o no dels punts que es poden obtenir. Hi ha, per tant, un predomini de l'acció d'arbitrar sobre la de jutjar. Aquesta mena d'esports poden ser tant col·lectius com individuals, amb enfrontament dels participants (com el voleibol) o sense (com el tir amb arc). Per últim, aquests autors parlen d'esports de medicació, esports que en el seu siste-

ma d'arbitratge s'exigeix la valoració dels resultats a partir de les mesures en unitats de temps, espais i pesos. La funció dels jutges i àrbitres es fa més senzilla ja que poden utilitzar instruments de precisió per mesurar i avaluar els resultats de la competició. Tot i així, nosaltres creiem necessari observar que, en el cas de determinades disciplines atlètiques mesurades per aparells, els participants poden ser desqualificats de la competició per accions antiesportives que són valorades pels jutges de manera subjectiva, com pot ser el cas de les empentes en les curses, o l'aixecament dels peus en la marxa atlètica.

En definitiva, en la literatura revisada hem trobat 3 autors que proposen unes classificacions bastant similars per diferenciar entre àrbitres i jutges. Coincideixen en aspectes com la intervenció de l'àrbitre durant el joc i en l'emissió de puntuacions que caracteritza l'activitat del jutge. Excepte Riera (1985), els altres autors esmenten la funció de mesurar amb instruments objectius com un element a tenir en compte a l'hora de distingir entre els àrbitres i alguns tipus de jutges.

4. La manera de dur a terme les funcions de jutjar i d'arbitrar

Així com hi ha autors que s'han centrat en la descripció de funcions per tal de diferenciar entre àrbitres i jutges, hi ha d'altres que han aprofundit en com les duen a terme.

D'aquesta manera ho va fer Coca (1975) i, més recentment, Caracuel, Andreu, i Pérez (1995), els quals estan

d'acord en què el procés de la presa de decisió per part de l'àrbitre en un partit implica tres fases: una primera en la qual està involucrada la percepció com a funció física, en la que l'àrbitre ha de veure l'acció que ha de jutjar; una segona en la qual l'àrbitre ha de fer una valoració de la legalitat o no de l'acció percebuda, en la que haurà de comparar els detalls de l'acció amb allò que estableix el reglament de joc; i una tercera en la qual l'àrbitre pren la decisió sobre si s'ha de sancionar o no l'acció segons consideri que és vàlida o no. Aquestes són les tres fases fonamentals en les que aquests autors estan d'acord. Caracuel et al. (1995), però, van una mica més enllà i, en la tercera fase, entenen el concepte de sanció no només com la decisió sobre la seva validesa o no de l'acció, sinó com l'elecció de la penalització especificada en les regles de joc que, en alguns casos i segons la situació, pot quedar sota el criteri subjectiu de l'àrbitre.

Si llegim detingudament la descripció que aquests autors fan de les tasques que han de completar els àrbitres per prendre les seves decisions, pot semblar que aquests tenen tot el temps del món per dur-les a terme. Tot i assumint-les com a certes, hem de pensar en elles, sobretot, en termes de reacció davant els estímuls. A la revista *Referee* de novembre de 2002 hi ha una petita columna titulada *React, React, React!* que fa una descripció bastant encertada del que és aquest procés:

Els àrbitres han de reaccionar a les situacions del joc; si pensen excessivament, cometen errors. La diferència entre el jutge que dirigeix l'equip arbitral i un membre d'aquest equip és la seva habilitat per saber quan s'ha de pensar i quan s'ha de reaccionar. Les situacions requereixen pensaments; les jugades requereixen reaccions. Tu no pots parar-te a pensar si aquella falta ha estat una càrrega [de l'atacant] o un bloqueig [del seu defensor]... Aquestes coses succeeixen massa ràpid per fer una acurada anàlisi, de manera que el que has de fer és prendre una decisió immediata. Confia en els teus instints de reacció. Si has desenvolupat sàviament la teva perícia en l'arbitratge, reaccionaràs bé. (p. 14)

Així doncs, podem concloure que una part dels estudis sobre l'arbitratge han versat sobre la manera en què els àrbitres prenen les seves decisions durant els encontres que han de dirigir. En el capítol següent farem un repàs del que s'ha publicat respecte les característiques que han de posseir els àrbitres i els jutges esportius per tal de fer adequadament la seva tasca.

5. Les característiques que han de posseir els àrbitres i els jutges esportius

Els estudis revisats ens indiquen que, a partir de les funcions que li són pròpies i de la manera com les du a terme, l'àrbitre ha de posseir unes característiques personals i psicològiques que el capacitaran millor per assolir l'èxit en la seva activitat. En la literatura revisada hem trobat, per una banda, una gran quantitat i diversitat d'atributs que es consideren importants; i per l'altra, que alguns autors concedeixen més rellevància a determinades característiques considerades més personals, mentre que altres posen més èmfasi en els trets purament psicològics. En alguns casos els autors han preguntat als propis protagonistes sobre quines són les característiques que ells consideren més importants i que els ajuda a fer la seva comesa de manera efectiva.

A continuació exposarem les conclusions a les que arriben els estudis consultats en relació a les característiques psicològiques dels àrbitres i dels jutges esportius. Alguns expressen el punt de vista dels investigadors i d'altres el dels mateixos jutges.

5.1. Les característiques que han de posseir els àrbitres i els jutges esportius segons l'opinió dels investigadors

Coca (1975) considera que hi ha una sèrie d'aptituds personals i psicològiques que capaciten millor la persona per

superar algunes de les dificultats que comporta l'activitat arbitral, i que determinats detalls de la vida quotidiana indiquen si l'àrbitre les posseeix o no. A aquests indicadors els anomena *índexs de prospecció psicològica*. Per exemple, una característica que ha de posseir un àrbitre és la capacitat per encaixar les crítiques i no deixar-se influenciar per l'ambient que l'envolta. Aleshores, segons aquest autor, serien indicis de què l'àrbitre posseeix aquesta capacitat el fet que realitzi altres activitats en públic a banda de l'arbitratge, no preocupar-se en excés per l'opinió que els altres tenen sobre un mateix, ser flexible i transigent, i actuar assumint que no tothom quedarà content amb les decisions que hom prengui. Així mateix afegeix que és fonamental que l'àrbitre combini el coneixement exhaustiu de la lletra del reglament amb la sensibilitat per interpretar el seu esperit.

Weinberg i Richardson (1990) fan una relació de les característiques essencials que han de posseir els àrbitres d'alt nivell. Sense voler ordenar-les segons la seva importància, sí que les expliquen amb detall. Aquestes característiques es poden agrupar en tres tipus: tècniques, personals i psicològiques, i constitueixen un autèntic llistat de qualitats que l'àrbitre, si no posseeix de forma innata, pot intentar almenys aprendre-les com qualsevol altra habilitat personal. Pel que fa a la primera agrupació, tècnicament l'àrbitre ha de ser consistent en les seves decisions, és a dir, que en circumstàncies similars aquestes siguin les mateixes, i per a ambdós contrincants; ha de mostrar determinació quan les prengui, intentant

que siguin el més simultani possible a l'acció sancionada, i sense dubtar; i ha de treballar per aconseguir un adequat criteri arbitral, basat en conèixer i entendre les regles del joc, i en guanyar experiència com a àrbitre. La segona agrupació, formada per les aptituds personals, comprenen la capacitat de l'àrbitre per mantenir una adequada relació amb els contrincants, ser cortès i dialogant però sense interrompre el curs del joc, i ser íntegre i honest, sense deixar-se influenciar per jugadors, entrenadors, espectadors, el temps de joc, el resultat ni les decisions preses amb anterioritat. La tercera i última agrupació està representada per una sèrie d'aptituds de caire més psicològic, com ara la confiança en si mateix, la serenitat (tothom espera que l'àrbitre mantingui el control quan els participants en el joc estan més nerviosos), i la motivació per tirar endavant la tasca d'àrbitre, que està íntimament lligada a l'efecte de gaudir d'ella.

Betancor i Cabrera (1999), en la seva comunicació en la que exposen la seva concepció d'un model alternatiu en la formació de l'àrbitre de basquetbol, des de les seves primeres etapes fins a la seva professionalització, estableixen el que ells consideren que hauria de ser el perfil dels futurs professionals de l'arbitratge: *autònom*, donat que l'acció arbitral requereix la presa de decisions i la planificació personal; *investigador* per tal de reflexionar i analitzar les seves pràctiques i utilitzar-les per a la millora de les mateixes; *innovador* perquè cada situació del joc requereix la constant adequació al procés de joc, la qual cosa requereix propostes adequades a

cada situació; i *dinamitzador i regulador*, no només de la seva tasca arbitral, sinó inclòs d'algunes situacions del joc.

En darrer lloc, Dosil (2003) afirma, creiem que de forma molt encertada, que el principal objectiu d'una actuació arbitral ha de ser obtenir el control del joc, dels equips i dels jugadors, i descriu molt bé les característiques que ha de posseir l'àrbitre per tal d'obtenir aquest control, característiques que nosaltres enumerem i que són les següents: saber mantenir la calma i transmetre-la als competidors en els moments de tensió; aconseguir que hi hagi un respecte mutu entre l'àrbitre i els que intervenen en el joc; posseir i mostrar empatia, ja que l'àrbitre, fins i tot sancionant determinats comportaments transgressors de la norma, ha d'entendre perquè jugadors i entrenadors actuen de la manera que ho fan; tenir un estil de comunicació verbal i no verbal adequats, saber dir el que cal en el moment adient i utilitzar adequadament el gest i la mirada; tenir cura de què la primera impressió que doni com a àrbitre sigui favorable; mantenir una forma física adequada; saber situar-se bé en el terreny de joc; saber guanyar-se la confiança dels competidors; afavorir el joc interrompent-lo només quan calgui i fugint dels protagonismes; atendre qualsevol situació que es produeixi en el terreny de joc, sobretot aquelles que es produeixen lluny de la pilota, ja que pot condicionar i explicar el perquè d'altres comportaments anteriors o posteriors; estudiar el sistema de joc dels equips perquè és diferent enfrontar-se a una situació coneguda que a una desconeguda; ser observador del com-

portament humà; disposar d'habilitats socials adequades, com ara saber guanyar-se els líders de l'equip, conèixer l'idioma dels participants, tenir complicitat amb els jugadors, saber utilitzar els moments de pausa per mantenir un diàleg propici, etcètera.

A mena de resum, podem dir que les diferents contribucions d'aquests autors reflecteixen un estudi profund de les tasques i les característiques que ha de posseir un àrbitre. En alguns casos, el coneixement emana, a més a més, de la pròpia experiència. Les aportacions que fan Weinberg i Richardson (1990) són exhaustives i abasten totes les facetes de l'àrbitre: la personal, la purament psicològica (si es poden diferenciar de les personals) i la tècnica. Ens interessa especialment l'opinió de Coca (1975) perquè la seva línia de pensament coincideix amb la nostra creença pel que fa a què una persona no pot manifestar-se dins la pista diferent a com és en la vida quotidiana. És a dir, que els seus dubtes, la seva còlera, la seva accessibilitat al diàleg, la seva supèrbia, el seu compromís, la seva aquiescència; que els seus trets personals, en definitiva, incideixen en el seu comportament tant fora com dins la pista, i que algunes d'aquestes particularitats s'adapten millor que altres a la pràctica de l'arbitratge. Un altre aspecte que creiem interessant és la coincidència entre els autors que acabem d'esmentar respecte a què l'àrbitre no només ha de conèixer el reglament al detall, sinó que també ha d'entendre l'esperit de les regles, la intenció per la qual van ser fetes. El perfil que proposen Betancor i Cabrera

(1999) presenta la novetat d'unes característiques, totes elles personals, poc comunes (autonomia, investigació, innovació, dinamització, regulació). Aquestes característiques poden ser molt útils en el sistema de formació que ells proposen per als àrbitres, i més tenint en compte el llarg període que abasta, des de les primeres etapes de formació fins a esdevenir professional. Però creiem que falta concreció i aplicabilitat immediata.

5.2. Les característiques que han de posseir els àrbitres i els jutges esportius segons ells mateixos

Gairebé tothom està d'acord en què la tasca arbitral és extremadament difícil, i gairebé tothom està d'acord en què l'àrbitre ha de posseir determinats atributs i determinades qualitats, físiques i psicològiques. Però, què opinen els mateixos àrbitres sobre aquestes afirmacions? Pel que respecte a l'opinió que els àrbitres tenen sobre el grau de dificultat de la funció que duen a terme, podem trobar algunes respostes en l'estudi realitzat per Guillén, Morán et al. (1999), on van elaborar un qüestionari perquè el contestessin àrbitres i jutges esportius i en el que preguntaven, entre altres coses, pel nivell de dificultat amb el que percebien la seva tasca. Gairebé tres quartes parts dels enquestats van trobar-la molt difícil o difícil, mentre que només el 8.6% la trobaven fàcil o molt fàcil.

En aquest apartat, però, ens referirem especialment a aquells treballs revisats i que es caracteritzen per aportar da-

des sobre l'opinió que els propis àrbitres o jutges esportius tenen respecte la segona de les afirmacions anteriors, és a dir, sobre les característiques que han de reunir per realitzar adequadament la seva tasca.

Així, per exemple, Ittenbach i Eller (1988), en el seu estudi amb àrbitres de futbol americà de l'NCAA, van trobar que els atributs que aquests consideraven essencials per dur a terme la seva tasca eren: ser consistent en les decisions, ser entès en la matèria, actuar amb ètica, tenir autoconfiança, i tenir la capacitat d'estar alerta mentalment i percebre adequadament les accions del joc.

Anshel (1995) va anar més enllà i va desenvolupar un instrument d'observació de la conducta dels àrbitres per tal d'avaluar objectivament les seves capacitats. Per dissenyar l'escala va consultar dos grups d'experts (àrbitres i exàrbitres de basquetbol, supervisors arbitrals, entrenadors i periodistes especialitzats en el basquetbol), i després la va validar administrant-la a 212 àrbitres de basquetbol en actiu amb edats compreses entre els 18 i els 48 anys. L'escala va quedar constituïda per uns elements que pretenen detectar en quina mesura l'àrbitre ha assolit 13 competències considerades necessàries per desenvolupar amb eficàcia la tasca arbitral. Aquestes competències, que es poden agrupar en tres categories: *cognitives* (per exemple, coneixement de les regles), *afectives* (com el control de les emocions o l'actitud positiva) i *psicomotrius* (com estar ben preparat físicament) són: domini de les regles, habilitats de comunicació verbal i no verbal a la pista, utilització adequada de

la tècnica d'arbitratge, habilitats comunicatives fora de la pista, alt nivell de preparació física, mostrar la imatge personal d'un professional, que faci una contribució activa al joc procurant que no hi hagi interrupcions innecessàries i mantenint una atmosfera agradable, que intenti millorar contínuament el seu nivell i les seves habilitats, que utilitzi la retroalimentació de manera crítica i positiva, que interactuï eficaçment amb el seu company, que treballi per mantenir la seva credibilitat i que es prepari psicològicament i física abans del partit. Com podem comprovar, aquesta escala, a l'igual que la llista de Weinberg i Richardson (1990) és molt exhaustiva.

El primer dels qüestionaris que Marrero (1998) va administrar al seu grup d'àrbitres de futbol espanyols permetia esbrinar quines característiques consideraven aquests que eren més importants per exercir l'arbitratge. Les més rellevants, per ordre de significació, van ser: ser capaç de controlar la pressió de l'ambient, no passar-se del pes, seguir la jugada de prop, ser imparcial a l'hora d'aplicar el reglament, tenir capacitat per fer-se respectar, mantenir la concentració en el partit, ser educat en el tracte i planificar l'arbitratge al detall.

En l'estudi de Betancor (1999a), les característiques que aquest grup d'àrbitres de basquetbol van considerar més valuoses van ser: posseir una comunicació verbal i gestual idònies, tenir una adequada relació amb els participants del joc, saber estar, disposar del sentit de la responsabilitat, tenir personalitat, ser constant en l'aprenentatge, tenir capacitat

reflexiva, posseir control psicològic, capacitat física, capacitat d'observació, coneixement dels diversos nivells competitius, coneixement del joc i veure l'entrenament continu com una necessitat per progressar en les habilitats arbitrals.

Alguns autors han estudiat si les característiques percebudes com a fonamentals per dur a terme la seva tasca són diferents entre el col·lectiu d'àrbitres i el de jutges esportius. Guillén, Jiménez, i Pérez (1999) van portar a terme una investigació en la que van participar 247 àrbitres i jutges esportius d'ambdós gèneres amb edats compreses entre els 14 i els 70 anys, pertanyents a 21 esports. Van elaborar i administrar un qüestionari per estudiar la valoració que aquests individus feien de 31 característiques diferents. Considerem que els dos aspectes més rellevants d'aquest estudi són, primer, que 20 de les 24 característiques considerades molt importants per ambdós grups feien referència a aspectes psicològics i personals, i segon, que no va haver diferència en les característiques que van ser considerades de primer ordre tant per àrbitres com per jutges. Les 5 més valorades per tots dos grups van ser totes les referides a la imparcialitat i a les regles del joc: tractar amb igualtat a tots els esportistes, ser imparcial, just i honrat, conèixer el reglament i saber aplicar-lo. Posteriorment, Guillén i Jiménez (2001) van fer una revisió sobre aquestes mateixes dades i van trobar que la puntualitat, la confiança en si mateix, l'objectivitat en els judicis, la responsabilitat, la seguretat, i ser respectuós i educat eren tan valo-

rades com les 5 anteriors, completant així un grup de 10 característiques comunes i igualment importants.

En la investigació de Guillén, Jiménez et al. (1999) es van trobar diferències entre àrbitres i jutges, que feien referència a què els àrbitres valoraven més aspectes relacionats amb la seva mobilitat a la pista: la preparació física i saber situar-se al terreny de joc; i altres com saber anticipar-se a les jugades i la humilitat.

La majoria d'estudis que hem esmentat s'han fet en el nostre entorn més proper o en països destacats, pel que fa als seus resultats, en l'escena esportiva internacional. Fora d'aquest entorn, creiem interessant tornar a esmentar el treball que Ugarte et al. (2002) van fer amb àrbitres de futbol costa-riqueny. Malgrat que, en la nostra opinió, aquest estudi té una mancança important, com és el fet que tan sols 34 dels 58 àrbitres enquestats (el 58.6%) tenien una experiència superior a 7 anys de pràctica en l'activitat (les edats dels individus anaven entre els 20 i més de 40 anys, sense facilitar el rang exacte), té en canvi altres aspectes positius, com són el fet de preguntar per les característiques teòricament desitjables dels àrbitres de futbol, per les qualitats i defectes que, realment, creuen posseir, i quines matèries consideren que serien útils per completar la seva formació com a àrbitres. Pel que fa a les característiques que ells presumeixen posseir, és important destacar que, excepte la condició física, la resta de qualitats més esmentades feien referència, com posen de rellevància els mateixos autors «a qüestions més o menys relacionades amb la

personalitat dels àrbitres, i més concretament els valors» (p. 20). Les qualitats que els autors destaquen són: l'honestedat, l'autocrítica, la capacitat per relacionar-se, ser respectuosos i ètics, posseir una bona condició física, personalitat, humilitat, intel·ligència i disciplina. Curiosament, no tots aquests atributs estan inclosos entre els desitjables. Com hem destacat, una característica poc comuna d'aquest estudi és que es va preguntar als àrbitres pels defectes habitualment presents en el seu col·lectiu. Els més importants van ser: manca de capacitat per superar el temperament, entès com la necessitat de controlar-se davant situacions inesperades i/o que provoquen inestabilitat; la imitació, la prepotència i la debilitat de caràcter. La majoria de mancances estaven també dintre de l'àmbit de la personalitat. Pel que respecta a les característiques desitjables, els autors distingeixen entre trets personals i professionals. Entre les qualitats personals destaquen l'honestedat, tenir personalitat, humilitat, coneixement de si mateix, coneixement de les regles, capacitat per prendre decisions i la preparació. També en aquest cas la gran majoria dels aspectes assenyalats apunten cap a trets psicològics, tot i que no entenem perquè consideren el coneixement de les regles com un atribut personal, enlloc d'incloure'l en l'apartat de les qualitats professionals. Pel que fa a aquestes últimes, la majoria dels subjectes estudiats van manifestar que han d'estudiar i preparar-se contínuament per estar al dia de tots els canvis que puguin succeir i que afectin la seva tasca, entre ells l'estudi de les regles; també que han de reunir determinades característiques personals i que s'han de

preparar psicològicament com un element més de la seva qualitat professional. Per últim, creiem convenient comentar que el grup d'estudi va considerar que els temes relacionats amb la psicologia, les relacions humanes, la medicina de l'esport, la preparació física i l'alimentació, entre altres, són interessants per completar la seva formació com a àrbitres.

En resum, les aportacions de tots aquests autors, que han consultat els practicants de l'arbitratge mitjançant diversos mètodes de recollida de dades, són bastant disperses en els seus objectius, en els seus mètodes i en els seus resultats, però tots aporten alguna cosa valuosa. En primer lloc, trobem diferències en els anys de dedicació a l'arbitratge, com és el cas del grup que va estudiar Ittenbach i Eller (1988) amb 22 anys d'experiència de mitjana, i el d'Ugarte et al. (2002), en el que el 41% dels enquestats tenia un màxim de 7 anys d'experiència. Però tots dos estudis fan aportacions igualment interessants: Ittenbach i Eller (1988) introdueixen el concepte de «*ser entès en la matèria*», que nosaltres hem interpretat com el concepte que anomenem *conèixer el joc* (del qual en parlarem abastament en l'apartat següent); i Ugarte et al. (2002) es preocupen no només per esbrinar quins són els atributs ideals de l'àrbitre, sinó també els reals, les seves mancances i quines disciplines alienes a l'arbitratge poden ser útils, si tinguessin formació sobre elles, per millorar l'execució de la seva tasca.

També hi ha disparitat en l'edat dels diversos grups: el d'Ittenbach i Eller (1988) es mou entre els 30 i els 58 anys; el d'Anshel (1995) entre els 18 i els 48 anys, i el de Guillén,

Jiménez et al. (1999) entre els 14 i els 70 anys. Lògicament, no es poden comparar els resultats d'aquests grups, però separatament, considerem tan valuosos els resultats que ofereixen els primers, on hi ha l'anàlisi dels àrbitres que tenen més experiència, com els resultats dels altres grups, que també contenen l'opinió dels que s'inicien en l'activitat.

L'aportació que fa Anshel (1995) té diversos punts d'interès. Un, sens dubte, és l'elaboració de l'escala en base al criteri d'uns experts ben qualificats, coneixedors de l'arbitratge i del joc, i la seva validació posterior. L'altre és la possibilitat de valorar l'actuació arbitral mitjançant una escala que abasta els tres tipus d'habilitats generals. Aquesta escala, en la qual es valoren conductes objectives, s'agrupen en una sèrie d'habilitats que constitueixen tot un compendi de característiques que un bon àrbitre ha d'acumular.

Les conclusions a les que arriba Marrero (1988) poden aplicar-se molt bé a la població de referència gràcies a la gran amplitud de la mostra seleccionada. Betancor (1999a), en canvi, potser no ofereix una mostra tan nombrosa, però abasta tots els nivells de l'arbitratge del basquetbol, des del provincial espanyol fins a l'NBA.

Una aportació que, des del nostre punt de vista, és ben interessant de l'estudi de Guillén, Morán et al. (1999) són les coincidències d'opinió que manifesten els àrbitres i els jutges esportius. D'aquest estudi, cal destacar que, malgrat les diferències en les característiques de l'activitat d'ambdós col·lectius, els 5 trets més valorats per cada grup són els matei-

xos, els relacionats amb la imparcialitat i la capacitat per aplicar el reglament. Malgrat la varietat de resultats, és remarcable que entre totes les característiques proposades, la majoria facin referència a aspectes considerats dins de l'àmbit psicològic, personals o dels valors, abans que els tècnics o físics, que també s'esmenten. En canvi, generalment es reconeix que hi ha menys formació en l'àmbit psicològic i que no s'entrenen tant com els aspectes físics o els tècnics.

Podem recapitular aquests dos apartats dedicats a examinar les característiques que han de posseir els àrbitres i els jutges esportius dient que en la literatura revisada trobem: Primer, que no s'han seguit línies d'investigació connexes les unes amb les altres, com es desprèn del fet que 11 autors destaquen al voltant de 40 característiques diferents. Segon, que enmig de tanta varietat, trobem positiu que tres quartes parts d'aquestes característiques facin referència a qualitats de tipus psicològic, personal o de valors. Tercer, que aquesta proporció es manté entre aquelles característiques que han estat més esmentades i que són: estar ben preparat físicament; tots els aspectes relacionats amb l'ètica, l'honradesa i l'aplicació equitativa del reglament; els aspectes relacionals, com ara la comunicació verbal i el tracte adequat i respectuós amb els practicants; el domini dels recursos tècnics que són propis de l'arbitratge; el domini de les regles que l'àrbitre ha d'aplicar; tenir confiança en si mateix; que les decisions siguin consistents al llarg del temps de joc i de les circumstàncies, és a dir, que sempre, al llarg de tot l'encontre i per situacions similars, les decisions

siguin les mateixes; que la comunicació no verbal sigui adequada, és a dir, que la gestualitat i tot el que es deriva dels moviments que l'àrbitre fa durant la seva actuació, siguin adequats a les circumstàncies, i que els seus efectes siguin els desitjables; que l'àrbitre conegui perfectament tant el joc que ha d'arbitrar com tot allò que es refereix a la seva activitat com a àrbitre; que la seva capacitat perceptiva sigui adequada; que mantingui la serenor en els moments més difícils de la seva actuació; i que tingui capacitat per retroalimentar-se de les seves pròpies actuacions aprenent de tot el que l'envolta. Per últim, es reconeix que, en general, els àrbitres han de posseir determinades capacitats i característiques psicològiques.

5.3. Una característica concreta: el coneixement del joc

En apartats anteriors hem comentat que el coneixement del joc s'ha anat introduint com una característica important que l'àrbitre ha de posseir per dur a terme la seva tasca de forma adequada. Alguns autors apunten aquesta característica de manera indirecta (Coca, 1975; Ittenbach & Eller, 1988; Garcés de Los Fayos & Vives, 2003), i pocs ho fan de manera explícita (Betancor, 1999a; Grunski, 2001; Palomero, 1996; Weinberg & Richardson, 1990).

Nosaltres considerem que aquest aspecte és molt important i no volem passar-ho per alt, ja que entronca amb la tradició d'ensenyament de l'Escola i del Comitè d'Àrbitres

de la FCBQ, i també perquè hi ha prou signes en la literatura revisada que indiquen la seva importància encara que, com diem, pocs autors ho fan de manera explícita.

Els responsables arbitral de la FCBQ (2009) han enumerat aquells aspectes que consideren que són els fonaments de l'arbitratge, és a dir, aquells elements sobre els quals l'àrbitre ha de basar la seva tasca i que, per tant, ha de perseverar en perfeccionar. Aquests fonaments són: el domini de les regles i del seu esperit, el domini de la tècnica de l'arbitratge (ubicació a la pista i senyalització), el coneixement del joc, la preparació física, la preparació psicològica i l'acceptació de l'àrbitre en la categoria en la qual actua. Com veiem, existeix una coincidència gairebé plena entre aquests fonaments i l'opinió dels autors revisats anteriorment, ja que tots aquests principis, excepte l'últim, estan entre els més esmentats per tots ells.

Com hem expressat anteriorment, creiem que la idea de la importància del coneixement del joc com una característica fonamental de l'arbitratge ha anat introduint-se a poc a poc en la literatura científica, tot i que no sempre de manera explícita. Des del nostre punt de vista, hi ha un primer grup d'autors format per Caracuel et al. (1995) i Ittenbach i Eller (1988) que sembla que apuntin aquesta idea. Els primers, quan exposen els atributs que han de tenir els àrbitres, consideren que ser entès en la matèria facilita la seva tasca. La conclusió no és clara perquè aquests autors no aprofundeixen gens per explicar ni què entenen per ser *entès en la matèria*

ni cap altre dels atributs que exposen. Els segons diuen que, en la tasca de comparar la situació percebuda amb el reglament, l'experiència juga un paper molt important. En ambdós casos podem interpretar que el coneixement del joc està inclòs en *la matèria* i en *l'experiència* tal i com l'exposen els autors, però la idea no és explícita.

Un segon grup que hem distingit està format per dos autors força llunyans en el temps: Coca (1975) i Garcés de Los Fayos i Vives (2003). La inferència, en aquest cas, és més clara. Coca va al·legar que una de les dificultats amb les que es troben els àrbitres a l'hora de comparar l'acció percebuda amb les disposicions reglamentàries és que, moltes vegades, la redacció de les regles no és terminant, hi ha incerteses i, per compensar aquestes llacunes, el reglament confereix l'àrbitre un marge de judici, donant com a solució que sigui l'àrbitre qui interpreti aquests buits reglamentaris. Així succeeix, diu, quan un reglament parla d'«intencionalitat» vers l'acció d'un jugador. En aquests casos, els àrbitres no només han de reconèixer el fet objectiu que defineix el reglament, sinó que també han de precisar de manera subjectiva facetes que el reglament no ha acordat prèviament. Per aconseguir això, l'àrbitre ha de conèixer profundament i detallada la lletra del reglament, però sobretot el seu esperit. Garcés de Los Fayos i Vives (2003) també esmenten el fet que algunes infraccions no han estat definides operacionalment, i parlen de regles «constitutives» (p. 101), definint-les com aquelles que s'apliquen tot i que no apareixen escrites en

cap reglament. En la nostra opinió, no es poden interpretar aquests buits reglamentaris o la intencionalitat d'una acció sense conèixer el joc, sense saber el motiu pel qual succeeixen les accions del joc.

Per últim, hi ha un tercer grup que està format per autors que ja esmenten explícitament al coneixement del joc com a element fonamental per a la pràctica de l'arbitratge. Betancor (1999a) i Palomero (1996) diuen que tenir uns coneixements clars i profunds de l'esport que hom jutja, dels seus secrets no escrits, de la seva filosofia, serà de vital importància perquè aquest judici sigui encertat, sobretot quan el seu reglament es fa confós o dóna peu a interpretacions particulars.

Un altre motiu per afirmar que conèixer els secrets de l'esport que s'està jutjant ajuda a què aquest judici sigui més encertat, és que cada acció es posa més fàcilment en el seu context. Mascarenhas, Mortimer, i Collins (2002) anomenen *judici contextual* a l'habilitat per reconèixer l'estat d'ànim dels jugadors i el tarannà del joc. Diuen que quan es dóna aquest estat d'empatia, l'àrbitre pot prendre millor aquelles decisions que són apropiades al context específic d'aquell partit, afavorint que el joc flueixi i no sigui interromput més que quan és estrictament necessari. Per aquests autors, el judici contextual és sovint l'habilitat que diferencia un bon àrbitre d'aquell que és un gran àrbitre.

Grunska (2001) és potser, de tots els autors revisats, aquell que és més taxatiu amb aquesta idea. Segons ell, co-

nèixer el joc facilitarà, fins i tot, la percepció exacta de les accions que s'hauran de jutjar per tal de comparar-les amb les disposicions reglamentàries (les dues primeres tasques o fases de les tres que indiquen Coca, 1975, i Caracuel et al., 1995, en el procediment de la presa de decisions per part de l'àrbitre), i ho explica de la manera següent:

Per excel·lir en l'arbitratge necessites conèixer el joc. Has de comprendre què estan fent els equips per marcar i per evitar que els oponents marquin. Has de conèixer les subtilitats i els matisos de l'estratègia, i has d'anticipar-te als moviments crítics i no reaccionar quan aquests ja han tingut lloc. Una persona que es limita a reaccionar, sovint estarà en una posició que no és la idònia, mirant les coses que són errònies, i tindrà por pels canvis sobtats en l'acció del joc. Percebre significa pensar juntament amb els equips, analitzant la psicologia del joc de la mateixa manera que el comportament del jugador. [...] No estàs realment destinat a ser un àrbitre de primera classe si no saps què has d'esperar quan un equip [...] que va un punt per darrera en el marcador falla un llançament quan només queden uns segons per acabar el partit. (p. 10)

Però aquest coneixement del joc no només ajuda a

contextualitzar les accions percebudes, sinó fins i tot a percebre-les adequadament. Com diu Luria (1984), el procés perceptiu es fonamenta, primer, en destacar els trets més importants de l'objecte d'aquells que no ho són. Després, cal comparar el conjunt de trets destacats amb l'experiència anterior. Si ambdós coincideixen, es produeix el reconeixement de l'objecte. Quan l'objecte és desconegut o nou, el procés d'identificació és més complex, per tant, costa més dur-lo a terme o no es duu adequadament. Així doncs, en la posada en marxa d'aquest procés, en el moment de destacar els trets importants per sobre dels que no ho són, el coneixement del joc facilitarà molt la tasca. No cal dir que dur a terme aquest procés de manera poc fiable o inadequada porta a decisions errònies, a sancions inadequades. Autors com MacMahon, Starkes i Deakin (2009) consideren que els entrenadors i els àrbitres processen millor la informació del joc si han estat anteriorment jugadors.

Per últim, volem destacar de nou l'estudi de Guillén, Morán et al. (1999), els quals van preguntar als arbitres la seva opinió sobre la necessitat de conèixer profundament el joc. El 42.2% dels enquestats van contestar que, per ser un bon àrbitre, té molta o força importància haver estat prèviament jugador, el 25.9% que té alguna importància, i el 29.3% que és poc o gens important. És a dir, que gairebé tres quartes parts dels enquestats concedeixen alguna importància, no ja al fet de conèixer el joc (es pot conèixer de moltes maneres: com a bon afeccionat, com a estudiós, com a entrenador,

etc.), sinó al fet d'haver-lo practicat. D'aquesta mateixa manera, nosaltres creiem que pocs col·lectius poden conèixer millor les circumstàncies que envolten un determinat esport que aquells que l'han practicat.

Per tant, podem concloure que és evident que quan un àrbitre coneix les situacions del joc (fins i tot les característiques dels jugadors que ha d'arbitrar), les seves decisions són més segures i precises, perquè *percep* millor les accions que ha de jutjar, les *compara* de forma més precisa amb les regles del joc i la *sanció* o no de cada acte esportiu és una decisió més adequada (seguint els tres passos del procés de presa de decisions arbitral descrits per Coca, 1975, i Caracuel et al., 1995). Hem de ser conscients que l'àrbitre està contínuament decidint quines accions sancionar i quines no. És a dir, que està contínuament percebent accions per comparar-les amb les regles del joc i decidint si allò s'ha de sancionar o no. Quant més exacta sigui la percepció, més adequades seran les decisions que va prenent contínuament.

Voldríem fer una darrera reflexió al respecte. Anteriorment hem exposat que, de vegades, els reglaments de joc confereixen l'àrbitre la interpretació d'aquelles situacions que són confuses o que donen peu a interpretacions particulars (Betancor, 1999a; Coca, 1975; Garcés de Los Fayos & Vives, 2003; Palomero, 1996). També hem exposat que, entre les característiques que l'àrbitre ha de posseir per assegurar el control del joc, dels equips i dels jugadors, hi ha la capacitat de mostrar empatia i la d'estudiar el sistema de joc

dels equips (Dosil, 2003). Totes aquestes propostes impliquen un coneixement del joc més que superficial, ja que l'àrbitre mai podrà interpretar allò que no està clarament especificat ni podrà saber què sent un jugador en determinades circumstàncies si ell no les ha viscut amb anterioritat. Difícilment un àrbitre entendre el desenvolupament de determinades accions del joc si no coneix els principis tècnics i tàctics de l'esport que està jutjant. Si parlem de basquetbol, en concret, fa molts anys que es va formular l'anomenada *filosofia d'Oswald Tower*. Aquesta filosofia s'expressa amb la frase que diu que *el propòsit de les regles és sancionar el jugador que, mitjançant un acte il·legal, ha posat un contrari en desavantatge*. És el mateix concepte que, d'una altra manera, expressen Anshel (1995), Dosil (2003) i Mascarenhas et al. (2002) quan afirmen que l'àrbitre ha de contribuir activament al joc, afavorir-lo, procurant que no hi hagi interrupcions innecessàries. Tot això vol dir que la responsabilitat bàsica i fonamental d'un àrbitre és que el joc es dugui a terme amb el menor nombre d'interferències possible per part seva. Això no vol dir que no s'hagi de fer sonar el xiulet quan s'ha comès una infracció, sinó que només s'ha de sancionar aquelles accions que realment atempten contra l'esperit de les regles, i no contra la redacció escrita d'aquestes.

Per cloure aquest apartat, direm que ens sorprèn que hi hagi tants pocs autors (Betancor, 1999a; Palomero, 1996) que citin explícitament aquesta característica com un atribut

més dels que ha de tenir l'àrbitre per dur a terme adequadament la seva tasca. Precisament aquesta sorprenent escassetat d'esments a una qualitat que considerem fonamental és el que ens ha fet destacar-ho en aquesta secció.

6. Les característiques psicològiques dels àrbitres i dels jutges esportius. El seu estudi.

Percepció, retroalimentació crítica, autoconfiança, relació amb els contrincants (relacions humanes), serenitat, motivació, concentració, comunicació verbal, comunicació no verbal, personalitat, control psicològic, responsabilitat, comprensió, diàleg, capacitat d'atenció, caràcter, preparació psicològica, empatia, observació del comportament humà, habilitats socials, intel·ligència... Tots aquests conceptes han aparegut mentre repassàvem les habilitats que, segons diversos autors, havien de posseir els àrbitres i els jutges esportius. Segons la nostra opinió, tot i l'escassetat de treballs publicats al respecte, creiem que cada cop més s'accepta la idea de què l'àrbitre de qualsevol esport ha de posseir, necessàriament, unes determinades característiques psicològiques. Perquè, com indica Betancor (1999b), s'ha d'entendre que ser àrbitre és alguna cosa més que tenir assignada una tasca concreta en un moment concret (prendre decisions durant els partits). Arbitrar suposa tractar amb altres persones: jugadors, entrenadors, directius, públic, mitjans informatius, altres àrbitres, auxiliars de taula, informadors, supervisors, etcètera, que treballen en organitzacions

(clubs, federacions, premsa escrita, ràdio, televisió, comitès d'àrbitres, escoles esportives) per aconseguir la millor eficàcia i eficiència arbitral possibles.

Així doncs, de la mateixa manera que Caracuel et al. (1995), creiem que les característiques de personalitat del jutge/àrbitre, així com la manera en què assumeix el seu rol, són factors que també tenen importància en l'arbitratge esportiu. No actuarà de la mateixa manera una persona insegura, indecisa, amb escàs control, que una altra segura de les seves decisions i capaç d'exercir domini sobre el seu comportament davant l'aparició de possibles conflictes. I no tot hom posseeix unes característiques adequades. Weinberg i Richardson (1990) ho expliquen de manera molt adient quan afirmen que «Molts àrbitres coneixen totes les regles, utilitzen la mecànica apropiada, i posseeixen habilitats tècniques. El que diferencia els millors àrbitres dels àrbitres corrents són les seves habilitats psicològiques, a les quals pocs àrbitres hi dediquen temps per desenvolupar-les» (p. v).

La figura de l'àrbitre, que no sempre és ben compresa i que moltes vegades és atacada per sistema per persones que no tenen els coneixements necessaris per fer una crítica fonamentada, l'hem d'entendre com una persona que estima la disciplina esportiva a la qual es dedica, que la coneix, que en un alt percentatge de casos l'ha practicada i que, sens dubte, en el moment de passar a l'arbitratge n'és un practicant més, tan sols que des d'una vessant diferent. De la mateixa manera que els jugadors, els àrbitres es preparen físicament i tècni-

cament segons les necessitats personals i de la categoria en la que participen. I també, igual que hi ha jugadors més ben dotats per a la pràctica del seu esport i que assoleixen més alts nivells d'execució (que es tradueix en participar en competicions de més alta categoria), entre els àrbitres, també els més ben capacitats poden arribar a les categories més altes, mentre que els que no ho estan tant no hi arriben mai.

Pel que fa a l'estudi de les característiques psicològiques dels àrbitres i dels jutges esportius, d'acord amb les nostres troballes, la literatura entorn d'aquest tipus d'investigacions no és gens profunda si la comparem amb la generada al voltant dels participants (dels atletes o dels jugadors). Aquestes són les referències que nosaltres hem trobat al llarg de les nostres revisions sobre el tema.

6.1. Publicacions que aporten estudis que relacionen psicologia i arbitratge o judici esportiu

Pel que fa a llibres que tractin sobre psicologia de l'arbitratge de manera exclusiva hem trobat ben pocs. Entre ells hi ha les aportacions de Greco (1996), Guillén (2003a), Martín (1996), Popelka (1992), i Weinberg i Richardson (1990). Hi ha uns quants llibres més de psicologia de l'esport o d'arbitratge en general, que inclouen algun capítol o referència respecte a la psicologia de l'arbitratge, com són els d'Antonelli i Salvini (1982), Coca (1975), Cruz (1997), Davis (1996), Gama et al. (1998), Garcés de Los Fayos (2003), Greensted (1997) Grunski (1995, 1999), Marrero, Albo, i

Núñez (2003), Perlmutter, Richards, Dreimiller, D., Dreimiller, J., i Hoyt (1997), i Riera (1985).

El que més podem trobar són articles de revistes que estudien aspectes psicològics relacionats amb l'arbitratge i amb el judici esportiu. Riera (1990), en la seva aportació a les *V Jornades de Psicologia de l'Activitat Física i l'Esport* fa una revisió de les revistes especialitzades *International Journal of Sport Psychology*, *Journal of Sport Psychology* i *Journal of Sport Behavior*, durant el període 1983-1987. Només va trobar 9 articles sobre arbitratge i judici esportiu, que representaven el 2.4% del total de treballs publicats. Cruz (1997) repeteix aquesta mateixa revisió en aquestes mateixes revistes en el període 1988-1995, trobant que si bé el nombre d'articles havia augmentat quasi al doble (17 articles), aquests només representaven el 2.8% sobre el total d'articles publicats. Guillén i Jiménez (2001) fan una revisió similar amb les mateixes publicacions que els autors anteriors més les revistes *Perceptual and Motor Skills*, i *Referee*. Van trobar que, de 4.047 referències només 256 estaven relacionades d'alguna manera amb els aspectes psicològics de l'arbitratge i el judici esportiu, la qual cosa suposa tan sols el 6.3%. Aquest augment, però, creiem que pot atribuir-se a que aquesta revisió inclou una revista (*Referee*) que està dedicada exclusivament a temes d'arbitratge sobre els esports més populars que es practiquen als Estats Units.

6.2. Investigacions fetes a Espanya que relacionen psicologia i arbitratge o judici esportiu

Tampoc se'n troben gaires tesis doctorals i ponències en congressos que tracten el tema de manera exclusiva. En un dels llibres ementats, Guillén (2003b) fa una referència especial a les investigacions fetes a Espanya. A més dels dos capítols de llibre ja al·ludits (Cruz, 1997; Riera, 1985), troba quatre tesis doctorals que contenen algun component psicològic referit a l'arbitratge (Betancor, 1999a; Cabrera, 1997; Cuadras, 1988; Palomero, 1996), només tres articles a la *Revista de Psicología del Deporte* (Blasco, 1999; Gimeno, Buceta, Lahoz, & Sanz, 1998; Guillén & Jiménez, 2001), dos articles publicats a altres revistes sobre ciències de l'esport (Caracuel et al., 1995; Cuadras & Cruz, 1988), dues aportacions d'autors espanyols a revistes estrangeres (Taberner & Márquez, 1999; Tuero, Taberner, Márquez, & Guillén, 2002) i algunes comunicacions en actes publicades de congressos espanyols i jornades de Psicologia de l'Esport. Aquest autor fa notar que en les V Jornades de l'Associació Catalana de Psicologia de l'Esport (ACPE), que van tenir lloc al 1988, es va crear un grup de treball en el que es van presentar tres comunicacions (Cuadras, 1990; Riera, 1990; Saldaña, Cuadras, & Fernández, 1990a), i que en el II Congrés del Colegio Oficial de Psicólogos celebrat a València el 1990 només es va presentar una comunicació relacionada amb el tema, la de Martín (1990). També esmenta que en els cinc primers congressos estatals no s'havia presentat cap treball

referent a la psicologia de l'arbitratge i que no és fins al VI Congreso Nacional de Psicología del Deporte y de la Actividad Física (1999) que apareixen aquesta mena de treballs, publicant-se des d'aleshores fins a l'any 2003 només una dotzena d'ells.

Tot plegat, aportacions escasses, disperses i sense continuïtat, perquè els continguts són diversos.

6.3. Línies de treball en Psicologia de l'Arbitratge

Guillén (2003b) ha sistematitzat totes aquestes aportacions i ha indicat quines han estat les línies d'investigació preferents dels psicòlegs de l'esport vers l'arbitratge: l'estrès, la percepció de la tasca, la motivació i la personalitat. L'estrès ha estat el tema al qual se li ha prestat més atenció. Una de les raons pot ser que hi ha diversos punts de vista des dels quals es pot estudiar, i així s'ha fet: el nivell d'estrès que suporten els àrbitres, la seva incidència, les causes que el provoquen i el seu efecte en els àrbitres. Igualment ha passat amb la percepció de la tasca arbitral, que s'ha estudiat des de diverses perspectives: com la perceben els àrbitres o algun aspecte concret de la mateixa, com perceben a altres col·lectius (esportistes, aficionats, entrenadors, etc.), i també quina percepció tenen aquests altres col·lectius dels àrbitres. Una altra de les àrees que ha estat estudiada per part de la investigació psicològica i social fa referència a la motivació, les raons per les quals els àrbitres s'han inclinat per dedi-

car-se a aquesta activitat, a mantenir-se en ella o deixar -la.

Guillén (2003b) també manifesta que la personalitat és un altre dels temes que més s'ha estudiat, evidenciant, però, que davant l'òbvia escassetat d'investigacions, es fa necessari seguir aprofundint en el tema, potser de manera més sistemàtica.

6.3.1. La formació dels àrbitres en aspectes psicològics

L'any 2003, la revista *Referee* informava que els dirigents arbitralis d'alguns esports professionals dels Estats Units (com, per exemple, l'NBA), recomanen als seus àrbitres que llegeixin una extensa i diversa relació de llibres d'una àmplia varietat de disciplines perquè els seus continguts poden ser útils posteriorment a l'arbitratge, ja que poden facilitar-los una àmplia visió del món cosa que, en definitiva, els ajudarà en la seva execució arbitral. En aquest mateix article, l'equip de redacció de *Referee* recomana als àrbitres de qualsevol esport llegir, almenys, els 17 llibres que hi proposen, perquè els ajudi en la seva formació com a àrbitres. Els continguts d'alguns d'aquests llibres són específics sobre aspectes psicològics que poden ajudar a millorar aquest tipus d'habilitats. Entre ells hi ha el de Weinberg i Richardson (1990), que ja hem esmentat. Tanmateix, Guillén, Morán et al. (1999) manifesten que els aspectes psicològics no són treballats en absolut en els cursos d'arbitratge, malgrat que el 37.9% dels àrbitres del seu estudi consideren que les seves

principals deficiències estan relacionades precisament amb aquesta àrea, gairebé en la mateixa proporció que els aspectes tècnics (43.1%), que sí que es treballen assíduament. Per tant, no es pot dir que les associacions arbitral del nostre àmbit proporcionin gaire formació i orientació en habilitats psicològiques als seus afiliats. Així ho van detectar Pla i Lozano (2009) en un estudi que van fer sobre la formació que rebien sobre aspectes psicològics els àrbitres catalans de 19 disciplines esportives, les quals aplegaven a gairebé 4.500 àrbitres o jutges esportius. Només 4 dels esports estudiats havien col·laborat alguna vegada amb algun psicòleg de l'esport tot i que els responsables federatius creien que la Psicologia podia fer aportacions molt valuoses per millorar tant el rendiment dels seus àrbitres com l'efectivitat de l'organització arbitral.

De totes maneres creiem no tan sols interessant, sinó del tot necessari, fer un estudi profund pel que fa a quina és la formació que les organitzacions arbitral estan dispensant als seus col·legiats, ja que hem trobat que a Espanya s'està fent algun tipus d'intervenció psicològica, encara que incipient, en l'arbitratge d'elit d'algun esport majoritari.

Pel que fa referència a l'àmbit de l'arbitratge del basquetbol català, fins l'any 1997 no hi ha una formació regular sobre aspectes psicològics aplicats a l'arbitratge. Prèviament a aquest any, el CCAB va fer alguna aproximació invitant algun expert en el camp de les ciències del comportament a què impartís alguna conferència, comunicacions que van tenir una aportació escassíssima i que van crear, si no rebuig,

indiferència. El 1986 Vicente Martín, aleshores psicòleg de l'Escola d'Àrbitres de Lleó imparteix una conferència als àrbitres del CCAB i de l'EABQ. Aquest fet és important perquè és la primera vegada que tenim constància de la incorporació formal de la figura del psicòleg a una organització arbitral. Malauradament, però, aquesta conferència no va significar l'autèntic punt d'inflexió en la formació en aspectes psicològics dels àrbitres de la FCBQ, ja que a partir d'aquest moment només se succeeixen, com a fets destacats, la transcripció comentada d'aquesta conferència per part de Pla i un treball del mateix anomenat *Psicología y arbitraje* (Pla, 1987). Ambdós documents són utilitzats posteriorment com a material de formació en els cursos de professors de regles de joc de l'EABQ. També l'any 1987 s'incorpora per primer cop una xerrada sobre aspectes psicològics a una concentració de l'organització arbitral de la FCBQ, que va impartir l'autor esmentat anteriorment en la concentració de Setmana Santa d'aquell any a Badalona, i que es va basar en les connotacions del llenguatge no verbal en el moment de fer els senyals als auxiliars de taula, utilitzant imatges enregistrades en vídeo dels mateixos assistents a la concentració. Tanmateix, aquesta mena de xerrades o conferències es van interrompre fins l'any 1997, i sí que des d'aleshores, en gairebé cada concentració, ja sigui d'inici de temporada, de Nadal o de Setmana Santa que fan l'EABQ i el Comitè d'Àrbitres, hi ha una xerrada sobre aspectes psicològics que poden incidir en la tasca de l'àrbitre o de l'auxiliar de taula.

Els temes sobre els quals s'ha anat treballant recurrentment amb els àrbitres de l'EABQ, i amb els àrbitres i els auxiliars de taula del Comitè han estat la motivació, l'establiment d'objectius, la manera d'incrementar l'autoconfiança, les relacions entre els àrbitres i la resta de les persones que intervenen en els partits de basquetbol, com enfocar la carrera arbitral, la concentració, i el reconeixement i l'afrontament dels pensaments pertorbadors.

Durant la temporada 2003-04 es van organitzar tres tallers pràctics de psicologia aplicada a l'arbitratge que van versar sobre relaxació, motivació i assertivitat, i durant la temporada 2009-10, un grup d'àrbitres de l'EABQ i un altre del CABQ van rebre formació sobre aspectes d'intel·ligència emocional aplicats a la tasca arbitral en el marc d'un *pràcticum* corresponent al Màster de Psicologia aplicada a l'Esport del Col·legi Oficial de Psicòlegs de Catalunya.

6.3.2. La participació dels àrbitres de la FCBO en investigacions sobre aspectes psicològics

Els àrbitres de la FCBO han prestat la seva col·laboració a diversos projectes de recerca. Que en tinguem notícia, la primera participació dels àrbitres del CCAB en un estudi científic va tenir lloc en una investigació duta a terme per un grup de psicòlegs de la Universitat de Barcelona, al capdavant del qual hi era la professora Carmina Saldaña. En aquest estudi, fet amb un grup de quatre àrbitres de basquetbol, es va investigar l'eficàcia de la tècnica d'inoculació

d'estrès per a modificar l'ansietat durant l'activitat arbitral. Aquest treball, com ja hem esmentat anteriorment, va ser presentat a les V Jornades de Psicologia de l'Activitat Física i de l'Esport l'any 1988 i va ser origen d'un article en la revista *Apunts d'Educació Física i Medicina de l'Esport* (Saldaña, Cuadras, & Fernández, 1990b).

L'any 1999, àrbitres del Comitè Català van cooperar en la investigació que va dur a terme el Grup d'Investigació en Psicosociologia de l'Activitat Física i l'Esport de la Facultat de Psicologia, Ciències de l'Educació i de l'Esport Blanquerna (Universitat Ramon Llull). Aquest grup, al capdavant del qual hi era el professor Jordi Segura, va voler detectar quin és el conjunt d'habilitats i estratègies psicològiques implícites en la presa de decisions dels àrbitres de basquetbol mitjançant les quals s'eviten o bé es resolen conflictes. Dels 60 àrbitres que van participar en l'estudi, 30 arbitraven a la Segona Divisió i van formar el "grup de gran experiència". Altres 30 no superaven els 3 anys de dedicació a l'arbitratge i van formar el "grup de poca experiència". Tres observadors entrenats van recollir dades observant les actuacions dels àrbitres, van enregistrar en vídeo les seves actuacions i van mantenir amb ells tres entrevistes, tot plegat per saber el grau de confiança que cada àrbitre tenia amb el seu company, la informació que cada àrbitre tenia dels equips contendents, quines situacions havien estat conflictives durant el partit, i les habilitats i estratègies personals emprades per evitar els conflictes. Un cop fetes les anàlisis estadísti-

ques van arribar a la conclusió que aquestes habilitats i estratègies eren: fer servir tècniques de control del pensament, mantenir una comunicació adequada tant amb el company com amb altres persones que intervenen en el joc, estar convenientment motivats, exercir control sobre l'activació, assolir un apropiat nivell de concentració i fer servir tècniques de prevenció per evitar que es donin situacions de conflicte. Aquest estudi va aparèixer publicat a les actes del VII Congreso Nacional de Psicología del Deporte a Múrcia aquell mateix any (Segura et al. 1999) i una de les característiques que els autors de l'estudi esmenten com a novetat pròpia de l'activitat arbitral i diferenciada respecte de les habilitats psicològiques utilitzades per esportistes, és la "Prevenció", estratègia consistent en avisar els jugadors que deixin de fer determinats contactes o d'exhibir determinades conductes que poden generar un conflicte.

Aquesta col·laboració amb la URL es va estendre a l'any 2000, quan es va fer l'estudi per construir una escala de valoració de les habilitats psicològiques detectades en l'estudi anterior, i que va ser dut a terme per Segura, Manzano, Pla, i Rusiñol (2002). Així, 212 àrbitres del Comitè d'Àrbitres de la FCBQ van contestar un qüestionari que es va elaborar per saber el grau en què cada àrbitre feia servir cadascuna de les habilitats i estratègies trobades en l'estudi anterior de Segura et al. (1999). Els objectius eren: la cons-

trucció del qüestionari, avaluar l'ús de les habilitats que ja havien estat establertes i analitzar aquest ús en funció de la categoria arbitral dels participants. Hi havia un darrer objectiu, més pràctic, que consistia en comunicar als àrbitres interessats quins eren els seus punts forts i els seus punts febles i proporcionar, a aquells que estiguessin interessats, unes pautes de treball per tal de millorar aquells aspectes que calguessin. Els resultats que es van obtenir indicaren que els àrbitres de categories superiors utilitzen amb més facilitat les habilitats de Control del pensament, Comunicació amb els companys i Motivació/Activació, no trobant-se diferències significatives en les altres habilitats. Com hem comentat anteriorment, a aquells que es van interessar se'ls va fer arribar un informe descriptiu dels resultats que havien obtingut i les recomanacions pel que feia a quines àrees havien d'esforçar-se en millorar.

7. La recerca sobre la personalitat dels esportistes d'alt nivell i dels àrbitres i jutges esportius

Un cop revisada la bibliografia sobre l'activitat arbitral, els motius que fan que algunes persones s'acostin a ella, i algunes de les característiques psicològiques d'aquestes persones, passarem a fer una revisió del constructe personalitat, ja que és la variable objecte d'estudi de la nostra recerca. Posteriorment, descriurem alguns dels estudis que s'han fet sobre la personalitat en el món de l'arbitratge esportiu.

7.1. Definició de personalitat

Si en alguna cosa estem d'acord pel que fa a la personalitat és que cap definició no ha assolit una acceptació universal. El terme *personalitat* té moltes accepcions. Dependrà de la perspectiva i dels pressupostos teòrics dels que es parteixi, sense oblidar les definicions o usos que pot arribar a fer qualsevol persona més enllà de l'àmbit científic, perquè, com diu Allport (1970):

Com [que el terme personalitat] és notablement elàstic, en rara ocasió es recusa el seu ús en qualsevol context. Llibres i periòdics la inclouen en els seus títols sense altra raó aparent que el seu so, el seu caràcter atractiu i el seu interès permanent. Tant l'escriptor com el lector es perden en la seva vaguetat ineficaç i tot resulta confós per la depreciació constant de la paraula en mans de periodistes, consellers de bellesa i xarlatans que ofereixen el seu or fals al crit de: «progressi per si mateix». (pp. 41-42)

Etimològicament, *personalitat* és una paraula derivada de **persona**, que al seu torn prové del llatí *persona* que vol dir “màscara d'actor, personatge”. Aquesta darrera paraula apareix documentada per primer cop al català al segle XII, a les Homilies d'Organyà (Bruguera, 1996).

Allport (1970) va traçar un mapa de relacions semàntiques i va enumerar 50 significats de la paraula *persona*. A

partir de *persona* com a màscara, la primera extensió la fa cap a l'**aparença exterior**, allò que de fictici i simulat, no real, té l'individu. Una altra definició és la de **caràcter o paper que l'actor assumeix en el drama**, però de vegades, en l'antiga Roma, es podia confondre *persona* amb l'actor que representava un determinat paper, ja que moltes vegades es designava així a l'actor mateix considerat com **un individu que posseïa qualitats personals distintives**. Un altre significat és el de **prestigi i dignitat**, significat molt apropiat en una societat de castes com era la romana, en la qual era considerada persona **el ciutadà nascut lliure**, no així l'esclau. I entre aquestes, les persones importants van arribar a ser conegudes com **personatges**.

Una de les definicions més emprades és la que va proposar Allport al 1961 (Allport, 1970), i que diu: «La personalitat és l'organització dinàmica, dins de l'individu, d'aquells sistemes psicofísics que determinen els seus ajustaments únics al seu ambient» (p. 65).

En aquesta definició destaca, primer, que la personalitat està formada pels sistemes psíquics i físics de l'individu. Per tant, a banda del component psíquic que pot tenir el seu origen en l'entorn i l'experiència, té un component biològic, hereditari i únic per a cada individu. En segon lloc destaca que aquests sistemes estan organitzats, no actuen cadascun a banda dels altres. Tercer, que aquesta organització és dinàmica, no és estàtica, és activa, els components interactuen entre ells. Per últim, que aquesta organització crea patrons, esta-

bles i propis de cada individu quant a la manera de comportar-se, de pensar i de sentir, que són les maneres en què la personalitat es manifesta. És evident que allò que anomenem personalitat no només fa que una persona es constitueixi com a tal, sinó que la fa diferent de les altres.

També podem tenir en compte la definició aportada per Eysenck (1970):

Una organització més o menys estable i perdurable del caràcter, del temperament, de l'intel·lecte i del físic d'una persona que determina el seu ajustament únic a l'entorn. *Caràcter* denota el sistema més o menys estable i perdurable del comportament volitiu (*voluntat*) d'una persona; *temperament*, el sistema més o menys estable i perdurable del seu comportament afectiu (*emoció*); *intel·lecte*, el sistema més o menys estable i perdurable del seu comportament cognitiu (*intel·ligència*); *físic*, el sistema més o menys estable i perdurable de la seva configuració corporal i de la seva dotació neuroendocrina.

(p. 2)

Aquestes són unes poques definicions del terme *personalitat* que hem volgut destacar d'entre les innombrables que hi ha dins de l'àmbit científic. Però com hem assenyalat al principi d'aquest apartat, existeix també un ús quotidià fora de l'àmbit acadèmic, però que reflexa algun dels termes que hi són compresos. D'una persona se sol dir que té molta

o poca personalitat, o cap, per reflectir que es considera que aquella persona té molts recursos, o pocs o cap, per enfrontar-se als problemes, per tenir una postura davant de determinades situacions i mantenir-la sigui quina sigui l'opinió dels altres. En aquest sentit, el terme personalitat es fa servir com el d'una força interior que fa que l'individu es comporti de la manera en què ho fa. També, quan diem que una persona té una determinada personalitat (que és dòcil, antipàtica, sincera, o qualsevol altre característica), estem dient que aquella persona acostuma a comportar-se d'una manera determinada. Per tant, no només estem denotant que existeix una coherència en el comportament d'aquella persona, sinó allò que més la caracteritza i la distingeix dels altres. Per tant, si una persona es comporta de manera coherent davant de circumstàncies similars, gairebé sempre que es donin aquelles circumstàncies podrem predir un comportament determinat, una altra de les connotacions de la personalitat.

Però com també hem dit anteriorment, els científics que es dediquen a l'estudi de la personalitat la defineixen de forma diferent segons quina sigui la seva adscripció teòrica. Existeixen moltes teories sobre la personalitat, les quals, al seu torn, poden agrupar-se segons comparteixin supòsits bàsics comuns. Cadascun d'aquests grups s'anomenen *perspectives*, que al seu torn orienten el desenvolupament de les noves teories que puguin arribar a desenvolupar-se. Carver i Scheier (1986) enumeren i analitzen set perspectives de la personalitat, denominades: biològica, psicoanalítica, neoana-

lítica, de l'aprenentatge, fenomenològica, de l'autoregulació cognoscitiva i de les disposicions. De totes aquestes perspectives, les que més ens interessa comentar, perquè són les que ens han orientat pel que fa als mètodes i procediments emprats, són la biològica i la disposicional.

7.1.1. Perspectives de la personalitat. El model biològic i el model disposicional

Potser una de les primeres classificacions que es coneixen sobre la personalitat la va fer Hipòcrates (cap al 400 a. C.), que va classificar els individus en quatre tipus segons les característiques essencials de cadascun d'ells: colèrics (mal temperament), flegmàtics (calma), melancòlics (abatiment) i sanguinis (optimisme). Posteriorment, Galè (cap al 150 d. C.) va associar cadascun d'aquests tipus a l'excés d'un determinat fluïd corporal: bilis groga per als colèrics, flegma per als flegmàtics, bilis negra per als melancòlics i sang per als sanguinis. Així doncs, podem dir que les primeres teories explicatives del comportament de l'ésser humà es fonamenten en les característiques biològiques de l'individu, és a dir, que s'emmarquen dins la perspectiva biològica. També val a dir que aquesta concepció de tipus és d'ordre categòric, és a dir, que segons aquestes teories, cada individu presenta unes determinades característiques i no unes altres, per la qual cosa pertany a un dels grups i no a cap altre.

A través dels temps ha hagut molts autors que han cregut fermament que a unes determinades característiques

físiques els hi corresponen invariablement unes determinades característiques psicològiques. Kretschmer (1947), un dels autors de més anomenada per haver formulat teories basades en aquests principis, esmenta que ja al segle XVIII alguns autors havien explorat aquesta via, i anomena a Halle, Sigaud i l'obra de Julius Bauer del 1917, *Die konstitutionelle Disposition zu inneren Krankheiten*. Kretschmer és conegut, fonamentalment, per la descripció que va fer dels anomenats biotips principals: el leptosomàtic (o astènic), l'atlètic i el pícnic, i la tendència que té cadascun d'aquests biotips a mostrar, quan es presenta, un determinat tipus de patologia i no un altre. Kretschmer va fer servir una gran quantitat de variables per establir els seus tipus corporals, i crida l'atenció tant l'extensió i minuciositat de les seves mesures com l'abast dels seus estudis. Com que considerava que l'estudi de l'estructura corporal havia de convertir-se en una part exacta de les ciències mèdiques, descrivia de manera sistemàtica el cap, el cos, la pell, els vasos sanguinis, el sistema pilós, les glàndules i les vísceres dels subjectes. També pensava que els tipus *purs* són difícils de trobar a la població, on predominen les formes mixtes, per la qual cosa, la seva concepció de *tipus* anava més en la línia de la continuïtat que en la de la categorització. Afirmava que aquests tipus es troben tant en homes com en dones, però que entre les dones abunden menys els quadres tipològics més pronunciats degut a què la diferenciació morfològica que acostuma a presentar el cos femení és menor. Resumidament, va descriure els individus

leptosomàtics com persones primes que presenten un creixement reduït del gruix de totes les parts del cos, però no de la seva longitud, per la qual cosa semblen més altes del que en realitat són. Els atlètics són persones que han desenvolupat intensament l'esquelet i la musculatura, i els pícnics són aquells que han desenvolupat més el cap, el tòrax i l'abdomen, amb formació de greix al tronc. Considerava que només una petita fracció de les persones acabaria desenvolupant alguna mena de malaltia física o psíquica, i que els leptosomàtics i els atlètics són més propensos als trastorns de tipus esquizofrènic, mentre que les persones del tipus pícnic tendeixen més als trastorns maniacodepressius. Kretschmer també va explorar factors humorals en el sentit més estricte, atenent als canvis químics produïts en el cos deguts, entre altres coses, a les secrecions glandulars.

Un altre autor molt anomenat per haver treballat en aquesta mateixa línia va ser Sheldon (1942), postulant la teoria dels *somatotips*. Creia que el desenvolupament excessiu d'alguna de les tres capes de l'embrió duia a què l'individu manifestés de manera més o menys evident una determinada característica corporal. D'aquesta manera, un èmfasi exagerat en el desenvolupament del sistema digestiu (endomorfia) feia que l'individu tendís a l'engreixament. El desenvolupament exagerat d'ossos, músculs i teixit connectiu (mesomorfia) dóna lloc a una aparença musculosa. Per últim, un predomini de la pell i del sistema nerviós (ectomorfia) origina un cervell gran en comparació amb un cos que tendeix a la fragilitat.

Tot individu manifesta cadascuna d'aquestes característiques en major o menor grau. El somatotip seria l'expressió, mitjançant números de l'1 al 7, del grau de possessió de cadascuna d'aquestes característiques (l'expressió 1-1-7 indicaria el tipus ectomorfe pur, per exemple). Sheldon, paral·lelament, va proposar tres tipus de temperaments que estaven vinculats amb un aspecte del somatotip. Els endomorfs solen tenir un temperament sociable i càlid, i fugen de l'activitat física; els mesomorfs tendeixen a ser competitiu i assertiu, amb necessitat d'exercici físic; i en els ectomorfs predomina l'activitat cerebral i la privacitat sobre les activitats físiques i socials. A l'igual que Kretschmer amb els seus biotips, Sheldon concebia els seus somatotips com unes dimensions contínues i no com unes categories estancades.

Però de tots els models que sorgeixen d'una concepció biològica de la personalitat, potser el més utilitzat, el més estès i el que més literatura ha originat és el proposat per Hans Jürgen Eysenck. Aquest autor va iniciar la seva teoria el 1947 (Eysenck, 1947), postulant que les característiques dels sistemes nerviosos central i vegetatiu de l'individu, que són producte de l'herència, influeixen en la manera com cadascun de nosaltres s'adapta al medi (Eysenck, 1972). A diferència d'altres models que, per les seves aportacions i reconeixement també esmentarem, el d'Eysenck és un model basat en una teoria prèvia causal i explicativa de la personalitat, i de la seva expressió que és la conducta de l'individu. Aquest model teòric guiarà, al seu torn, la confecció de

l'instrument que servirà per mesurar les dimensions que l'autor havia postulat a priori, i que són: Psicoticisme, Extraversió i Neuroticisme.

Eysenck (Eysenck, H. J. & Eysenck, M. W., 1985), tot i essent hereu de la tradició clàssica d'Hipòcrates i de Galè, també assumeix que en l'actualitat no es pot acceptar la discontinuïtat com a característica del concepte dimensió. Segons aquest autor, la dimensió es defineix com un grup de trets correlacionats, i un tret és un grup de comportaments o tendències d'actuació. Així doncs, considera que la característica essencial del concepte dimensió és més la seva gran capacitat d'inclusió o d'integració i no pas la continuïtat ni la forma en què una variable està distribuïda.

Segons Sánchez-Elvira (1994), Eysenck conclou que els seus factors poden considerar-se *superfactors* o dimensions que constitueixen un sistema de classificació i descripció superior a qualsevol altre dels existents, basant-se en les raons següents:

1. La replicabilitat dels factors: correspondència en el contingut dels seus factors i els proposats en altres sistemes, de vegades, fins i tot nominalment.
2. L'aplicabilitat àmplia i universal de les tres dimensions proposades, segons els estudis transculturals que s'han dut a terme.
3. La seva estabilitat en el temps al llarg de la vida, en intervals considerables, de vegades fins a 50 anys.
4. Que ha demostrat la intervenció de factors genètics

com a causa de les diferències individuals de la personalitat, que incideixen en els mecanismes fisiològics, neurològics, bioquímics o hormonal, manifestant-se, seguidament, en la conducta.

5. Que s'han verificat experimentalment hipòtesis específiques i contrastables per a cadascun d'aquests factors, tot i que el propi autor reconeix resultats insatisfactoris pel que fa a la verificació d'alguns postulats en relació a algun dels factors.
6. Per la seva rellevància social, ja que fent servir aquestes dimensions, s'han fet molts estudis que han tingut molt d'impacte en àrees de la vida quotidiana com ara el comportament sexual, el rendiment acadèmic o laboral, conducta criminal dels individus, etcètera.

Tanmateix, aquesta coherència, la mateixa concepció de poder mesurar les característiques individuals de les persones en funció d'uns trets preestablerts assumint que les dades obtingudes tindran una certa estabilitat en el temps, porta al model d'Eysenck a situar-se dins de la perspectiva de les disposicions, tot i partir d'uns supòsits de fonament biològic. La perspectiva de les disposicions parteix del supòsit que l'individu posseeix qualitats, disposicions que són relativament estables i permanents i que no canvien de manera brusca i sense motiu. Això es manifesta en la manera com les persones es comporten, pensen i senten al llarg del temps. Malgrat que pot haver moments en els quals una persona pot

comportar-se, pensar i sentir de manera diferent a com ho fa usualment, aquests moments són l'excepció. Habitualment hi ha una constància, una estabilitat, una coherència. Tot això forma el nucli del concepte de la personalitat en la perspectiva de les disposicions.

Un altre aspecte important dins d'aquesta perspectiva és que, lògicament, aquestes disposicions, aquestes qualitats, difereixen d'una persona a una altra, i també la manera en què interaccionen entre elles. És per això que el perfil de personalitat de cadascun de nosaltres és diferent del dels altres. És la idea de les diferències individuals. En la perspectiva de les disposicions hi ha teories que expliquen la personalitat mitjançant el concepte de tipus vist com categories, com la divisió que va fer Jung (1933) de les persones en dos tipus: introvertit i extravertit, en la que cada persona és una cosa o una altra. Com hem vist anteriorment, les teories basades en tipus discontinus han quedat en desús, essent substituïdes per les teories de trets, les quals postulen que les diferències entre les persones es troben en dimensions contínues. Un tret és una dimensió en la qual el que importa és la quantitat d'aquell aspecte que té la persona. Així, si parlem d'introversió-extraversió, a diferència de les teories de tipus en les quals una persona se l'ha de classificar com una de les dues coses, en la teoria de trets l'individu se situarà en un punt d'aquesta dimensió contínua, de manera que serà més extravertit si posseeix més quantitat en les característiques que així el defineixen. I el mateix passa amb l'extrem oposat,

la introversió.

Dins de la perspectiva disposicional, un dels models que s'ha de tenir en compte perquè també ha fet avançar el coneixement científic sobre la personalitat, i perquè ha generat literatura i controvèrsia al voltant de les seves troballes, és el de Raymond Bernard Cattell. El model de Cattell té el seu origen al 1946 i està basat en el criteri lèxic. Aquesta mena d'enfocaments o d'aproximacions tenen com a assumpció bàsica que l'única font fiable i exhaustiva de les característiques que conformen la personalitat humana és el llenguatge. Assumeixen que, després de l'evolució que tot idioma ha tingut al llarg de milers d'anys, totes les característiques de personalitat hi són compreses, i que quant més representatiu és un tret, més paraules hi ha per nomenar-lo. Segons John, Angleitner, i Ostendorf (1988), el psicòleg alemany Klages (1926, citat a Digman, 1990) va ser el primer en assumir aquest principi, el qual va ser elaborat posteriorment per Allport (1937), Cattell (1943), Norman (1963) i Goldberg (1982), tots ells citats a John et al., 1988. Aquests autors (John et al.) especulen en aquesta obra que Francis Galton, al 1884, va ser el primer en escodrinyar un diccionari per trobar descriptors sobre la personalitat en llengua anglesa, i en va reunir al voltant de 1.000, tot i que ho va fer de manera poc sistemàtica. Va ser Baumgarten qui, al 1933, després de la proposta abans citada de Klages, va respondre amb un estudi sistemàtic de termes en llengua alemanya que descrivessin, en paraules de Klages, "estats interiors", trobant 941 adjectius i

688 substantius, tot plegat molt lluny dels 4.000 descriptors que Klages especulava trobar en la seva llengua. A partir d'aquí es desencadenen els estudis d'aquesta mena, sobretot en llengua anglesa, els quals van tenir un efecte directe en les investigacions que es van dur a terme posteriorment, com per exemple en l'inici dels treballs de Cattell.

Cattell no només és un dels autors més representatius dels que han utilitzat el criteri lèxic, sinó que també va ser dels pioners en aplicar el mètode factorial a les seves investigacions. A més a més, per contrarestar els problemes inherents de qualsevol sistema d'obtenció de dades, va utilitzar la informació procedent de qüestionaris d'autoobservació, d'observació referida i de dades conductuals objectives, sistema al qual va anomenar *multivariat*. La conclusió a la qual va arribar va ser que l'essència de la personalitat es troba en el conjunt de 16 factors bàsics que donen nom al qüestionari que ell va dissenyar per mesurar-los (16 PF).

Des del començament en què Eysenck i Cattell van exposar les seves teories i els seus instruments de mesura de la personalitat, ha hagut una manca d'acord entre ambdós autors i han rebut crítiques de molts altres. El sistema de Cattell ha estat criticat per l'elevat nombre de factors, l'escassa estabilitat dels factors primaris, l'escassa fiabilitat de les escales i l'obtenció d'un model excessivament matemàtic, difícil d'interpretar i amb dificultat per a ser explicatiu. El d'Eysenck, per la seva banda, ha estat criticat perquè alguns consideren que els tres superfactors no cobreixen tot el ven-

tall d'expressions que té la personalitat. Tot i així, i havent partit de punts diferents, els seus models contenen moltes similituds i és interessant comprovar que ambdues teories han arribat, també per camins diferents, a conclusions semblants pel que fa, per exemple, a l'extraversió i l'estabilitat emocional, com el mateix Eysenck (1991) s'encarrega de posar de manifest.

Si hi ha crítiques al model d'Eysenck perquè es considera que tres factors no poden abastar tots els matisos de la personalitat, i al de Cattell perquè es creu que és excessivament complex, pot semblar que el model de cinc factors es constitueix com una mena de solució intermèdia, apareixent com una mena de reacció a l'estat de la qüestió que se situa entre ambdós extrems. Res més lluny de la realitat. Segons Eysenck (1991) i McCrae (1992), molt abans que Cattell comencés a desenvolupar els seus estudis, McDougall (1932) i Thurstone (1934) van ser dels primers en indicar la suficiència de cinc factors explicatius de la personalitat. Digman (1990), Eysenck (1991) i John et al. (1988), al seu torn, posen de manifest que Fiske (1949), poc després de què Cattell promulgés els seus 16 factors, va iniciar un estudi per replicar-lo, sense poder trobar més de cinc factors. Resultats similars obtenen Borgatta (1964), Borgatta, Cottrell, i Mann (1958, citat per McCrae, 1992), i Tupes i Christal (1961). Aquest últim estudi, a més a més, va ser fet sobre dades d'importants estudis de Cattell que van formar la base de la seva teoria dels 16 factors de personalitat. Segons McCrae

(1992), aquest estudi de Tupes i Christal posa els fonaments per a l'elaboració de futures teories basades en el model de cinc factors, estudi que va ser replicat per Digman i Takemoto-Chock (1981) despertant de nou l'interès per aquest model.

McAdams (1992) afirma que algunes de les raons per les que la teoria dels cinc factors ha tingut tant d'èxit és perquè ha demostrat una considerable generalitat i aplicabilitat, que els cinc factors cobreixen un espai conceptual tan ampli que envolten tot allò que per a l'home és fonamental pel que fa al poder, l'amor, el treball, l'afecte i l'intel·lecte.

7.2. La recerca sobre la personalitat dels esportistes d'alt nivell

Davis i Mogk (1994) afirmen que les ciències de l'esport i les disciplines que es poden relacionar, com la medicina i la psicologia, han fet una profusa recerca sobre les característiques dels esportistes d'elit. Amb aquesta finalitat s'han fet nombrosos estudis fisiològics, morfològics i de com preparar-se físicament. Fins i tot s'han fet estudis genètics per tal de demostrar que tenir antecedents familiars d'esportistes d'alt nivell afavoreix assolir més alts nivells d'execució. També s'han investigat les seves característiques psicològiques per tal d'identificar quins trets de personalitat són més determinants per obtenir l'èxit esportiu.

Eysenck, Nias, i Cox (1982) apunten a que l'extraversió i aspectes de percepció de sensacions estan direc-

tament associats amb la participació en l'esport i en l'assoliment d'un alt nivell d'execució. Opinen que el baix nivell de desvetllament cortical dels extravertits fa que estiguin més acostumats a les estimulacions sensorials que obtenen de les activitats esportives, i que també els hi fa tolerar millor el dolor físic. Aquests autors també prediuen que trets com l'agressivitat i les actituds impersonals que són característics d'un alt psicoticisme han de contribuir necessàriament a l'èxit en molts esports. I que un nivell de neuroticisme moderat és més adaptat que un nivell baix, que implicaria una motivació escassa, i que un nivell elevat, que duria a la distracció.

En aquesta línia, Davis i Mogk (1994) van administrar el Qüestionari de Personalitat d'Eysenck (EPQ, Eysenck, H. J. & Eysenck, M. W., 1975), l'Escala de Percaça de Sensacions (SSS, Zuckermann, 1971) i el *Measures of Achieving Tendency* (MAT, Mehrabian & Bank, 1978) a 120 individus, 60 homes i 60 dones. Els van dividir en quatre grups: atletes d'elit, és a dir, atletes professionals o membres d'equips nacionals d'atletisme; atletes per sota de l'elit, entenent com a tals membres d'equips universitaris; entusiastes de l'esport, és a dir, aficionats o practicants per entreteniment; i persones que no tenien cap mena d'interès per l'esport, ni tan sols com a espectadors. Els resultats no van donar suport enterament les prediccions d'Eysenck et al. (1982). Segons Davis i Mogk (1994) no hi ha diferències entre el perfil de personalitat dels esportistes d'alt nivell i el dels esportistes de nivells inferiors

o de la població general, almenys en els esports individuals. Suggereixen que els trets d'Extraversió, Psicoticisme i Percaça de sensacions estan més relacionats amb l'*interès* per participar en activitats esportives que amb l'*èxit* en els resultats esportius. Les diferències, que van existir, es van evidenciar en el grup d'entusiastes per l'esport, que van obtenir puntuacions més elevades que els altres grups en les escales de Psicoticisme i d'Extraversió que el grup de persones que no tenien cap interès per l'esport. El que sí van trobar va ser que els dos grups d'esportistes de competició posseïen un grau més elevat de Tendència a l'assoliment de resultats que els altres dos grups.

7.3. La recerca sobre la personalitat dels àrbitres i jutges esportius

Com hem dit anteriorment, pel que fa a la recerca respecte els àrbitres i jutges esportius, la personalitat és un dels aspectes sobre el que els psicòlegs de l'esport han tingut un interès preferent per investigar, ja sigui per identificar característiques comunes de la població arbitral, ja sigui per trobar diferències de personalitat entre àrbitres d'esports diferents o entre els àrbitres i la població general (Guillén, 2003b).

Alguns dels primers estudis dels que tenim notícies van precisament en la línia d'investigar les diferències que hi ha entre els àrbitres segons el nivell d'execució assolit. Un d'ells és l'estudi d'Alker, Straub, i Leary (1973), que van administrar l'Inventari Psicològic de Califòrnia (CPI) a una

mostra d'àrbitres afiliats a l'Associació d'Àrbitres de Basquetbol de Califòrnia (CBOA), els quals dirigeixen partits des dels nivells juvenils fins a semiprofessionals, i a una altra mostra d'àrbitres de la lliga professional de basquetbol nord-americana (NBA). La mostra d'àrbitres no professionals estava dividida en tres grups, segons el nivell d'execució que havien assolit al llarg d'una temporada: un de ben classificats, un altre que havien tingut un rendiment mitjà i un tercer grup format per àrbitres que havien obtingut una classificació baixa. Les diferències que es van trobar entre els diversos grups van estar en funció de diferències d'homogeneïtat de les puntuacions dins de cada grup, però no es van trobar diferències de mitjanes entre els grups. Pel que fa a la similitud de puntuacions dins de cada grup, els autors van concloure que les puntuacions del grup dels ben classificats eren molt més similars entre elles que les puntuacions del grup dels mal classificats entre si. Les escales que presentaven una homogeneïtat més gran eren: Dominància (Do), Responsabilitat (Re), Sensació de benestar (Wb) i Resultats segons les normes (Ac). En canvi, en l'escala Presència social (Sp), l'homogeneïtat més gran era assolida pel grup d'àrbitres pitjor classificat. Segons aquests autors, conèixer les característiques de personalitat d'un àrbitre són útils per predir les seves expectatives d'èxit o de no èxit. A més a més, van considerar que no hi havia diferències significatives entre la mostra del grup d'àrbitres ben classificats i un grup d'àrbitres de la màxima competició del basquetbol americà (NBA). També

van trobar que les puntuacions de tots els àrbitres de la mostra eren significativament més altes que la població general en les escales Dominància (Do), Autoacceptació (Sa), Comunalitat en allò que és personal (Cm) i Resultats segons les normes (Ac).

En aquesta mateixa línia, Fratzke, 1975 (citada a Ittenbach & Eller, 1988), va fer també un estudi amb àrbitres de basquetbol universitari i va identificar cinc variables que van distingir entre els àrbitres de nivell superior i els d'un nivell promig. La més important va ser l'experiència en el joc, i les altres quatre són característiques comunament associades a la personalitat, i en les que els àrbitres de nivell superior es van mostrar més autosuficients, segurs de si mateixos i més sensibles a demandes socials externes.

Dale (1976) va fer una investigació semblant amb un grup d'àrbitres de beisbol, que és l'esport més popular dels EUA, als quals va administrar el CPI, i va trobar més similituds que diferències. Va dividir els àrbitres en tres grups: àrbitres que es van classificar per dirigir encontres de la lliga comercial (*Professional baseball*), àrbitres que no es van classificar per dirigir aquests encontres i àrbitres que havien assolit l'objectiu de dirigir encontres de la màxima categoria, on juguen les seves estrelles (*Major league*). Tots tres grups manifestaren tenir una Autoacceptació (Sa) significativament més elevada que la població general. El grup dels àrbitres de la màxima categoria, a més, va mostrar tendència cap al lideratge i conformitat, i van puntuar significativament més baix

que els altres dos grups en diverses escales, especialment en Responsabilitat (Re), Tolerància (To), Resultats via independència (Ai) i Flexibilitat (Fx).

En aquesta mateixa línia van els estudis d'Spurgeon, Blair, Keith, i McGinn (1978), els quals, van analitzar si hi havia alguna relació entre un grup d'àrbitres d'èxit de futbol americà i un altre d'àrbitres que encara estava a prova, utilitzant el test 16 PF de Cattell. Van trobar que els àrbitres d'èxit tendien a ser més extravertits, submisos i pràctics que els que estaven a prova, els quals es van mostrar més reservats, dominants i imaginatius.

En una línia similar, Sinclair (1975, citat a Balch & Scott, 2007) va investigar les característiques de personalitat d'un grup d'àrbitres canadencs de voleibol utilitzant el CPI, i va comparar els resultats obtinguts entre el grup d'àrbitres més experimentats i el grup d'àrbitres amb menys experiència. L'autor va trobar que els àrbitres més experimentats tendien a mostrar-se amb més capacitat de lideratge, més extravertits, entusiastes, persuasius, rigorosos, tolerants, amb tacte i amb recursos que els més inexperts, i també es comunicaven amb més efectivitat que ells.

També ha hagut autors que han buscat similituds en lloc de discrepàncies en el tipus de personalitat dels àrbitres. Sinclair (1975, citat a Balch & Scott, 2007), en l'estudi que acabem d'esmentar, en el qual també va comparar els resultats obtinguts pels àrbitres amb la població general, va trobar que els àrbitres posseïen un més elevat grau de dominància,

persistència, iniciativa social, capacitat per al pensament independent i per a l'acció que la població general. També aparentaven funcionar millor socialment i intel·lectualment.

Dins d'aquesta mateixa línia hi ha la investigació que Antonelli i Salvini van publicar l'any 1975 (citats a Antonelli & Salvini, 1982), els quals van estudiar les característiques psicològiques de 119 àrbitres de ciclisme i 168 de basquetbol. Els resultats van indicar que entre tots dos grups hi ha més semblances que diferències, i que ambdós estan dotats de sociabilitat (en el 97% dels casos), seguretat en si mateixos (en el 83%), estabilitat emocional (82%), capacitat d'adaptació (78%) i altruisme (68%), amb un perfecte equilibri entre flexibilitat i rigidesa.

Ja hem comentat anteriorment que Antonelli i Salvini, en la seva obra del 1982, esmenten l'estudi que Maderna i Fiorone van fer sobre la personalitat d'àrbitres de futbol italià, i diuen que van arribar a la conclusió que dos trets que defineixen bé aquest col·lectiu són l'autoritarisme i la independència de camp. Aquests autors justifiquen la seva afirmació de què els àrbitres són autoritaris perquè, segons diuen, tenen una dependència acrítica del reglament, que es manifesta en actituds de la mena de: «*Jo no interpreto el reglament, l'aplico*». També perquè mostren intransigència, dogmatisme, identificació rígida amb el rol («*Jo represento el reglament*»), absència de responsabilitat personal, domini de la situació competitiva i de les persones implicades, i satisfacció d'exigències sàdiques sublimades en les normes

punitives. Així, aquesta identificació rígida amb el rol permet l'àrbitre superar l'ansietat i la inseguretat que es podrien donar a l'hora de prendre decisions impopulars davant de milers d'aficionats. Pel que fa al tret d'independència de camp, els autors diuen reconèixer-lo en la capacitat que l'àrbitre té per suportar la pressió psicològica del públic i de l'acció esportiva. Com a conseqüència de la presència d'aquest tret, atribueixen als àrbitres les característiques següents: independència respecte l'ambient, comunicació fluïda amb els altres, control i estabilitat emocional, ser difícil de suggestionar, posseir una elevada autoestima i tenir una imatge corporal diferenciada i madura.

Aresu, Bucarelli i Marongiu (1979) van avançar en aquesta mateixa línia d'esbrinar si un tret distintiu de la personalitat dels àrbitres esportius és, necessàriament, el comportament autoritari. Per això van elaborar un qüestionari per tal d'analitzar aquest aspecte, al mateix temps que comparaven el tipus de personalitat segons la mena d'esport al qual es dedica l'àrbitre. El qüestionari el van respondre 26 àrbitres de futbol, 14 de basquetbol i 10 de tennis-taula. Segons ells, les seves dades no tan sols confirmen el component autoritari de la personalitat dels àrbitres, sinó que aquest component és més elevat conforme augmenta el poder que el reglament de cada esport confereix a l'àrbitre. D'aquesta manera, el màxim grau d'autoritarisme es trobarà en els àrbitres de futbol, i el mínim, en els de tennis-taula. Aquesta opinió és compartida per diversos autors, com Morris (1981, citat a Koslowsky &

Maoz, 1988), qui assegura que els àrbitres de futbol són persones amb necessitat de poder amb matisos de control feudal, o com Antonelli i Salvini (citats a Aresu et al., 1979), els quals, al 1975 opinaven que l'àrbitre és ell mateix quan vesteix el seu uniforme, moment en el qual està més d'acord amb els seus desigs motivacionals més profunds.

Alguns anys més tard, Koslowsky i Maoz (1988) van fer un estudi per saber si hi havia diferències entre el tipus d'esport al qual es dedica un jutge i el grau de compromís cap a la tasca i algunes variables de personalitat. Van administrar un qüestionari a 48 àrbitres de futbol i a 38 jutges d'atletisme. Una de les parts del qüestionari comprenia quatre subescales del Qüestionari d'Anàlisi Clínica (CAQ, Krug, 1976): Q2, com a mesura de decisió; G, com a mesura de força del superego i autoconfiança; E, com a mesura de dominància o autoritat; i A, com a mesura d'autocontrol. Van concloure que els àrbitres de futbol eren significativament més dominants que els jutges d'atletisme.

Balch i Scott (2007) van estudiar també les característiques de personalitat de diferents grups d'àrbitres d'esports diferents per comparar-los entre ells i amb un grup control d'estudiants de cinesoteràpia, utilitzant, en aquest cas, l'Inventari NEO reduït de Cinc Factors (NEO-FFI). Van participar 33 àrbitres de gènere masculí: 12 de lluita (els autors especifiquen que volien estudiar les característiques dels àrbitres d'un esport individual), 10 d'hoquei (com a esport de contacte) i 11 de voleibol (com a esport sense contacte). Els

resultats van indicar que no hi havia diferències de personalitat entre els diferents grups d'àrbitres segons l'esport al qual es dedicaven, ni entre cadascun dels grups d'àrbitres i el grup control. En canvi, quan van comparar les puntuacions entre cadascun dels grups d'àrbitres i la mostra normativa de la prova, sí que van trobar que el nivell d'Extraversió dels tres grups d'àrbitres era superior al del grup normatiu.

I per últim, esmentarem Ittenbach i Eller (1988), que van administrar l'Inventari Psicològic de Califòrnia (CPI) a un grup d'àrbitres de futbol americà de l'NCAA, observant que el grup obtenia puntuacions significativament més altes que la població general en les escales de Dominància (Do), Autoacceptació (Sa), Comunalitat en allò que és personal (Cm) i Resultats segons les normes (Ac), i que s'acostava a la significació en les escales de Capacitat d'alt nivell (Cs), Sociabilitat (Sy), Presència social (Sp) i Perspicàcia (Py).

En resum, tots aquests estudis tenen en comú que aporten dades que indiquen:

1. Que s'han trobat diferències entre el perfil de personalitat de la població general i els individus que es dediquen a l'arbitratge (Alker et al, 1973; Balch & Scott, 2007; Dale, 1976; Ittenbach & Eller, 1988; Maderna & Fiorone, citats a Antonelli & Salvini, 1982; Sinclair, 1975, citat a Balch & Scott, 2007).
2. Que s'han trobat diferències entre el perfil de personalitat de diversos grups d'àrbitres segons

- l'esport al qual es dediquen (Aresu et al., 1979; Koslowsky & Maoz, 1988).
3. Que existeixen alguns trets de personalitat comuns encara que els esports als quals es dediquin els àrbitres siguin diferents (Antonelli & Salvini, 1975; Aresu et al., 1979).
 4. Que existeixen perfils de personalitat diferents segons el grau d'excel·lència o d'assoliment que obté l'àrbitre en el seu esport (Alker et al., 1973; Dale, 1976; Fratzke, 1975; Sinclair, 1975, citat a Balch & Scott, 2007; Spurgeon et al., 1978).

Aquestes dades són congruents amb el nostre punt de vista que persones amb un determinat tipus de personalitat difícilment s'acostaran a l'activitat arbitral. També són congruents amb el nostre convenciment de què, entre aquells que es dediquen a l'arbitratge, a igualtat de condicions físiques, tècniques i d'altres aptituds necessàries, posseir un determinat tipus de personalitat farà que excel·leixin per sobre d'altres practicants. Per intentar trobar alguna evidència hem dut a terme l'estudi que constitueix la nostra tesi i que exposarem seguidament. L'hem dissenyat tenint en compte que els estudis que hem esmentat anteriorment, que són la nostra referència, són escassos, antics i pertanyents a un àmbit sociocultural llunyà del nostre. No hem trobat estudis més propers, ni en el temps ni en el seu àmbit d'aplicació. Tot això justifica el nostre estudi, perquè s'afegeixi al coneixement existent, però des d'una perspectiva més propera en l'àmbit

sociocultural, i més actual, tant pel moment en què es duu a terme com per l'instrument de mesura utilitzat.

Per tot això hem volgut definir molt acuradament l'àmbit d'aplicació de la investigació. Hem basat l'estudi en àrbitres que fan la seva funció en esports on hi ha oposició entre els esportistes, intervenint directament durant el joc per sancionar les infraccions que hagin pogut apreciar contra el reglament (Chifflet, 1985; Riera, 1985), en concret, en un esport d'anotació com és el basquetbol (Guardo & Fleitas, 2004), amb àrbitres catalans de totes les categories i de l'elit de l'arbitratge espanyol. També hem volgut definir de manera precisa els grups d'estudi i, sobretot, assegurar-nos que els individus que pertanyen a cadascun d'aquests grups no puguí, passat un temps, formar part d'un altre, com creiem que pot succeir en alguna de les investigacions esmentades.

Per últim, volem precisar que, com a instrument de mesura, hem fet servir el NEO PI-R (Costa & McCrae, 1999) per dues raons principalment. La primera, perquè s'adscriu al model dels Cinc Grans factors, el més acceptat en la actualitat, i la segona perquè aquesta prova ens permet conèixer una gran quantitat de matisos de la personalitat dels individus que contesten el qüestionari, ja que cadascun dels 5 factors consta de 6 facetes mesurables, 35 valors numèrics en total, que ens permetran fer una descripció detallada i acurada de la nostra mostra, la qual cosa ens permetrà fer un perfil descriptiu de la personalitat dels àrbitres avaluats. Més endavant descriurem amb més detall la prova i els elements que mesura.

OBJECTIUS

Al llarg dels apartats anteriors hem introduït el món de l'arbitratge, la manera com els joves arriben a aquest món, perquè es mantenen en ell i quina és la seva evolució al llarg de la seva carrera arbitral. Hem repassat les característiques personals i psicològiques que diversos autors han trobat en els àrbitres, i també els trets de personalitat que els distingeixen, allò que els diferencia i allò que els fa similars. En tot aquest procés creiem haver justificat la nostra presumpció de què els àrbitres d'alt nivell competitiu han de reunir una sèrie de característiques psicològiques diferents de les que posseeixen els àrbitres que no assoleixen aquest alt nivell competitiu. Així doncs, basats en aquesta presumpció hem dissenyat un estudi per tal d'obtenir evidències empíriques amb un grup representatiu d'àrbitres de basquetbol espanyols. Els objectius que ens hem plantejat s'enumeren a continuació.

Objectiu 1: Aportar evidència empírica de què hi ha un perfil de personalitat diferent entre els àrbitres i la població general.

Objectiu 2: Aportar evidència empírica de què hi ha diferència entre el perfil de personalitat dels àrbitres que assoleixen un alt nivell d'execució en la seva tasca respecte aquells que, segons el nostre criteri, queden molt lluny d'assolir aquest alt ni-

vell d'execució i mai arribaran a assolir-lo.

Objectiu 3: Establir si hi ha alguna variable predictora de l'assoliment d'un alt nivell d'execució en l'arbitratge de basquetbol.

HIPÒTESIS

A partir dels objectius que ens hem proposat, hem elaborat les hipòtesis següents:

Hipòtesi 1: Existiria un perfil diferencial de personalitat entre els àrbitres de basquetbol i la població general.

Per tal de verificar la hipòtesi 1, s'aplicarà la prova NEO PI-R a un grup d'àrbitres de basquetbol i es compararà amb els barems poblacionals.

La prova estadística que s'emprarà serà la comparació de mitjanes per a mostres independents.

Hipòtesi 2: Existiria un perfil diferencial de personalitat entre els àrbitres de basquetbol que han assolit un alt nivell d'execució i aquells que no assoliran mai aquest alt nivell d'execució.

Per tal de verificar la hipòtesi 2, la mostra serà dividida en dos grups en funció del seu nivell d'execució (èxit versus no-èxit).

La prova estadística que s'emprarà serà la comparació de mitjanes per a mostres independents.

Hipòtesi 3: Existiria un perfil de personalitat predictiu d'un alt nivell d'execució en l'arbitratge de basquetbol.

Per verificar la hipòtesi 3, utilitzarem la mostra d'àrbitres d'èxit i de no èxit.

La prova estadística que s'emprarà serà l'anàlisi de regressió logística.

MÈTODE

8. Material

8.1. Participants

En la primera fase es van recollir les dades de 405 àrbitres de basquetbol, entre ells 21 noies que no van entrar a formar part de l'estudi. Es van eliminar 16 pels criteris que s'exposaran més endavant, quedant així els 368 que van entrar a formar part de la primera anàlisi de resultats. D'aquests, 213 eren àrbitres de competicions catalanes i 155 de competicions de la resta de l'Estat. Aquesta mostra estava composta per homes amb edats compreses entre els 18 i els 53 anys ($M = 28.25$; $SD = 5.26$). El temps que feia que es dedicaven a l'activitat arbitral anava de les 2 a les 30 temporades ($M = 11.13$; $SD = 5.16$). La seva edat d'inici a l'arbitratge anava dels 11 als 33 anys ($M = 17.41$; $SD = 3.62$), essent l'edat més habitual d'inici els 16 anys. Hi havia 197 àrbitres que s'havien iniciat a l'Escola d'Àrbitres (EABQ) i el seu temps de permanència en ella va ser entre 1 i 8 temporades ($M = 3.23$; $SD = 1.43$), essent 3 el valor més repetit.

Degut a què la recollida de dades va tenir lloc al llarg d'un any natural, es van preveure els canvis de categoria. D'aquesta manera, els resultats de cada individu es van analitzar en el grup al qual pertanyia en el moment d'iniciar-se l'estudi. Així doncs, la mostra d'anàlisi va quedar composta per 239 àrbitres de categories autonòmiques (àrbitres catalans i àrbitres de la resta de l'Estat que en el moment d'iniciar-se

l'estudi es trobaven a categories autonòmiques) i 129 de categories estatals (tots aquells que en el moment d'iniciar-se l'estudi es trobaven a la Lliga EBA, la LEB i la Lliga ACB).

8.2. Proves utilitzades

Es va utilitzar la prova *Inventario de Personalidad NEO Revisado (NEO PI-R)*, forma S (autoaplicació), de Paul T. Costa i Robert R. McCrae, del 1992. Es va utilitzar la versió en castellà de M. D. Avia comercialitzada per TEA Ediciones, S.A. (Costa & McCrae, 1999). Aquesta prova és un instrument per avaluar la personalitat en condicions de normalitat segons el model dels Cinc Grans Factors. Consta de 240 elements als quals es respon en una escala Likert de cinc opcions i permet l'avaluació de cinc factors principals: Neuroticisme, Extraversió, Obertura, Amabilitat i Responsabilitat. Cada factor es descompon al seu torn en sis facetes, la qual cosa permet una anàlisi de la personalitat més ajustada, obtenint en total 35 puntuacions diferents. Les facetes de Neuroticisme són: Ansietat, Hostilitat, Depressió, Ansietat social, Impulsivitat i Vulnerabilitat. Les facetes d'Extraversió són: Cordialitat, Gregarisme, Assertivitat, Activitat, Percaça d'emocions i Emociones positives. Les facetes d'Obertura són: Fantasia, Estètica, Sentiments, Accions, Idees i Valors. Les facetes d'Amabilitat són: Confiança, Franquesa, Altruisme, Actitud conciliadora, Modèstia i Sensibilitat cap als altres. Per últim, les facetes de Responsabilitat són: Competència, Ordre, Sentit del deure, Necessitat d'assoliment, Au-

todisciplina i Deliberació.

També varem utilitzar un qüestionari de dades demogràfiques dissenyat per a aquest estudi en el qual es preguntaven les dades personals (gènere, edat, estat civil), el nivell d'estudis, la seva vinculació amb el basquetbol prèvia a l'arbitratge (com a jugador, entrenador, delegat d'equip...), altres coneixements del joc (com a entrenador i de quin nivell), la categoria arbitral en el moment de fer l'estudi, la màxima categoria assolida, el temps que porta arbitrant, el temps que porta a la categoria i el temps que hi dedica a la seva preparació física. El qüestionari demogràfic es mostra a l'Annex.

8.3. Procediment

8.3.1. Elecció dels participants

Per verificar les hipòtesis proposades es va dissenyar un estudi consistent en administrar el qüestionari demogràfic i l'inventari de personalitat NEO PI-R a quasi la totalitat dels àrbitres de basquetbol catalans i espanyols de les categories estatals (FEB i ACB). Es van recollir dades del màxim nombre d'àrbitres possible per tal de disposar d'un nombre suficient de participants que ens permetés comparar els perfils de personalitat de la nostra mostra amb la població general, i el perfil dels àrbitres d'èxit amb el dels àrbitres que mai assoliran l'èxit. També preteníem obtenir un perfil socio-demogràfic dels àrbitres de basquetbol.

Els subjectes potencials de la investigació eren, dels pertanyents a la Federació Catalana, tots els àrbitres de 1a. Categoria de l'Escola i tots els del Comitè. Pel que fa als àrbitres de competicions estatals, eren subjectes potencials tots els de la Federació Espanyola (tots els de les lligues EBA i LEB) i tots els de la màxima competició estatal, els de la Lliga ACB.

A la Taula 1 es mostra el nombre dels qüestionaris que era possible recollir en cada categoria, el nombre i el percentatge que van ser recollits i el nombre de qüestionaris vàlids un cop situats tots els individus en la categoria en la qual van ser analitzats.

8.3.2. Distribució dels grups

Varem dividir aquesta mostra d'àrbitres en tres grups formats a priori segons la seva capacitat per assolir l'èxit en l'activitat arbitral: un primer grup format per àrbitres que havien assolit l'èxit de forma indiscutible; un segon grup format per àrbitres que no havien assolit l'èxit i molt difícilment l'assolirien; i un tercer grup format per àrbitres amb possibilitats d'assolir l'èxit.

A les més altes categories arriben aquells àrbitres més ben preparats i que millor fan la seva tasca. Per aquest motiu, l'únic problema que pot tenir establir els criteris de pertinença al grup d'àrbitres que ha assolit l'èxit és decidir quina és la primera categoria considerada de màxim nivell. Més difícil

Taula 1: Primera fase. Nombre d'individus en cada categoria, nombre de qüestionaris recollits, percentatges dels recollits respecte els possibles i nombre dels qüestionaris vàlids ja distribuïts en la categoria assignada per a l'anàlisi.

Categoria	Pos-sibles	Reco-llits	% Pos-sibles/Recollits	Vàlids (N)
Àrbitres de competicions estatals				
ACB	34	32	94.12	29
LEB	29	14	48.28	10
EBA	125	115	92.00	90
Total àrbitres comp. estatals	188	161	85.64	129
Àrbitres del Comitè Català i d'altres federacions autonòmiques (*)				
Copa Catalunya i equivalents	40	31	77.50	56 (**)
Campionat Cat. 1a. Categoria	58	44	75.86	41
Campionat Cat. 2a. Categoria	87	65	74.71	55
Campionat Cat. 3a. Categoria	92	70	76.09	62
EABQ	40	34	85.00	25
Total àrbitres del Comitè Català i d'altres fed. autonòmiques	317	244	76.97	239 (***)
TOTAL	505	405	80.20	368

En l'apartat *Àrbitres del Comitè Català i d'altres federacions autonòmiques*(*) s'inclouen els àrbitres del Comitè Català més els àrbitres que van contestar el qüestionari a la concentració de la Lliga EBA, però que en el moment de l'inici de l'estudi encara no havien ascendit a aquesta categoria. Tots ells s'afegeixen al grup d'àrbitres de la Copa Catalunya (**), màxima categoria de la FCBQ, ja que hi eren a la categoria equivalent de la seva federació, i al nombre total d'àrbitres del Comitè Català (***) .

és establir criteris per formar el grup d'àrbitres que no arribaran mai a l'elit. Per contra del que es podria pensar, no n'hi ha prou amb escollir els àrbitres que es troben a les categories de menys qualitat, perquè en aquestes categories no només hi ha àrbitres amb escasses habilitats que no assoliran mai l'èxit, sinó que també hi són aquells que tenen bones aptituds i que algun dia arribaran a les més altes categories, però que durant el seu procés d'aprenentatge recalquen durant un temps més o menys curt en aquestes categories de menys qualitat considerades, a aquests efectes, de formació. En aquestes categories el joc és més senzill i en elles l'àrbitre amb bones aptituds demostrarà les seves capacitats al mateix temps que les millorarà.

En els estudis esmentats anteriorment en els quals es comparaven els àrbitres segons el nivell d'assoliment (Alker et al., 1973; Dale, 1976; Fratzke, 1975; Spurgeon et al., 1978) els autors no sembla que tinguin en compte aquest aspecte. Menys encara es té en compte en l'estudi de Sinclair (1975, citat a Balch & Scott, 2007), en el que els dos grups que es comparen estan dividits en funció de la seva experiència. Si nosaltres tampoc tinguéssim en compte aquest fet en el nostre àmbit, un determinat nombre d'àrbitres que haguéssim valorat entre els pertanyents a les categories més baixes podríem trobar-los uns anys més tard entre els de les categories més altes. La intenció és maximitzar les diferències i que en el grup dels àrbitres que no arribaran a l'èxit no hi hagi barrejats aquells que estan de pas en el seu camí a l'elit.

Aquests van ser els grups i els criteris d'assignació de cada àrbitre a un d'ells:

Grup 1: Àrbitres que han assolit l'èxit (*Grup d'èxit*).

El primer grup és el dels àrbitres que han assolit l'èxit en la seva carrera arbitral. Aquest grup és el més fàcil de definir. Nosaltres varem considerar que un àrbitre aconsegueix l'èxit quan arriba a una de les màximes categories de l'arbitratge, on l'esport és professional, allà on hi ha una important pressió pel resultat de la competició. Creiem que haver assolit aquest nivell és la garantia de què aquestes persones posseeixen totes les característiques, incloses les psicològiques, per dur a terme adequadament aquesta tasca.

Definició operacional d'èxit: haver assolit la categoria d'àrbitre de la Lliga ACB o de la Lliga LEB.

Grup 2: Àrbitres que mai assoliran l'èxit (*Grup de no-èxit*).

El segon grup és el format per aquells àrbitres del Comitè Català que mai assoliran l'èxit en la seva carrera arbitral. Està constituït, en contraposició al Grup 1, per aquells àrbitres que creiem que mai arribaran a assolir la categoria de LEB. Per definir operacionalment aquesta condició es van establir una sèrie de criteris basats en els raonaments que exposem a continuació.

El primer criteri que varem observar va ser el de l'edat en què l'àrbitre es va iniciar en l'arbitratge. En el món de l'arbitratge és sabut que quan una persona s'inicia tard en

l'activitat té menys possibilitats d'arribar a les més altes categories. Els àrbitres de la Lliga ACB que van contestar el qüestionari, quan es van iniciar en l'activitat arbitral tenien una mitjana d'edat de 17 anys ($SD = 2.86$). Per aquest motiu varem considerar que si al grup d'àrbitres de no-èxit hi havia persones que s'havien iniciat molt tard en l'arbitratge, potser estàvem prenent com a àrbitres amb poques aptituds per a l'arbitratge individus amb bones aptituds però que s'havien iniciat tard en l'activitat arbitral, d'aquí que tinguéssim en compte aquest criteri a l'hora de formar els grups.

El segon criteri que varem tenir en compte va ser el període de temps durant el qual un àrbitre encara podia tenir expectatives d'arribar a l'elit. Varem creure necessari establir el moment a partir del qual podíem considerar que un àrbitre del Comitè Català deixava de tenir opcions per ascendir a les categories de la FEB. En aquest sentit la pregunta era: a partir de quants anys de dedicació podíem pensar que si no havia aprofitat les seves oportunitats (en cas de tenir-les), ja difícilment disposaria d'elles? Per respondre aquesta pregunta varem calcular el temps habitualment transcorregut des de que un àrbitre arriba al Comitè fins que assoleix el primer grau en les competicions de la FEB. Els àrbitres del Comitè Català que havien ascendit a la Lliga EBA en les dues temporades prèvies a l'estudi ho havien fet després d'estar arbitrant al Comitè durant 10 anys i 10 mesos de mitjana. Aquesta dada ens donaria el segon criteri de pertinença al Grup 2.

Una altra realitat en el nostre àmbit i que ens donaria

el tercer criteri per pertànyer al grup de no-èxit és que quan un àrbitre perd la seva categoria és extremadament difícil que torni a recuperar-la, i molt menys que torni a optar a les categories més altes. És a dir, que si els responsables tècnics consideren que té poques aptituds i se li fa descendir de categoria, després és molt difícil que torni a pujar, i molt més difícil encara que es torni a confiar en aquesta persona perquè segueixi ascendint de categoria i arribi a l'elit.

Així doncs, a partir d'aquests raonaments, aquests van ser els paràmetres que varem fer servir per establir els criteris d'inclusió dels àrbitres en aquest Grup 2, el de no-èxit.

Definició operacional de no-èxit: Àrbitres que complien un o altre dels dos criteris següents (*a*) o *b*):

- a) Haver començat a arbitrar amb una edat igual o inferior a 18 anys i no haver estat capaç d'assolir una determinada categoria en funció d'un temps de permanència al Comitè d'Àrbitres, segons els punts següents:
- 11 anys o més al Comitè d'Àrbitres i no haver passat de la categoria de Copa Catalunya.
 - 9 anys o més al Comitè d'Àrbitres i no haver passat de la categoria de 1a. Catalana.
 - 8 anys o més al Comitè d'Àrbitres i no haver passat de la categoria de 2a. Catalana.
 - 7 anys o més al Comitè d'Àrbitres i no haver passat de la categoria de 3a. Catalana.

- b) Haver començat a arbitrar amb una edat igual o inferior a 18 anys i haver baixat de categoria.
- c) Per establir aquesta taula amb aquests períodes de permanència es va partir de la categoria més alta: 11 temporades de permanència per als àrbitres de Copa Catalunya, segons el resultat de l'estudi que havíem fet amb anterioritat (10 anys i 10 mesos de mitjana). En el cas d'àrbitres de categories inferiors, per calcular si el temps que porten en l'activitat és excessiu com per pensar que encara poden assolir l'èxit varem calcular quin temps portarà arbitrant en el cas d'arribar a la Copa Catalunya, a raó d'1 temporada per categoria a la que encara hagi d'accedir. Pel que fa al pas de la 1a. Catalana a la Copa Catalunya es calculen 2 anys perquè és norma que un àrbitre estigui almenys 2 anys en aquesta categoria abans de concórrer a algun dels cursos d'accés a les categories de la FEB.

La intenció a l'hora d'establir aquests criteris de formació del Grup 2 és obtenir un grup suficientment homogeni d'àrbitres que difícilment assolirien les categories d'èxit i que sigui la contraposició real de l'altre grup d'àrbitres, el d'èxit, a l'hora de contrastar els perfils de personalitat d'ambdós grups.

Grup 3: Àrbitres amb possibilitat d'èxit.

Definició operacional de possibilitat d'èxit: la resta d'àrbitres, que no estan inclosos en cap dels altres dos grups.

Els seus resultats seran útils per establir les diferències entre la mostra d'àrbitres i la població general i en la darrera fase de l'estudi, ja que comprovarem quins d'ells han assolit les categories d'elit i haurem de mirar si el seu perfil de personalitat s'adequa a aquell que ha quedat establert com el perfil del grup d'elit.

8.3.3. Recollida de dades

Es va homogeneïtzar al màxim el procediment de recollida de dades. L'administració de la prova va ser en la majoria dels casos en grup, en presència nostra, per assegurar al màxim la uniformitat de les instruccions prèvies donades als individus. Algunes d'aquestes instruccions i el sistema de recollida, però, va haver de diferir necessàriament en algun moment.

Una qüestió sobre la que s'havia de decidir era si la resposta als qüestionaris havia de ser de anònima o no. D'una banda era necessari poder identificar els individus del Grup 3 per poder seguir així la seva evolució posterior. Però d'altra banda, érem conscients de què si demanàvem als individus que s'identifiquessin, no només comprometíem la sinceritat de la resposta sinó fins i tot la seva col·laboració, sobretot en els àrbitres de màximes categories. Així doncs, varem optar per una solució mixta: l'anonimat per a aquelles persones de les quals ens interessava molt el resultat i que la seva col·laboració podia quedar condicionada si s'havien d'identificar, i la identificació d'aquell grup d'àrbitres dels

quals en teníem suficients individus i que la seva col·laboració creiem que no estava tan condicionada al fet de poder ser identificats o no. El qüestionari es va administrar en l'anonimat als àrbitres de les Lligues ACB, LEB, EBA, Copa Catalunya i als integrants del grup de no-èxit (recordem que els individus s'havien assignat a un dels 3 grups a priori). Als individus del grup *Àrbitres amb possibilitat d'èxit* se'ls va sol·licitar que consignessin el seu DNI.

La demanda de què fessin constar el DNI la varem fer de manera oral en el moment d'administrar la prova. Es va justificar dient que en el cas que les respostes d'un determinat conjunt de persones s'agrupessin de manera que fos interessant saber quina havia estat la seva evolució com a àrbitres, només en aquest cas, els identificaríem. També se'ls hi va dir que mai es facilitarien els resultats individuals de la prova a la direcció de l'EABQ o del Comitè, i que no es publicarien de cap altra manera que no fos com a agrupació de resultats.

Pel que fa als àrbitres de la FCBQ (EABQ i CABQ), el qüestionari es va administrar bé en petits grups, en sessions a les quals eren citats per fer-ho, bé en un grup nombrós en una única sessió a la concentració anual d'àrbitres catalans que es fa al finalitzar una temporada per preparar la següent. Mitjançant la primera opció es van recollir les dades dels àrbitres de la demarcació de Barcelona, i mitjançant la segona, les dades dels àrbitres de les demarcacions de Girona, Lleida, Tarragona, delegació de Manresa i àrbitres de la de-

marcació de Barcelona que no havien assistit a les citacions de què havien estat objecte. Donada la permeabilitat que hi ha entre les categories, ens varem assegurar de no administrar el qüestionari en aquest moment als àrbitres catalans que actuaven en competicions estatals ni a aquells que eren candidats a ascendir a categories de la FEB, ja que aleshores un mateix individu podia contestar el qüestionari dues vegades.

Pel que fa al mètode de citacions, tots els àrbitres del Comitè Català i els de 1a. Categoria de l'Escola que pertanyien a la demarcació de Barcelona van rebre, juntament amb les seves designacions de partits a arbitrar, una carta signada pel responsable del Comitè o de l'EABQ que els convocava a una reunió tècnica. Varem considerar important que la carta fos nominal i que s'expliqués que l'Escola/el Comitè tenien encetats des de feia temps diversos projectes per incorporar la ciència de la Psicologia com una eina més al servei de l'arbitratge, entre ells aquell pel qual se sol·licitava la seva col·laboració. Es va insistir en la importància del projecte i en què la seva col·laboració es valoraria de la mateixa manera que es valora l'assistència a la resta d'activitats tècniques de l'Escola o del Comitè, incentivant així la seva participació. Per descomptat, es va deixar ben clara l'estricta confidencialitat de les seves respostes.

Com hem indicat anteriorment, els àrbitres del Comitè de les representacions territorials de Girona, Lleida, Tarragona i de la delegació de Manresa i aquells de la representació de Barcelona que no havien assistit a les sessions programa-

des, van contestar el qüestionari durant la concentració anual d'àrbitres de la FCBQ, que va ser l'altre mètode de recollida de dades dels àrbitres catalans.

Pel que fa als àrbitres de la FEB (EBA i LEB) i els de l'ACB, per tal d'obtenir el major nombre de respostes possible, varem decidir administrar els qüestionaris d'aquests àrbitres a les seves respectives concentracions de pretemporada. Així, ens varem traslladar allà on els àrbitres de la lliga EBA feien la seva concentració i, un cop iniciada, el president del Comitè Tècnic d'Àrbitres de la FEB va comunicar als àrbitres que s'havia demanat la seva col·laboració per un estudi que relacionava psicologia i arbitratge, i es va procedir a distribuir el qüestionari. Pel que fa als àrbitres de la Lliga LEB, davant la impossibilitat de traslladar-nos a la seu on es feia la concentració, varem transcriure el qüestionari i li varem donar els exemplars al responsable arbitral de la concentració. Aquest els va lliurar als àrbitres perquè els omplissin a casa seva i els enviessin per correu. Com que els subjectes responien al mateix qüestionari en comptes de fer-ho en fulls de resposta, les instruccions es van adaptar per il·lustrar el nou procediment.

Per últim, comentar que el procediment per la recollida de dades dels àrbitres de la Lliga ACB va ser traslladant-nos al lloc on es concentraven els àrbitres d'aquesta categoria per preparar la temporada següent, fent servir els qüestionaris originals i els fulls de resposta.

Com era de preveure, en el cas dels àrbitres de la Lli-

ga EBA i en els de l'ACB, al recollir-se en règim de concentració, es van racaptar gairebé el total de qüestionaris previstos. On va haver un percentatge inferior d'acompliment va ser en el grup dels àrbitres de la Lliga LEB per la manera en què varem obtenir les dades, és a dir, per correu.

Abans de començar la prova es van donar les mateixes explicacions que als àrbitres de l'Escola i del Comitè Català, tot i que amb alguns matisos.

El primer que fèiem a les sessions era agrair la seva assistència i col·laboració en una investigació que relaciona psicologia i arbitratge. Els exposàvem que el motiu de la investigació era saber si existeix algun perfil de personalitat propi dels àrbitres de basquetbol. Els posàvem en antecedents dient que s'havien trobat diferències en altres esports i altres països i volíem constatar aquestes diferències en el nostre àmbit. Per tal de motivar-los més i que se sentissin més implicats, se'ls va dir que l'estudi abastava a tots els àrbitres de les lligues EBA, LEB i ACB. Es va informar que la seva col·laboració consistia en contestar un qüestionari que explora la personalitat normal, que no es tracta d'un qüestionari per explorar personalitats patològiques. Donat que es pot donar el cas que alguna pregunta tingués dues respostes diferents segons contestessin com a àrbitres o com a individus en la vida quotidiana, es va emfatitzar que havien de contestar des del punt de vista personal. A aquells que havien de contestar de manera anònima, es posava molt d'èmfasi en l'anonimat de les seves respostes. També es va explicar que

les dades que es demanaven al qüestionari demogràfic difícilment podien servir per localitzar qui l'havia contestat. Un cop repartits els qüestionaris NEO PI-R s'explicava com s'havia de contestar, seguint les instruccions del manual.

Un cop recollides les dades, es van fer proves per assegurar-nos de la plena col·laboració dels individus i de la sinceritat de les seves respostes. Primer de tot, varem fer una comprovació acurada tant dels fulls de resposta de l'Inventari com de les respostes donades al qüestionari demogràfic per veure si havíem d'eliminar algun. El pas següent va ser analitzar les dades de les respostes donades pels subjectes atenent als criteris dels autors (Costa & McCrae, 1999, p. 16), segons els quals s'han d'invalidar, en determinades circumstàncies, els resultats obtinguts, i així es va fer quan es van complir aquests criteris. També hi ha altres criteris que indiquen quan els qüestionaris s'han d'interpretar amb cura, i que en alguns casos s'acomplien, però donat que els autors no recomanen la seva eliminació, els varem considerar vàlids.

Els motius pels quals es va invalidar algun dels qüestionaris van ser els següents:

Incongruències importants en el qüestionari demogràfic. Varem eliminar les respostes donades per individus que van contestar el qüestionari demogràfic amb dades que difícilment podien ser veritat. Per exemple, si una persona deia haver obtingut una categoria impossible d'assolir en el temps que portava arbitrànt, ens feia dubtar de la seva col·laboració, no tan sols en les dades demogràfiques, sinó

també en l'inventari de personalitat, i varem procedir a eliminar-lo.

Respondre un nombre de preguntes diferent de les que té el qüestionari de personalitat. Un subjecte va deixar de respondre a partir de la pregunta número 150, i un altre a partir de la 180. És evident que la seva col·laboració va ser nul·la i aquests qüestionaris també es van eliminar.

Criteris d'invalidació dels propis autors de l'Inventari de Personalitat NEO Revisat. Es van fer servir els criteris que apareixen al manual de la prova (Costa & McCrae, 1999, pp. 15-17) que indiquen quan uns qüestionaris han de ser invalidats.

El nombre total de qüestionaris rebutjats per qualsevol de les causes anteriors va ser 16.

El nombre d'àrbitres que varem aconseguir del *Grup d'èxit* el varem considerar insuficient per fer una comparació apropiada amb els àrbitres del *Grup de no-èxit* (39 i 74 individus, respectivament), així que varem decidir esperar a què passessin algunes temporades perquè hi hagués un nombre suficient d'àrbitres nous a les dues màximes categories i que, donada la seva trajectòria arbitral, no haguessin passat la prova com a integrants de cap dels dos grups extrems (èxit ni no-èxit). D'aquesta manera, en el període de 4 temporades (és a dir, 4 anys naturals) varem considerar que podíem obtenir els qüestionaris suficients i varem contactar amb aquells àrbitres de la Lliga ACB que no eren ni tan sols àrbitres de la Lliga LEB en el moment d'administrar la prova quatre tem-

porades abans, i també amb els nous àrbitres de la Lliga LEB-1 amb les mateixes condicions d'idoneïtat. Varem parlar personalment amb els àrbitres de la Lliga ACB a la concentració que aquests fan a mitjan de temporada per unificar criteris de cara a la segona part de la competició. Els nous àrbitres de la Lliga LEB-1 van ser contactats per telèfon. Els hi varem explicar tot el que feia referència a la investigació i se'ls va demanar la seva col·laboració. En tots dos casos els àrbitres havien de contestar el qüestionari a casa seva i enviar-lo per correu. Se'ls va lliurar un sobre amb una còpia de l'Inventari per ser respost en el mateix document i un sobre franquejat i amb les dades de retorn. Als àrbitres de la Lliga ACB el qüestionari els va ser lliurat personalment, i als àrbitres de la Lliga LEB-1 se'ls hi va enviar per correu. El total de nous qüestionaris recuperats va ser de 34 (9 de l'ACB i 25 de la LEB-1), com hem dit abans, tots complint els criteris d'idoneïtat: són àrbitres del Grup 1 perquè han arribat a alguna de les categories de tall, i cap d'ells no complia els criteris per ser considerat membres del Grup 2. Donat que qualsevol d'aquests individus podia haver passat la prova com a àrbitre de la Lliga EBA o d'alguna competició catalana, aquests qüestionaris no van entrar a formar part de l'establiment de perfils de la mostra d'àrbitres en comparació amb la població general. Només es van fer servir per comparar àrbitres del *Grup d'èxit* amb els del *Grup de no-èxit*. Per últim, comentar que no existia la possibilitat de què es donés l'efecte retest en cas que els àrbitres haguessin passat la prova en la fase ante-

rior (pocs possibles casos, d'altra banda) perquè aquest efecte és mínim en el cas de les proves de personalitat, i més després d'haver passat 4 anys.

Tot i que ja ho varem explicar al punt 2 de la Introducció, creiem que val la pena recordar que en el transcurs de les 4 temporades que van passar des de la primera recollida de dades, les competicions de la FEB van sofrir una remodelació de manera que la competició LEB es va dividir en dos: LEB-1 i LEB-2, i els seus àrbitres van quedar també redistribuïts. Nosaltres, per buscar nous àrbitres per formar part del nostre grup d'excel·lència, varem tenir en compte només els àrbitres de la LEB-1, que eren l'elit dels àrbitres de la FEB.

RESULTATS

9. Estadística descriptiva

Com ja hem especificat anteriorment, la mostra que varem fer servir per obtenir evidència empírica de diferències entre els àrbitres de basquetbol i la població general estava formada per 368 àrbitres, 213 pertanyents a les competicions de la FCBQ i 155 a les de la FEB o a l'ACB. Tots eren homes i les seves edats estaven compreses entre els 18 i els 53 anys ($M = 28.25$; $SD = 5.26$). El temps que feia que es dedicaven a l'activitat arbitral anava de les 2 a les 30 temporades ($M = 11.13$; $SD = 5.16$). L'edat en què els àrbitres de la nostra mostra es van iniciar a l'arbitratge anava dels 11 als 33 anys ($M = 17.41$; $SD = 3.62$), essent la més habitual els 16 anys. Hi havia 197 àrbitres que van començar a arbitrar a l'Escola d'Àrbitres de la FCBQ, els quals van romandre en ella entre 1 i 8 temporades ($M = 3.23$; $SD = 1.43$), essent el valor més repetit 3 temporades.

Uns altres aspectes a destacar són que el 82.61% dels enquestats havien estat jugadors de basquetbol prèviament a dedicar-se a l'arbitratge, que el 21.20% havien estat entrenadors abans que àrbitres i que tan sols el 5.98% havien estat auxiliars de taula prèviament a ser àrbitres. Un altre aspecte a tenir en compte és que el 34.51% dels àrbitres de la mostra han assolit algun títol d'entrenador i que el 80.70% dels àrbitres enquestats es prepara físicament durant 4 hores, o més, a la setmana.

Pel que fa al seu nivell d'estudis, més de la meitat dels individus de la mostra (56.79%) són titulats universitaris.

A la Taula 2 podem veure els estadístics descriptius de la mostra arbitral en cadascuna de les escales de l'Inventari NEO PI-R. També podem veure i comparar els valors d'alfa obtinguts per la mostra arbitral i per la mostra normativa espanyola (Costa & McCrae, 1999, p. 84). Com podem comprovar, els valors d'alfa per als factors N, E, O, A i C són molt similars en ambdues mostres i tots ells són superiors a 0.80.

Taula 2: Rang, mitjanes, desviacions i α de Cronbach dels factors de NEO PI-R i de l'edat per la mostra arbitral ($N = 368$). Valors d' α per la població general ($N = 1.000$).

	Mínim	Màxim	<i>M</i>	<i>SD</i>	α de Cronbach	
					Mostra arbitral ($N = 368$)	Població general ($N = 1.000$)
EDAT	18	53	28.25	5.26		
NEO PI-R						
N	14	145	75.36	20.06	0.89	0.90
E	64	169	114.06	19.51	0.87	0.84
O	51	166	107.12	17.99	0.84	0.82
A	55	165	115.20	17.36	0.84	0.83
C	41	177	123.86	21.53	0.91	0.88

Nota: NEO PI-R = Revised Neo Personality Inventory. N = Neuroticisme, E = Extraversió, O = Obertura, A = Amabilitat, C = Responsabilitat.

A la Taula 3 podem veure els estadístics descriptius de la mostra arbitral en cadascuna de les facetes de l'Inventari NEO PI-R.

Taula 3: Rang, mitjanes i desviacions de les facetes de NEO PI-R per la mostra arbitral ($N = 368$).

	Mínim	Màxim	<i>M</i>	<i>SD</i>
NEO PI-R				
N1	3	27	15.53	4.22
N2	0	28	10.61	4.59
N3	0	30	11.23	5.06
N4	1	27	13.19	4.73
N5	4	27	15.64	4.29
N6	0	28	9.16	4.34
E1	5	32	21.31	4.41
E2	2	32	17.33	5.51
E3	4	31	18.56	5.02
E4	8	30	19.28	4.60
E5	4	27	15.61	4.41
E6	6	32	21.98	5.11
O1	6	31	17.50	4.92
O2	1	30	16.16	5.52
O3	6	32	19.40	4.06
O4	4	28	15.55	4.21
O5	2	32	17.15	5.84
O6	9	31	21.37	3.80

Taula 3: (Continuació)

	Mínim	Màxim	<i>M</i>	<i>SD</i>
NEO PI-R				
A1	1	31	19.92	4.82
A2	2	30	16.49	5.16
A3	5	32	21.42	4.25
A4	4	29	17.45	4.32
A5	2	32	18.45	4.85
A6	6	31	21.48	3.63
C1	8	32	21.56	4.20
C2	2	31	18.77	5.02
C3	4	32	22.49	4.43
C4	3	32	21.85	4.30
C5	3	32	20.68	5.06
C6	5	30	18.50	5.44

Nota: NEO PI-R = Revised Neo Personality Inventory. N1 = Ansietat, N2 = Hostilitat, N3 = Depressió, N4 = Ansietat Social, N5 = Impulsivitat, N6 = Vulnerabilitat, E1 = Cordialitat, E2 = Gregarisme, E3 = Assertivitat, E4 = Activitat, E5 = Percaça d'emocions, E6 = Emocions positives, O1 = Fantasia, O2 = Estètica, O3 = Sentiments, O4 = Accions, O5 = Idees, O6 = Valors, A1 = Confiança, A2 = Franquesa, A3 = Altruisme, A4 = Actitud conciliadora, A5 = Modèstia, A6 = Sensibilitat cap als altres, C1 = Competència, C2 = Ordre, C3 = Sentit del deure, C4 = Necessitat d'assoliment, C5 = Autodisciplina, C6 = Deliberació.

Les correlacions obtingudes entre els factors de la mostra d'àrbitres són similars a les obtingudes en la mostra normativa espanyola (Costa & McCrae, 1999, p. 118). Les correlacions van en el sentit esperat, és a dir, una baixa correlació entre els diferents factors excepte en el cas d'N amb C i d'E amb O, tal i com succeeix a la mostra normativa, segons podem veure a la Taula 4.

Taula 4: Matriu d'intercorrelacions obtingudes entre els factors de NEO PI-R. Sobre la diagonal, a la meitat superior esquerra, la de la mostra arbitral ($N = 368$); per sota de la diagonal, a la meitat inferior dreta, la de la població general ($N = 1.000$).

Escala	N	E	O	A	C
NEO PI-R					
C	-.50	.13	.08	.27	
A	-.28	.08	.09		.40
O	-.17	.45		.11	.04
E	-.33		.43	.19	.29
N		-.32	-.09	-.36	-.59

Nota: NEO PI-R = Revised Neo Personality Inventory. N = Neuroticisme, E = Extraversió, O = Obertura, A = Amabilitat, C = Responsabilitat

10. Estadística inferencial

Verificació de la Hipòtesi 1

Per tal de verificar la Hipòtesi 1, és a dir, per comprovar l'existència d'un perfil de personalitat diferent entre els àrbitres de basquetbol i la població general, varem comparar les mitjanes obtingudes per la nostra mostra d'àrbitres amb les de la població general. Les dades de la població general les varem obtenir del manual de NEO PI-R (Costa & McCrae, 1999, pp. 120-125), que està formada per una mostra espanyola. La prova estadística utilitzada va ser la *t* d'Student per mostres independents.

Segons les dades obtingudes (Taula 5), existeixen diferències estadísticament significatives entre la població general i la mostra d'àrbitres en els factors: Neuroticisme, Obertura, Amabilitat i Responsabilitat. Respecte les facetes, existeixen diferències estadísticament significatives entre la mostra arbitral i la mostra normativa espanyola en totes elles excepte en 6, que són: E3 (Assertivitat), E4 (Activitat), E6 (Emocions positives), O1 (Fantasia), O3 (Sentiments) i O6 (Valors).

Degut a què varem fer múltiples comparacions, per minimitzar l'efecte de l'atzar varem aplicar la correcció de Bonferroni. Establint una significació del 0.05 i per 30 comparacions (30 són les facetes de l'Inventari NEO PI-R), el valor establert per considerar com a significatiu va ser 0.0016 (aquest és el resultat de dividir 0.05 entre 30). Una vegada

aplicada la correcció de Bonferroni a totes les facetes que havien obtingut diferències significatives, només perden la seva significació les facetes N1 (Ansietat) i N4 (Ansietat social).

Taula 5: Comparació de mitjanes de les variables que s'analitzen a l'estudi: factors i facetes de NEO PI-R entre la mostra d'àrbitres ($N = 368$) i la població general ($N = 1.000$) segons el manual de NEO PI-R (Costa i McCrae, 1999, pp. 120-125), i d de Cohen.

	Mostra arbitral ($N = 368$)		Població general ($N = 1.000$)		t	p^a	Grandària de l'efecte (d de Cohen)
	X	SD	X	SD			
N	75.36	20.06	66.58	19.32	7.25	0.001	.45
E	114.06	19.51	115.91	17.60	1.60	ns	.10
O	107.12	17.99	115.30	16.95	7.57	0.001	.47
A	115.20	17.36	129.48	16.51	13.67	0.001	.84
C	123.86	21.53	139.67	19.10	12.41	0.001	.78
N1	15.53	4.22	14.91	4.18	2.43	0.050	.15
N2	10.61	4.59	8.50	3.89	7.83	0.001	.50
N3	11.23	5.06	9.57	4.65	5.49	0.001	.34
N4	13.19	4.73	12.29	4.38	3.18	0.010	.20
N5	15.64	4.29	13.69	4.20	7.50	0.001	.46
N6	9.16	4.34	7.62	3.73	6.04	0.001	.38
E1	21.31	4.41	23.08	3.99	6.76	0.001	.42
E2	17.33	5.51	19.37	5.11	6.20	0.001	.38
E3	18.56	5.02	18.39	4.49	0.58	ns	.04
E4	19.28	4.60	18.82	3.91	1.69	ns	.11
E5	15.61	4.41	13.73	4.25	7.04	0.001	.43
E6	21.98	5.11	22.52	4.38	1.80	ns	.11

Taula 5: (Continuació)

	Mostra arbitral (N = 368)		Població general (N = 1.000)		t	p ^a	Grandària de l'efecte (d de Cohen)
	X	SD	X	SD			
O1	17.50	4.92	17.21	4.93	0.97	ns	.06
O2	16.16	5.52	19.57	5.03	10.39	0.001	.65
O3	19.40	4.06	19.83	3.56	1.81	ns	.11
O4	15.55	4.21	16.96	3.97	5.59	0.001	.34
O5	17.15	5.84	20.04	5.28	8.33	0.001	.52
O6	21.37	3.80	21.68	3.40	1.38	ns	.09
A1	19.92	4.82	22.59	4.22	9.39	0.001	.59
A2	16.49	5.16	20.14	4.53	11.95	0.001	.75
A3	21.42	4.25	23.41	3.54	8.02	0.001	.51
A4	17.45	4.32	20.08	4.11	10.14	0.001	.62
A5	18.45	4.85	19.73	4.38	4.45	0.001	.28
A6	21.48	3.63	23.53	3.49	9.37	0.001	.58
C1	21.56	4.20	23.67	3.64	8.54	0.001	.54
C2	18.77	5.02	20.59	4.28	6.18	0.001	.39
C3	22.49	4.43	25.14	3.73	10.21	0.001	.65
C4	21.85	4.30	24.08	3.76	8.78	0.001	.55
C5	20.68	5.06	24.22	4.13	12.03	0.001	.77
C6	18.50	5.44	21.98	4.74	10.86	0.001	.68

Nota: NEO PI-R = Revised Neo Personality Inventory. N = Neuroticisme, E = Extraversió, O = Obertura, A = Amabilitat, C = Responsabilitat, N1 = Ansietat, N2 = Hostilitat, N3 = Depressió, N4 = Ansietat Social, N5 = Impulsivitat, N6 = Vulnerabilitat, E1 = Cordialitat, E2 = Gregarisme, E3 = Assertivitat, E4 = Activitat, E5 = Percaça d'emocions, E6 = Emocions positives, O1 = Fantasia, O2 = Estètica, O3 = Sentiments, O4 = Accions, O5 = Idees, O6 = Valors, A1 = Confiança, A2 = Franquesa, A3 = Altruisme, A4 = Actitud conciliadora, A5 = Modèstia, A6 = Sensibilitat cap als altres, C1 = Competència, C2 = Ordre, C3 = Sentit del deure, C4 = Necessitat d'assoliment, C5 = Autodisciplina, C6 = Deliberació.

^a S'aplica la correcció Bonferroni per a múltiples comparacions, essent significativa per a $p = (0.002)$.

Malgrat que la comparació de mitjanes, i aplicant la correcció de Bonferroni, indica que les variables anteriorment esmentades es diferencien significativament, si apliquem la d de Cohen (o *Grandària de l'efecte*), els resultats poden tenir alguna variació en la seva interpretació. La *grandària de l'efecte* és un índex en una mètrica comuna (va de 0 a 1) que indica la magnitud d'una relació o efecte (Cohen, 1988). Cohen va establir que una d igual o superior a 0.20 es considera un efecte petit, que igual o superior a 0.50 es considera que l'efecte és mitjà, i que igual o superior a 0.80 és gran. Així doncs, l'única variable que ha obtingut una grandària de l'efecte gran ha estat el factor A (Amabilitat). Pel que fa a l'obtenció d'una grandària de l'efecte mitjà, és a dir, amb valors entre 0.50 i 0.79, trobem el factor C (Responsabilitat) i les facetes N2 (Hostilitat), O2 (Estètica), O5 (Idees), A1 (Confiança), A2 (Franquesa), A3 (Altruisme), A4 (Actitud conciliadora), A6 (Sensibilitat cap als altres), C1 (Comptència), C3 (Sentit del deure), C4 (Necessitat d'assoliment), C5 (Autodisciplina) i C6 (Deliberació).

Verificació de la Hipòtesi 2

Per tal d'obtenir evidència empírica de si el perfil de personalitat dels àrbitres de basquetbol que han assolit un alt nivell d'execució és diferent del d'aquells que difícilment assoliran aquest alt nivell d'execució, varem comparar les mitjanes obtingudes pel grup d'àrbitres que nosaltres hem

definit com de no-èxit amb les del grup que hem definit com d'èxit. La distribució d'àrbitres per categories de la nostra mostra la podem trobar a la Taula 6.

Taula 6: Segona fase. Distribució dels qüestionaris per categories arbitrals i per grups segons el nivell d'assoliment

Grup i categoria	N
<i>Grup 1 (Grup d'èxit)</i>	
ACB	38
LEB	35
Total àrbitres del <i>Grup 1</i>	73
<i>Grup 2 (Grup de no-èxit)</i>	
Copa Catalunya	9
Campionat Catalunya 1a. Categoria	22
Campionat Catalunya 2a. Categoria	24
Campionat Catalunya 3a. Categoria	19
Total àrbitres del <i>Grup 2</i>	74
TOTAL	147

Donat que ambdós grups es diferencien significativament en l'edat ($F = 71.62$; $p = 0.001$), varem fer una anàlisi de covariància (ANCOVA) controlant aquesta variable i es va aplicar de nou la correcció de Bonferroni per a múltiples comparacions, és a dir, per a $p = 0.05$ i 30 facetes, significació igual o superior a 0.0016. A la Taula 7 podem veure que quan analitzem la significació de les diferències entre les mitjanes utilitzant la t d'Student, els resultats indiquen que hi ha diferències significatives entre les puntuacions mitjanes dels dos grups en les variables E3 (Assertivitat) i C1 (Competència), i que altres 3 variables s'acosten a la significació

estadística, com són N3 (Depressió), A1 (Confiança) i C6 (Deliberació). Però quan apliquem la correcció de Bonferro-ni, la diferència entre mitjanes deixa de ser significativa per a totes elles.

Taula 7: Anàlisi de covariància dels factors i de les facetes del NEO PI-R, entre el grup d'àrbitres d'èxit ($n = 73$) i el de no-èxit ($n = 74$) controlant l'efecte de l'edat, i d de Cohen.

	Grup d'èxit ($n = 73$)		Grup de no-èxit ($n = 74$)		F	P ^a	Grandària de l'efecte (d de Cohen)
	X	SD	X	SD			
EDAT	32.60	5.01	26.20	4.12	71.62	0.001	
NEO PI-R							
N	70.12	18.34	75.27	20.16	1.65	ns	.27
E	113.11	18.24	114.64	22.42	0.87	ns	.07
O	104.21	20.17	107.80	19.74	0.50	ns	.18
A	121.73	16.76	115.50	16.22	0.91	ns	.38
C	130.92	17.81	122.15	24.35	1.92	ns	.41
N1	14.37	4.62	15.30	4.17	1.03	ns	.21
N2	9.88	4.52	10.81	4.90	1.67	ns	.20
N3	10.27	4.24	11.91	5.18	3.45	ns	.35
N4	12.68	4.25	12.96	5.08	0.01	ns	.06
N5	14.56	3.99	15.41	4.56	0.43	ns	.20
N6	8.36	3.75	8.89	4.07	0.32	ns	.14
E1	21.42	4,31	21,59	4,48	0.44	ns	.04
E2	16.90	5.22	17.61	6.44	0.34	ns	.12
E3	19.14	4.22	17.95	5.24	3.87	0.05	.25
E4	19.38	3.97	19.62	4.74	0.08	ns	.05
E5	14.62	4.34	15.88	4.84	0.00	ns	.27
E6	21.64	4.92	21.99	5.94	0.73	ns	.06

Taula 7: (Continuació)

	Grup d'èxit (n = 73)		Grup de no-èxit (n = 74)		F	P ^a	Grandària de l'efecte (d de Cohen)
	X	SD	X	SD			
O1	16.33	5.16	17.95	5.17	2.69	ns	.31
O2	16.04	5.23	15.30	6.06	0.20	ns	.13
O3	19.85	4.31	19.15	4.13	1.45	ns	.17
O4	15.00	4.28	15.74	4.44	0.09	ns	.17
O5	16.10	5.69	17.53	5.83	2.50	ns	.25
O6	20.89	4.05	22.14	3.72	2.01	ns	.32
A1	21.49	4.35	19.19	5.83	3.22	ns	.45
A2	18.32	4.50	16.35	5.20	0.62	ns	.41
A3	22.04	4.40	22.16	3.71	0.18	ns	.03
A4	17.47	4.41	17.47	4.36	0.43	ns	.00
A5	19.96	4.15	18.92	4.34	0.86	ns	.24
A6	22.45	3.71	21.41	2.98	0.01	ns	.31
C1	22.95	3.46	20.73	4.64	6.78	0.01	.54
C2	19.38	5.05	17.92	5.59	0.04	ns	.27
C3	24.38	3.24	22.81	4.77	1.44	ns	.39
C4	22.73	3.70	21.47	4.71	0.81	ns	.30
C5	21.66	4.55	21.50	5.38	0.05	ns	.03
C6	19.82	4.43	17.72	6.39	3.45	ns	.38

Nota: NEO PI-R = Revised Neo Personality Inventory. N = Neuroticisme, E = Extraversió, O = Obertura, A = Amabilitat, C = Responsabilitat, N1 = Ansietat, N2 = Hostilitat, N3 = Depressió, N4 = Ansietat Social, N5 = Impulsivitat, N6 = Vulnerabilitat, E1 = Cordialitat, E2 = Gregarisme, E3 = Assertivitat, E4 = Activitat, E5 = Percaça d'emocions, E6 = Emocions positives, O1 = Fantasia, O2 = Estètica, O3 = Sentiments, O4 = Accions, O5 = Idees, O6 = Valors, A1 = Confiança, A2 = Franquesa, A3 = Altruisme, A4 = Actitud conciliadora, A5 = Modèstia, A6 = Sensibilitat cap als altres, C1 = Competència, C2 = Ordre, C3 = Sentit del deure, C4 = Necessitat d'assoliment, C5 = Autodisciplina, C6 = Deliberació.

^a S'aplica la correcció Bonferroni per a múltiples comparacions, essent significativa per a $p = (0.002)$.

Verificació de la Hipòtesi 3

La Hipòtesi 3 consistia en verificar l'existència d'alguna variable predictora de l'assoliment d'un alt nivell d'execució en l'arbitratge de basquetbol.

Per poder fer una predicció era necessari que hi haguessin variables que discriminessin entre els dos grups que s'estaven comparant: el grup d'àrbitres que havien assolit l'èxit i el grup d'àrbitres que difícilment l'assolirien. Si observàvem que una sèrie de variables obtenien puntuacions clarament diferenciades entre un grup i l'altre entendríem que els perfils de personalitat d'ambdós eren diferents i aplicant una anàlisi de regressió sobre un grup d'àrbitres que hagués assolit l'èxit podríem verificar que el seu perfil de personalitat es corresponia al que s'esperava.

Com hem comentat anteriorment, va haver una sèrie de variables que manifestaven diferències estadísticament significatives en el perfil de personalitat dels dos grups, però donat el nivell d'exigència, aplicant la correcció de Bonferroni, aquelles variables que podien formar el model es van veure minimitzades en la seva interpretació. Així doncs, en no haver-hi variables que discriminessin entre els dos grups, no hi havia un model que confirmar i, per tant, varem haver de renunciar a verificar la Hipòtesi 3 mitjançant l'anàlisi de regressió.

DISCUSSION

La consecució de l'objectiu d'aquesta investigació ens va portar a plantejar 3 hipòtesis. La verificació de la primera d'elles ens ha permès establir un perfil de personalitat de la nostra mostra, la qual es pot considerar representativa dels àrbitres de basquetbol espanyols. Així doncs, els àrbitres avaluats, comparats amb la mostra normativa i pel que fa als factors, obtenen puntuacions més altes en Neuroticisme i més baixes en Amabilitat, Obertura i Responsabilitat; i pel que fa a les facetes, puntuacions més altes en Hostilitat i Impulsivitat, i més baixes en Estètica, Accions, Confiança, Franquesa, Altruisme, Actitud conciliadora, Sensibilitat cap als altres, Competència, Sentit del deure, Necessitat d'assoliment, Autodisciplina i Deliberació.

En alguna d'aquestes variables obtenim resultats molt diferents al que s'esperava, bàsicament perquè discrepen dels obtinguts pels autors de referència en aquesta temàtica. Així succeeix en el factor Neuroticisme, on la nostra mostra obté una puntuació significativament més alta que la població general. Aquest elevat Neuroticisme no era previsible perquè s'espera que els àrbitres mostrin una alta estabilitat emocional, necessària per enfrontar-se, sense alterar-se, a situacions estressants com les que es donen a la seva tasca, tal i com descriuen alguns dels autors revisats (Alker et al., 1973; Antonelli i Salvini, 1975; Balch & Scott, 2007; Ittenbach i Eller, 1988; Maderna & Fiorone, citats a Antonelli & Salvini, 1982;

Sinclair, 1975).

Una de les raons per les quals considerem que es poden produir aquestes diferències són els barems de referència utilitzats. Segons s'especifica en el manual del NEO PI-R publicat en llengua espanyola (edició de TEA Ediciones S.A., pàgina 7), les mostres es van recollir, majoritàriament, en contextos de processos de selecció de personal, per la qual cosa i degut a la desitjabilitat social de les respostes en aquests contextos, **«és probable que els barems resultants aplicats als resultats obtinguts en persones [...] que no tenen les motivacions que concorren en un procés de selecció de personal [...] observin un augment significatiu en el factor N i una disminució en els factors C i A.»** No sabem si el factor Neuroticisme obtindria una puntuació igualment elevada si no fos per aquesta circumstància, però és probable que la faceta Ansietat (N1), que es troba al llindar de la significació, amb uns altres barems, no obtindria una puntuació tan elevada i podríem dir que es troba dins dels límits de la normalitat. Però aquests són els barems de referència en el nostre país, i la valoració dels resultats hem de fer-los en base a ells.

La puntuació de la resta de facetes que conformen el factor Neuroticisme (Hostilitat, Depressió, Ansietat social, Impulsivitat i Vulnerabilitat) tampoc estan en consonància amb les dades dels estudis anteriors i dibuixen una figura de l'àrbitre amb unes característiques gens afavoridores per dur a terme la seva tasca: a més de posseir una elevada ansietat,

serien hostils, amb el que això comporta per desenvolupar-se en situacions socials complexes, entrant en conflicte amb l'hostilitat de moltes persones que es consideren legitimades per mostrar actituds obertament agressives com un element més del joc. També tendrien a experimentar afectes depressius, serien impulsius, amb poca tolerància a la frustració, i poc capaços de reeixir en situacions d'estrès, d'emergència o novetat. Serà la combinació de resultats amb la resta d'escalas i l'estudi de les diferències entre les puntuacions dels dos grups d'excel·lència la que ens dirà el grau de rellevància de tota aquesta inadaptació.

Pel que fa al factor Extraversió, els nostres resultats tampoc concorden amb els obtinguts pels autors revisats, els quals descriuen grups d'àrbitres amb nivells de sociabilitat i extraversió superiors als de la població general (Antonelli i Salvini, 1975; Balch i Scott, 2007; Sinclair, 1975). Les nostres dades no ofereixen diferències significatives en el factor Extraversió, però sí que s'observen en 3 de les seves facetes. La mostra arbitral puntua significativament més baix en Cordialitat (E1) i Gregarisme (E2), i més alt en Percaça d'emocions (E5). Segons aquestes dades, per regla general, l'àrbitre de basquetbol seria una persona reservada i distant, poc procliu a buscar la companyia dels altres, però, al mateix temps, és buscador actiu de sensacions i d'emocions. Aquesta mena de perfil donaria sentit a perquè els àrbitres de basquetbol (segurament de qualsevol esport) suporten bé aquell aspecte de la seva activitat que molts d'ells experimenten: la

solitud. Mentre que els jugadors d'esports d'equip fan tota la seva activitat esportiva en grup, amb companys, entrenadors, etcètera, els àrbitres d'aquests esports han de fer la majoria d'aquestes tasques en solitari. La puntuació obtinguda a Percaça d'emocions (E5) podria explicar perquè és possible que l'àrbitre pugui suportar l'excitació d'un ambient en el que pot semblar que tot es posa en contra seu: equips i seguidors. Des del nostre punt de vista, podríem esperar trobar nivells de socialització igualment alts, com els trobats pels autors revisats, però també entenem que l'arbitratge no és necessàriament una activitat grupal, ans al contrari, com hem anat comentat al llarg de l'estudi. Per tant, tampoc ens sorprenen les dades obtingudes per nosaltres ni les considerem contradictòries. Però sí que esperàvem que en la faceta Assertivitat (E3) hi hagués una diferència significativa amb la població general, donat que l'àrbitre ha d'enfrontar-se constantment a situacions en què ha de fer valer el seu criteri per sobre de les pressions i opinions dels altres, i no només això, sinó que ha d'expressar-les de forma adequada, sense actituds prepotents ni agressives. Fins a cert punt és un tant preocupant que els àrbitres no mostrin desenvolupada aquesta habilitat d'una manera més marcada, i més tenint en compte que darrerament des de les organitzacions arbitral s'està valorant molt tots els aspectes relacionats amb el concepte d'Intel·ligència Emocional, que inclou aspectes de relació interpersonal com són l'assertivitat i l'empatia.

Pel que fa al factor Obertura, la mostra d'àrbitres obté

puntuacions significativament més baixes que la població general. D'aquesta manera, el grup es mostra poc obert a l'experiència, convencional, poc donat a allò que és nou i amb interessos més reduïts. Hi ha 3 facetes on la mostra arbitral obté puntuacions significativament més baixes que la població: Estètica (O2), Accions (O4) i Idees (O5), especialment en la primera i en la tercera d'elles. Així doncs podem dir que els àrbitres de basquetbol, generalment, s'interessen poc pels aspectes artístics, són molt estables en les seves activitats generals, en les seves preocupacions intel·lectuals i en les aficions a desenvolupar. No hem trobat dades en estudis anteriors entorn d'aquests aspectes, però aquesta estabilitat descrita pot explicar també perquè són persistents fins i tot davant de tantes dificultats i infortunis.

Pel que fa al factor Amabilitat, aquí és on trobem la diferència més accentuada entre la mostra arbitral i la població general, en el sentit que la mostra arbitral obté puntuacions molt inferiors a les de la norma, puntuacions no tan sols significatives, sinó amb la grandària de l'efecte més elevada de totes les puntuacions, tant de factors com de facetes. A banda de què aquestes diferències poden ser degudes a l'efecte de desitjabilitat social, tal i com hem dit anteriorment, creiem que les dades ofertes per aquest factor i les seves facetes ens està descrivint el grup d'àrbitres com uns individus en general intolerants i autoritaris, que es com es considera que són les persones amb nivells extremadament baixos d'Amabilitat, resultats que són corroborats amb un alt

nivell d'Hostilitat (N2) i baixos nivells de Cordialitat (E1), Altruisme (A3) i Actitud conciliadora (A4). Aquesta descripció d'intolerància i autoritarisme concorda amb les fetes per Maderna i Fiorone (citats a Antonelli & Salvini, 1982), Aresu et al. (1979), Morris (1981, citat a Koslowsky & Maoz, 1988), i Purdy i Snyder (1985). No tots els autors descriuen els àrbitres d'aquesta mateixa manera, com Antonelli i Salvini (1975), que van trobar que els del seu estudi estaven dotats d'un important nivell d'altruisme. També són característiques del grup d'àrbitres del nostre estudi la desconfiança cap als altres, un cert grau d'egoisme, arrogància i facilitat per expressar-se iradament si cal.

Des del nostre punt de vista, no creiem que l'autoritarisme sigui la millor expressió individual per mostrar-se com a àrbitre, però un cert grau de no-amabilitat entenem que pot ser adaptable perquè l'àrbitre dugui a terme la seva comesa de forma adequada. És sabut que l'àrbitre, durant la seva actuació, no només acostuma a percebre que tothom dubta de la seva capacitat i del valor dels seus judicis, sinó que assíduament es troba en situacions en les que els participants en el joc li posen les coses molt difícils i pretenen traure avantatge de situacions poc definides, intentant fer-li creure que determinades coses han succeït de manera diferent a com han estat en la realitat. En aquestes situacions, l'àrbitre no pot creure que la gent està disposada a ajudar-lo, i un cert grau d'escepticisme respecte les intencions dels altres li pot ser útil en determinats moments. En el món de l'esport

s'entén que els equips lluiten pels seus propis interessos, i que l'àrbitre ha de fer el mateix si vol reeixir en la seva comesa. Des d'aquest punt de vista, una certa no-amabilitat natural pot ser beneficiosa. La dificultat és trobar un equilibri de manera que un cert grau de desconfiança no impliqui mostrar-se desagradable vers els altres.

Per últim, creiem interessant comentar que les baixes puntuacions trobades a Altruïsm (A3) també concordarien amb una idea estesa dins del món de l'arbitratge de basquetbol, no comprovada empíricament, i que fa referència a què és necessari recordar als dos àrbitres que estan a la pista actuant alhora que formen un sol equip, i que han de col·laborar entre ells per dur a terme la seva tasca, i que no han de competir durant el joc per demostrar qui d'ells és el millor (els àrbitres que arriben a actuar amb 2 companys, és a dir, essent un equip de 3 àrbitres, ho fan quan arriben a les màximes competicions, és a dir, quan ja valoren la importància de tenir una actitud col·laboradora). Això no vol dir que els àrbitres de basquetbol siguin persones conflictives i en constant disputa, però des d'aquest punt de vista sí que es pot considerar que algunes vegades es comporten com esportistes de disciplines individuals i no com a membres d'un equip, que és el que seria totalment desitjable.

Pel que fa al factor Responsabilitat (C), el nostre grup presenta puntuacions que es troben significativament per sota de la mitjana. Aquestes puntuacions, tot i coincidir amb els resultats obtinguts per Dale (1976), qui va trobar un baix ni-

vell de responsabilitat en un grup d'àrbitres amb un alt nivell d'execució, tampoc eren previsible per part nostra, ja que l'àrbitre ha de ser un individu voluntariós, obstinat, decidit, escrupolós i fiable, tenint en compte que ha de dur a terme una tasca que exigeix un alt nivell de responsabilitat. En canvi, les puntuacions obtingudes ens mostren persones que, no és que els hi manquin aquestes característiques, però que generalment són menys rigorosos a l'hora de manifestar-les i són menys acurats a l'hora de lluitar pels seus objectius. D'altra banda, aquestes puntuacions tampoc eren previsible perquè autors com Betancor (1999a) i Guillén i Jiménez (2001), que havien preguntat a àrbitres sobre les característiques desitjables per dur a terme la seva tasca, esmenten la responsabilitat com una característica essencial de l'arbitratge. Fins i tot es considera una característica pròpia dels àrbitres que assoleixen un alt nivell d'execució, com ho constaten les dades obtingudes per Alker et al. (1973). Quan contrastem els nostres resultats amb els barems publicats, les diferències que es troben s'han de prendre amb cautela perquè aquests barems, com ja hem comentat, estan esbiaixats, ocasionant un augment significatiu en el factor Neuroticisme i una disminució en els factors Amabilitat i Responsabilitat.

De la mateixa manera, la nostra mostra obté puntuacions inferiors a les de la població en totes les facetes de Responsabilitat, dades que d'alguna manera discrepen amb algunes de les investigacions revisades, com en el cas de la faceta Competència (C1), que mesura la sensació que l'individu té

de les seves pròpies capacitats per enfrontar-se a la vida, i correlaciona positivament amb l'autoestima. Hi ha dues escales del CPI que mesuren també aquests aspectes concrets de Competència (C1), que són Dominància (Do) i Autoacceptació (Sa) i en les que diversos treballs dels ja revisats troben puntuacions significativament més altes entre els grups d'àrbitres, ja sigui en ambdues escales (Alker et al., 1973; Ittenbach & Eller, 1988), o només en una d'elles (Dale, 1976; Sinclair, 1975). Antonelli i Salvini (1975), per la seva banda, van trobar que el 83% d'àrbitres i jutges que van avaluar tenien una gran seguretat en si mateixos. Aquests autors també esmenten l'estudi de Maderna i Fiorone, els quals asseguren que els àrbitres de futbol italià posseeixen una elevada autoestima.

Una altra faceta en la que s'observen diferències amb estudis anteriors es Autodisciplina (C5), que mesura l'aptitud per iniciar i acabar les tasques fins al final, malgrat els inconvenients i les distraccions. Els resultats obtinguts en la nostra mostra ens descriuen un grup de persones que difícilment assoleixen les seves fites perquè els hi manca motivació per dur-les a terme. En canvi, els resultats obtinguts per altres autors, que han fet servir el CPI (Alker et al., 1973; Ittenbach i Eller, 1988; Sinclair, 1975), apunten a tot el contrari, ja que obtenen puntuacions significativament més altes en escales que poden mesurar aquests aspectes concrets d'Autodisciplina com són Resultats segons les normes (Ac), Resultats via independència (Ai) i Eficiència en allò que és intel·lectual

(Ie). Les dues primeres perquè, tot i ser estils d'obtenció de resultats diferents, no deixen de ser el reflex de la motivació per dur a terme adequadament una tasca. La persistència en la consecució d'objectius també s'aprecia en la tercera escala.

Així doncs, el perfil obtingut per la nostra mostra en les facetes de Responsabilitat ens parla de persones que generalment tenen una pobra opinió de les pròpies capacitats per establir i obtenir els seus objectius, en el cas de tenir-los, i que es conformen amb un nivell d'assoliment escàs. Tenen dificultats per organitzar-se i escàs sentit del deure. Els hi costa iniciar les seves activitats, es desanimen amb facilitat i estan desitjant abandonar-les, tot i que els hi agradi dur-les a terme, i tendeixen a actuar de forma precipitada, moltes vegades sense pensar en les conseqüències de les seves accions. Aquest aspecte pot entrar en contradicció amb el resultat obtingut a Accions (O4), que ens orientava cap a una certa estabilitat en les activitats generals i en les aficions a desenvolupar. Suposem que el desig de mantenir-se en una activitat triada es pot veure matisat per la facilitat per a l'abandonament que cada individu pugui tenir. Pel que fa a la precipitació, aquesta pot ser molt útil si es tradueix en l'espontaneïtat necessària per prendre decisions immediates en el terreny de joc.

Com acabem d'esmentar, les discrepàncies trobades entre els resultats obtinguts amb la nostra mostra i els resultats d'investigacions anteriors, poden ser degudes als barems

publicats al nostre país, que com ja hem comentat, no ofereixen totes les garanties psicomètriques necessàries. De totes formes, aquesta no seria l'única causa de les diferències. Hi ha altres factors que també han pogut influir, com és l'edat de les mostres avaluades. Tots entenem que la responsabilitat és una qualitat que es va assolint amb el temps, i així, el grup d'àrbitres d'Ittenbach i Eller (1988) estava format per 42 àrbitres de futbol americà experimentats, amb edats compreses entre els 30 i els 58 anys, la mitjana del qual era 46 anys; el grup de Guillén i Jiménez (2001) estava compost per 247 àrbitres i jutges esportius amb edats compreses entre els 14 i els 70 anys, amb una mitjana de 42 anys. Mentre, la nostra mostra estava composta per àrbitres amb edats compreses entre els 18 i els 53 anys, amb una mitjana d'edat de 28 anys i en la qual més del 75% dels participants tenien poc més de 30 anys. Així doncs, el nostre grup és el més jove, la qual cosa pot ser la causant d'haver trobat un nivell més baix en Responsabilitat.

Per últim, una altra possible raó per aquest descens en la responsabilitat pot raure en què els estudis de referència són d'una època històrica, mitjans dels 70, en la qual les persones s'incorporaven molt més joves al món laboral i les responsabilitats socials de les persones s'adquirien de forma molt més prematura que en l'època de la realització del nostre estudi, en la qual els joves deixen més tard la llar familiar, s'incorporen més tard al món laboral i, en general, adquireixen responsabilitats també molt més tard. Fins i tot als països

on es fan els estudis de referència és més habitual que els joves surtin de casa dels pares molt més d'hora que al nostre.

Tot el que acabem d'esmentar fa referència a les diferències trobades amb una comparació de mitjanes, que donada la grandària de la mostra analitzada pot donar lloc a que les diferències siguin estadísticament significatives, malgrat que la grandària de l'efecte pugui ser molt petita. Així doncs, si atenem a la grandària de l'efecte, podem concloure que els àrbitres puntuen més baix en Amabilitat i Responsabilitat. Respecte les facetes, la grandària de l'efecte no arriba a ser mai gran, sinó mitjana. Així doncs, els àrbitres puntuen més alt en Hostilitat (N2), i més baix en Estètica (O2), Accions (O5), Confiança (A1), Franquesa (A2), Altruisme (A3), Actitud conciliadora (A4), Sensibilitat cap als altres (A6), Competència (C1), Sentit del deure (C3), Necessitat d'assoliment (C4), Autodisciplina (C5) i Deliberació (C6).

El segon objectiu plantejat consistia en escatir si els perfils de personalitat dels àrbitres es diferenciaven segons el seu nivell d'assoliment. El propòsit final era de tipus aplicat, és a dir, estàvem interessats en poder obtenir evidències sobre si hi hauria alguna variable de personalitat que ens pogués ser útil a l'hora d'escollir aquells àrbitres que havien de ser promocionats. Quan una federació autonòmica decideix promocionar un àrbitre a les seves màximes categories està pensant en la seva capacitat de projecció cap a les competicions de la federació espanyola, i dins d'aquesta, a les seves màximes categories. Per tant, totes les dades que puguin tenir

dels seus àrbitres són útils per prendre aquestes decisions, que al seu torn han de permetre estalviar recursos econòmics i personals donat que es concentren en aquelles persones que, a igualtat de condicions tècniques, millor poden aprofitar aquests recursos. Insistim en què mai hem pensat en què l'avaluació psicològica pugui substituir la resta de paràmetres que com s'ha comprovat, tenen un pes molt més determinant.

Per assolir aquest segon objectiu, havíem de dividir la nostra mostra en dos grups diferents, segons el seu nivell d'assoliment: èxit i no-èxit. Com que el grup d'àrbitres d'èxit estava format per aquells àrbitres que havien assolit les màximes categories, és indubtable que tenen les qualitats necessàries, incloses les personals, per arribar a l'elit, ja que així ha succeït.

Un dels trets idiosincràtics del nostre estudi i que el fa diferent a la resta d'investigacions revisades és la maximització de les diferències entre els dos grups que comparem. Així, el segon grup de no-èxit estava format no només per àrbitres que no havien arribat a l'elit, sinó que d'acord als criteris que ja hem exposat, la seva probabilitat d'arribar-hi era quasi zero. D'aquesta manera queda sense efecte la permeabilitat que tenen les categories arbitrals, tal i com hem il·lustrat abastament en la introducció. L'adequació dels criteris utilitzats sempre podran estar subjectes a discussió, però ningú no pot negar la necessitat d'establir-ne uns per assegurar que les categories que es comparen són estanques. En el nostre cas, els criteris per definir la pertinença al grup d'àrbitres de més

baix nivell no depenen dels resultats d'una única temporada, o de pertànyer a una competició o a una divisió concreta, com en els casos d'autors que van fer comparacions segons nivells d'assoliment (Alker et al., 1973; Dale, 1976; Fratzke, 1975; Sinclair, 1975; Spurgeon, et al., 1978). Aquesta mena de divisió fa que ens preguntem: què potser un àrbitre que en una temporada hagi tingut males actuacions, per qüestions físiques o de qualsevol altra índole, no pot evolucionar i, unes temporades més tard, estar en el grup d'aquells que han tingut bones actuacions? És possible que els àrbitres mal classificats siguin els que portin menys temps arbitrant, i no sembla que aquest fet s'hagi tingut en compte en els estudis ressenyats. En alguns casos, els àrbitres eren dividits segons el seu nivell d'experiència, fins i tot comparant-los amb àrbitres que encara estaven a prova, és a dir, que encara no havien iniciat la seva carrera arbitral. Quants d'aquests àrbitres que formaven part del grup de més baix nivell van assolir categories altes uns anys més tard?

Els nostres criteris contempen, d'una banda, que tots els àrbitres que formen el *Grup de no-èxit*, s'hagin iniciat en l'arbitratge en les millors condicions possibles pel que fa a l'edat, eliminant així la possibilitat de què pertanyin a aquest grup aquells que no han evolucionat prou només perquè es van iniciar tard en l'arbitratge; i d'altra banda, ens hem basat en dades objectives per decidir a partir de quant de temps d'activitat i a partir de quin nivell de progressió, combinats, es pot dir que aquella persona difícilment, per no dir que de

cap manera, assolirà alguna de les categories considerades d'elit. Amb la utilització d'aquests criteris per tal de formar el *Grup de no-èxit* creiem que, a diferència dels estudis esmentats, hem assolit el nostres objectius: primer, maximitzar les diferències entre els dos grups que s'havien de comparar; i segon, assegurar-nos que més endavant no trobarem individus que han estat classificats dins d'aquest grup en les categories d'elit.

Pel que fa als resultats, com hem comentat anteriorment, en relació als factors no hi ha diferències significatives entre els dos grups que representen els dos nivells d'excel·lència en l'execució de la tasca arbitral. Entre els autors revisats, només Alker et al. (1973) coincideixen amb aquesta apreciació. Però això no vol dir que les dades obtingudes no ofereixin punts de reflexió que s'han de tenir en compte.

La primera d'elles la fem a partir dels resultats obtinguts a la primera de les facetes de Neuroticisme, que és Ansietat (N1). Tot i que les diferències entre els dos grups no són estadísticament significatives, hem de fer notar que aquesta variable és l'única en la que el *Grup d'èxit* obté puntuacions inferiors a la mitjana de la població. Per la seva banda, el grup d'àrbitres de no-èxit, presenta puntuacions superiors a les de la població general en totes les facetes de Neuroticisme. Aquestes dades ens fan considerar que el nostre grup d'àrbitres d'èxit té nivells d'ansietat inferiors als del grup d'àrbitres de no-èxit.

Pel que fa als nivells d'Extraversió del grup, a diferència dels treballs d'altres autors, els quals troben que els àrbitres de nivell més alt tenen puntuacions més elevades en escales de sociabilitat (Fratzke, 1975; Sinclair, 1975; Spurgeon et al., 1978), les nostres dades no ofereixen diferències de cap mena. A banda d'això, i tot i que les diferències no són significatives, hi ha una faceta (Assertivitat, E3) en la qual el grup d'àrbitres d'èxit mostra una assertivitat més elevada que el de no-èxit, més tenint en compte que les puntuacions del grup d'èxit estan per sobre de la mitjana de la població (de fet és l'única faceta d'Extraversió en la que succeeix això). Aquestes dades anirien en la línia de les ofertes per Dale (1976) i Sinclair (1975). Tot i així, no podem parlar d'un grup d'àrbitres assertiu (el d'èxit) i d'un altre de no assertiu (el de no-èxit). Aquests resultats obtinguts a Assertivitat poden afectar a la manera com els àrbitres dels dos grups d'excel·lència poden reaccionar en els conflictes interpersonals. Les puntuacions indiquen que ambdós grups poden quedar igualment atrapats per la seva ira, però entenem que el *Grup d'èxit* pot apaivagar més la seva expressió degut a la seva més elevada assertivitat.

Pel que fa a la resta de facetes d'Amabilitat, considerem que és interessant esmentar que les diferències en Confiança (A1) es van acostar a la significació entre els dos grups de nivell d'assoliment, essent les puntuacions del *Grup d'èxit* més elevades que les del *Grup de no-èxit*. Tenint en compte que tots els àrbitres, tant els d'èxit com els de no-èxit, van

obtenir puntuacions significativament inferiors a les de la població general, puntuacions que nosaltres hem cregut que expressen una actitud adaptable a les dificultats de l'actuació arbitral, entenem que potser la major adaptació es trobi en el *Grup d'èxit* perquè el seu escepticisme no és tan elevat com el del *Grup de no-èxit*. Entenem que un excés de desconfiança pot minvar el judici de l'àrbitre, cosa que no succeeix en el grup d'àrbitres d'elit.

Pel que fa a les facetes de Responsabilitat, hem de posar especial èmfasi en els resultats obtinguts en Competència (C1), on el grup d'elit obté puntuacions significativament més elevades. Així doncs, podem concloure que el grup d'àrbitres d'èxit es manifesta més competent que el grup de no-èxit, la qual cosa nosaltres considerem que pot ser una variable predictiva de l'alt rendiment arbitral. És evident que tenir confiança en les pròpies possibilitats és una característica molt útil per dur a terme qualsevol activitat, però més quan aquesta es veu sotmesa a la constant revisió i crítica per part d'altres persones, com es dona en l'arbitratge. Fins i tot, autors com Alker et al. (1973), Dale (1976) i Ittenbach i Eller (1988) van trobar una autoacceptació més elevada entre els àrbitres en comparació amb la població general, i és probable que aquesta diferència entre la nostra mostra i els barems s'hagi vist minvada degut a l'efecte de desitjabilitat que afecta aquests barems. Aquesta faceta també mesura l'atribució que les persones fan dels seus èxits i fracassos, si fan una atribució externa (culpant l'atzar o a terceres persones quan

les coses van malament) o si se'n fan responsables de les seves pròpies accions. Així, el grup d'àrbitres d'èxit fa més ús de l'atribució interna que de l'externa. Donada la importància que creiem que té aquesta troballa i per una millor interpretació dels resultats, exposem els ítems del qüestionari que mesuren aquesta faceta.

Taula 8: Ítems que mesuren la faceta Competència (C1).

Núm. d'ítem	Formulació de l'ítem
5	Se me conoce por mi prudencia y mi sentido común .
35*	No me tomo muy en serio mis deberes cívicos , como ir a votar.
65	Me mantengo informado y por lo general tomo decisiones inteligentes .
95*	Muchas veces no preparo de antemano lo que tengo que hacer.
125	Estoy orgulloso de mi sensatez .
155*	No parece que haya tenido éxito completo en algo.
185	Soy una persona muy competente .
215	Soy eficiente y eficaz en mi trabajo.

* Ítems de puntuació inversa.

Com podem comprovar, els ítems exploren la sensació que hom té de les seves pròpies capacitats i eficàcia. Aquells que obtenen puntuacions elevades tenen una bona opinió de si mateixos. Per tant, s'enfronten millor a la vida i la controlen, mentre que aquells que les obtenen baixes no confien en les seves pròpies possibilitats perquè creuen que els hi manquen habilitats o preparació, i que la seva vida la governa l'atzar, estant sotmesos constantment i sense remei a

la voluntat d'altres persones. A ningú no escapa la incidència que pot tenir sobre l'autoestima de l'individu tenir un estil de pensament o un altre.

En definitiva, podem concloure que si bé hem trobat diferències significatives entre la nostra mostra d'àrbitres i la població general (diferències que s'evidencien més en els factors A i C, i en les facetes O2, A1, A2, A4, A6, C3, C5 i C6), els àrbitres que assoleixen l'èxit només es diferencien dels que no l'assoleixen en aquest més alt nivell de competència (C1). Si bé és cert que hagués estat desitjable trobar més diferències per poder establir una fórmula de regressió que ens permetés pronosticar amb una certa fiabilitat l'èxit arbitral, també creiem que si els àrbitres en general ja tenen en comú determinades característiques que els fan diferents de la població general, els dos grups difícilment podran tenir moltes característiques que els separin. Precisament aquesta seguretat en si mateix, aquest caràcter actiu que els fa protagonistes dels seus encerts i desencerts, aquesta bona opinió sobre si mateix, és la diferència entre aquells àrbitres que assoleixen l'èxit i aquells que no l'assoliran mai.

Les diferències trobades entre aquests dos grups d'àrbitres i els obtinguts per altres autors, en el cas de les altes puntuacions obtingudes a Neuroticisme, poden ser atribuïdes, fonamentalment, als barems utilitzats, si bé no podem quantificar aquest efecte.

No creiem, però, que aquest sigui el motiu de les diferències trobades a Responsabilitat, i apuntem més a les raons

que hem exposat: diferència d'edat dels grups de cada estudi combinada amb la diferent evolució en les actituds de responsabilitat que ha hagut en el temps i en les societats que es comparen, tot això en el sentit que els nivells de maduració dels joves en la societat nord-americana dels anys 70 són molt diferents als nivells de maduració dels joves espanyols de finals dels 90.

Conclusions finals, limitacions i aportacions de l'estudi

És evident que hi ha tota una sèrie de factors que fan uns àrbitres més aptes que uns altres per assolir les màximes categories: el coneixement de l'esport que jutgen i del reglament, la capacitat per apreciar les accions del joc i el criteri per aplicar les regles d'acord amb l'esperit amb el qual van ser creades, la forma i la constitució físiques, la intel·ligència... Els factors de personalitat són unes variables més a afegir a totes aquestes mencionades anteriorment. Així mateix, Fratzke, 1975 (citada a Ittenbach & Eller, 1988), va identificar l'experiència en el joc com la variable més important per assolir l'èxit arbitral.

Entre les limitacions de l'estudi cal mencionar que tot i que entenem que la nostra mostra pot ser força representativa pel que fa a l'arbitratge espanyol, és evident que els àrbitres de les categories inferiors només corresponien al Comitè Català. Els àrbitres de les categories superiors sí que són representatius de tots els comitès espanyols, atès que es van

recollir més del 85% del total dels àrbitres espanyols d'aquelles categories en el moment de l'administració de la prova. En el cas de replicar l'estudi, creiem interessant comptar amb dades d'àrbitres d'altres federacions autonòmiques espanyoles per tenir una mostra més representativa de l'arbitratge espanyol.

L'altra limitació a considerar afecta els objectius de l'estudi. En un principi ens varem plantejar l'obtenció d'un perfil i d'una fórmula de regressió que ens permetés oferir als responsables arbitralis un criteri més a l'hora d'escollir àrbitres per promocionar-los amb més garanties d'èxit. Tanmateix, creiem que l'esforç ha pagat la pena, i encara que sembli una contradicció, hi ha una gran utilitat en la identificació d'aquells aspectes en els que no s'han trobat diferències significatives. Tal i com hem indicat en la introducció, hi ha tota una sèrie de característiques desitjables que els àrbitres de la mostra no evidencien posseir, per tant, els responsables arbitralis, si consideren que aquestes característiques han de formar part del repertori conductual dels seus afiliats, bé que hauran de programar plans de formació per tal de que els àrbitres assoleixin les habilitats desitjades.

Per altra banda, és evident que en els últims anys el rol de l'àrbitre ha passat de ser un personatge punitiu a ser cada cop més un director de joc que proveeix a l'encontre del ritme necessari perquè es conservi l'espectacle, que és el que l'esport és en definitiva. Així doncs, és possible que mentre que antigament la idea comunament acceptada del que havia

de ser un àrbitre era una persona dominant, inflexible i autoritària, aquesta idea ha evolucionat i els protagonistes del joc valoren aquells àrbitres amb característiques més conciliadores del que era habitual fa tres o quatre dècades. Lògicament, si aquesta idea ha canviat ho ha fet tant entre els que protagonitzen el joc, és a dir, jugadors i entrenadors, com entre els directors de les organitzacions arbitral. D'aquesta manera, si hem detectat que els àrbitres de la mostra són en general autoritaris, sense diferències entre els àrbitres d'alt i baix nivell, i els responsables arbitral estan fent una crida constant a l'ús de l'empatia com a eina per obtenir millors resultats en les actuacions i créixer com a àrbitres, aquests hauran d'incloure en els seus plans formatius tallers per tal que els àrbitres adquireixin o millorin les seves habilitats socials, entre elles la capacitat empàtica i l'assertivitat. Autors com Guillén, Morán et al. (1999) deixen ben clar que els àrbitres valoren les habilitats psicològiques i personals per dur a terme la seva tasca, però reben poca formació al respecte.

Com que hem trobat, en contra del que esperàvem, que els àrbitres manifesten uns nivells de desajustament emocional i d'activació massa elevats, proposem programes per entrenar els àrbitres en tècniques breus de relaxació que puguin posar en marxa durant els intervals de joc, la qual cosa milloraria el seu rendiment i la seva progressió com a àrbitres.

Així mateix, si els àrbitres de més baix nivell són excessivament desconfiats, la qual cosa, combinada amb un

nivell més baix d'habilitats socials pot originar conflictes en les pistes, creiem necessari que es posin en marxa plans de formació per ensenyar-los a reestructurar els seus pensaments, i fer-los més adaptables i obtenir així un millor rendiment en la pista.

Una de les aportacions que cal destacar d'aquest estudi és la manera d'assignar els àrbitres al grup d'aquells que difícilment arribaran a les màximes categories. Com hem comentat anteriorment, en els estudis que havíem revisat i en els quals es classificava els àrbitres segons el seu nivell d'assoliment, aquesta classificació es va fer atenent a criteris d'estabilitat, és a dir, entenent que els àrbitres que pertanyen al grup dels menys qualificats, demà continuaran pertanyent a aquest mateix grup. Creiem que una de les nostres contribucions a aquesta mena d'investigacions és detectar que, a diferència d'altres activitats esportives on el sostre és més evident, en l'activitat arbitral aquesta línia és molt difusa, les categories no són estanques sinó permeables, i categoritzar una persona segons el nivell assolit ha de comptar amb una sèrie de controls que assegurin que aquell individu ja ha arribat al seu sostre i que no el trobarem, al cap de pocs anys, pertanyent a la categoria amb la qual s'estaven comparant les seves puntuacions.

Una altra aportació que considerem que aporta el nostre estudi és l'elecció de la prova que varem administrar. Varem escollir el NEO PI-R per vàries raons. La primera, perquè es circumscriu a una de les perspectives de la personalitat

que més literatura està originant: la de les disposicions. Després, perquè respon a un dels models que sembla ser el més consensuat pel que fa a l'estudi de la personalitat: el dels cinc factors. També, perquè en el moment d'iniciar la nostra investigació no havia cap estudi en el camp de la Psicologia aplicada a l'arbitratge que hagués utilitzat aquesta eina, existint només alguns estudis que havien emprat al CPI o el 16 PF, que es basen en models de la personalitat que han estat superats abastament pel model dels cinc factors. Per últim, perquè el perfil que ens oferiria captava un ampli ventall de variables de personalitat, amb un total de 35 facetes d'estudi que ens havien de permetre, en cas de trobar diferències, identificar-les de manera específica.

En resum, un cop establerts els objectius, la mostra i l'instrument de mesura, varem establir unes hipòtesis de treball que havíem de verificar. Pel que fa a la verificació de la primera d'elles, el primer requisit que havia de complir la nostra mostra era que fos representativa de la població general. En aquest sentit hem de dir que els valors d'alfa que obté la mostra d'àrbitres en els factors N, E, O, A, C són molt similars als obtinguts en la mostra normativa espanyola (Costa & McCrae, 1999, p. 84). Això ens indica que la nostra mostra no està esbiaixada, que es comporta igual que la de la norma i que les seves respostes no han estat a l'atzar. Fetes les comparacions, les nostres conclusions se sumen a les aportades per altres autors pel que fa a què trobem diferències estadísticament significatives en alguns factors observats. En el nos-

tre cas, en quatre d'ells (Neuroticisme, Obertura, Amabilitat i Responsabilitat). Tot i amb un elevat nivell d'exigència, també trobem diferències significatives en vint-i-dues de les trenta facetes.

Pel que fa a la valoració dels resultats obtinguts a través de la verificació de la segona de les hipòtesis, hem de comentar que esperàvem resultats diferents. El fet de que estudis anteriors, sense tenir en compte la permeabilitat en les categories arbitrals, haguessin trobat diferències significatives, ens feia pensar que si les diferències entre els nostres dos grups, pel que fa al nivell d'excel·lència, s'havien maximitzat, les diferències pel que fa als resultats en l'inventari de personalitat serien molt més elevades. Hem trobat diferències estadísticament significatives en les facetes Assertivitat i Competència, i un acostament cap a la significació estadística en les facetes de Depressió, Confiança i Deliberació. Els resultats ressalten la importància que té la faceta Competència (C1), és a dir, el reconeixement en un mateix de les seves capacitats, en l'assoliment de les més altes categories dins l'arbitratge. No es d'estranyar si tenim en compte la gran pressió i la crítica constant a la que es veuen sotmesos els àrbitres des que s'inicien a l'activitat, pressió que augmenta conforme augmenta la categoria, i que seran aquells que tenen més confiança en les seves pròpies habilitats els que assoleixin l'èxit. No en va, autors com Page i Page (2010) troben que la pressió d'un públic nombrós pot afectar tant les decisions arbitrals que dependrà de les característiques per-

sonals de l'àrbitre, entre elles el seu nivell d'autoestima, que prengui un nombre més o menys elevat de decisions en favor de l'equip local.

Estimem que els resultats obtinguts són útils per programar plans de formació per instruir els àrbitres en aspectes que són importants perquè els àrbitres millorin l'execució de la seva tasca. De la mateixa manera que Page i Page (2010), fins i tot considerem que determinades variables psicològiques poden ser útils per la seva selecció i valoració.

De cara al futur, de la mateixa manera que Guillén (2003b) i Ugarte et al. (2002), considerem que s'ha de continuar investigant la problemàtica arbitral. És a dir, que s'hauria d'obrir una línia preferent per estudiar quins aspectes considera el propi col·lectiu arbitral que són els més problemàtics i als quals la psicologia de l'esport pot proposar solucions, entre altres coses perquè, en donar resposta a les pròpies demandes del col·lectiu, serà més fàcil implementar en aquest grup qualsevol programa d'intervenció psicològica. En aquest sentit, apuntem que Davis (1996) assenyala com a principals problemes les condicions mentals i el *burnout*, i que les conclusions d'estudis fets per Guillén, Jiménez Betancort et al. (1999), Guillén, Morán et al. (1999), i Ugarte et al. (2002) apunten a què la formació arbitral hauria de contenir major i millor formació de caràcter psicològic i pedagògic. Per això valoren tan positivament que en manuals sobre arbitratge, com els de Perlmutter et al. (1997), Greensted (1997) o Grunska (1999a) prestin molta atenció als aspectes

psicològics de la tasca arbitral, i també com és el cas de l'aportació de Pla (2002).

Cruz (1997) i Garcés de Los Fayos i Vives (2003) coincideixen en algunes de les línies de treball esmentades i en desenvolupar el treball directe sobre una sèrie de variables com ara la concentració, la presa de decisions, l'estil de comunicació interpersonal, l'autoconfiança i l'autocontrol emocional, així com també la intervenció directa: anàlisi de conductes, preparació psicològica per a la competició, incidir en les escoles de formació, l'estudi del reglament per fer les modificacions necessàries i prevenir l'abandonament de l'activitat arbitral.

BIBLIOGRAFIA

- Alker, H. A., Straub, W. F., & Leary, J. (1973). Achieving consistency: A study of basketball officiating. *Journal of Vocational Behavior, 3*, 335-343.
- Allport, G. W. (1937). *Personality: A Psychological interpretation*. New York: Holt.
- Allport, G. W. (1970). *Psicología de la personalidad*. Buenos Aires: Paidós.
- Anshel, M. H. (1995). Development of a rating scale for determining competence in basketball referees: implications for sport psychology. *The Sport psychologist, 9*, 4-28.
- Antonelli, F., & Salvini, A. (1975). Indagine comparativa sulle caratteristiche personalogiche di 168 arbitri di pallacanestro e 119 giudici di ciclismo. *International Journal of Sport Psychology, 6*, 229-233
- Antonelli, F., & Salvini, A. (1982). *Psicologia del deporte I*. Valladolid: Miñón.
- Aresu, M., Bucarelli, A., & Marongiu, P. (1979). A preliminary investigation of the authoritarian tendencies in a group of sport referees. *International Journal of Sport Psychology, 10*, 42-51.
- Balch, M. J. & Scott, D. (2007). Contrary to Popular Belief, Refs are People Too! Personality and Perceptions of Officials. *Journal of Sport Behavior, 30*, 3-20.

- Baumgarten, F. (1933). *Die Charaktereigenschaften. Beiträge zur Charakter- und Persönlichkeitsforschung: Monogr. I*. Bern: A. Francke.
- Betancor, M. (1999a). *Bases para la formación del árbitro de Baloncesto*. Tesis doctoral. Las Palmas de Gran Canaria: Universidad de Las Palmas de Gran Canaria.
- Betancor, M. A. (1999b). El árbitro de baloncesto. Principios y bases teóricas sobre su formación. *Lecturas: Educación Física y deportes*, 17. Extret el 29 de març de 2007 de <http://www.efdeportes.com/efd17/arbalm.htm>
- Betancor, M. A., & Cabrera, D. (1999). Objetivos del «Centro de Estudios del Arbitraje Deportivo» de la ULPGC. En Guillén, F. (Ed.), *La psicología del deporte en España al final del milenio. Actas del VI Congreso Nacional de Psicología de la Actividad Física y el Deporte* (pp. 567-564). Las Palmas de Gran Canaria: Universidad de Las Palmas de Gran Canaria.
- Blasco, T. (1999). Competencia personal, autoeficacia y estrés en árbitros de ciclismo. *Revista de Psicología del Deporte*, 8, 195-206.
- Borgatta, E. F. (1964). The structure of personality characteristics. *Behavioral Science*, 9, 8-17.
- Borgatta, E. F., Cottrell, L. S., & Mann, J. H. (1958). The spectrum of individual interaction characteristics: An interdimensional analysis. *Psychological Reports*, 4 (Monograph Supplement 4), 279-319.

- Bruguera, J. (1996). *Diccionari Etimològic*. Barcelona: Enciclopedia Catalana.
- Cabrera, D. (1997). *El perfil de los jueces de gimnasia rítmica*. Tesis doctoral. Las Palmas de Gran Canaria: Universidad de Las Palmas de Gran Canaria.
- Caracuel, J. C., Andreu, R., & Pérez, E. (1995). Análisis psicológico del arbitraje y juicio deportivos. Una aproximación desde el modelo interconductual. *Motricidad, 1*, 5-24.
- Cattell, R. B. (1943). The descripción of personality. I. Foundations of trait measurement. *Psychological review, 50*, 559-594.
- Chifflet, P. (1985). L'évolution des techniques sportives et les officiels fédéraux. *Revue des Sciences et Techniques des APS, 6*, n° 12, 5-10.
- Coca, S. (1975). *El árbitro, persona y juez*. Madrid: Federación Española de Balonmano.
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral science (2nd ed.)*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Costa, P. T., & McCrae, R. R. (1999). *Inventario de personalidad NEO Revisado (NEO PI-R). Inventario NEO Revisado de Cinco Factores (NEO-FFI). Manual profesional*. Madrid: TEA Ediciones, S.A.
- Cruz, J. Asesoramiento psicológico en el arbitraje y juicio deportivos. En J. Cruz (Ed.), *Psicología del Deporte* (pp. 245-269). Madrid: Síntesis, 1997.

- Cuadras, A. (1988). *Evaluación de los componentes cognitivos de la ansiedad en árbitros de baloncesto*. Tesis doctoral. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona.
- Cuadras, A. (1990). Anàlisi de la freqüència cardíaca i de l'excitació autoinformada en àrbitres de bàsquet. En *V Jornades de l'Associació Catalana de Psicologia de l'Esport* (pp. 117-123). Barcelona: ACPE.
- Cuadras, A., & Cruz, J. (1988). Anàlisi de la freqüència cardíaca preparatit en una parella d'àrbitres de bàsquet. *Apunts. Medicina de l'Esport*, 25, 201-207.
- Dale, J. P. (1976). *An investigation of personality characteristics of baseball umpires*. Unpublished master's thesis, California State University, Pomona, CA. Estats Units d'Amèrica.
- Davis, C., Mogk, J. P. (1994). Some personality correlates of interest and excellence in sport. *International Journal of Sport Psychology*, 25, 131-143.
- Davis, K. L. (1996). *The art of sports officiating*. Needham Heights, MA: Allyn, & Bacon.
- Digman, J. M. (1990). Personality structure: emergence of the five-factor model. *Annual Review of Psychology*, 41, 417-440.
- Digman, J. M., & Takemoto-Chock, N. K. (1981). Factors in the natural language of personality: Reanalysis, comparison, and interpretation of six major studies. *Multivariate Behavioral Research*, 16, 149-170.

- Dosil, J. (2003). La función educativa del árbitro y juez deportivo. En F. Guillén (Director), *Psicología del arbitraje y el juicio deportivo* (pp. 133-160). Barcelona: Inde.
- Escola d'Àrbitres de la Federació Catalana de Bàsquetbol (2009). IX Curs de Professors de Regles de Joc. Programa del curs.
- Eysenck H. J., & Eysenck, M. W. (1985). *Personality and individual differences. A natural science approach*. New York: Plenum Press.
- Eysenck, H. J. (1947). *Dimensions of personality*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Eysenck, H. J. (1970). *The structure of human personality*. London: Methuen.
- Eysenck, H. J. (1972). *Fundamentos biológicos de la personalidad*. Barcelona: Fontanella.
- Eysenck, H. J. (1991). Dimensions of personality: 16, 5 or 3? – Criteria for a taxonomic paradigm. *Personality and individual differences*, 12, 773-790.
- Eysenck, H. J., & Eysenck, S. B. G. (1975). *Manual for the Eysenck Personality Questionnaire*. San Diego: Educational and Industrial Testing Service.
- Eysenck, H. J., Nias, D. K. B., & Cox, D. N. (1982). Sport and personality. *Advances in Behavior Research and Therapy*. 4 (1) 1-56.
- Federació Catalana d'Handbol (2001). *Mini-handbol. Regles de Joc*.

- Federació Catalana de Basquetbol (2005). *Reglament oficial de minibàsquet 2005*.
- Fédération Internationale de Basketball (2006). *Official Basketball Rules 2006*, p. 7.
- Fiske, D. W. (1949). Consistency of the factorial structures of personality ratings from different sources. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 44, 329-344.
- Fratzke, M. R. (1975). Personality and biographical traits of superior and average college basketball officials. *The research Quarterly*, 46, 484-488.
- Furst, D. M. (1989). Sport role socialization: Initial entry into the subculture of officiating. *Journal of Sport Behavior*, 12, 41-52.
- Furst, D. M. (1991). Career contingencies: Patterns of initial entry and continuity in collegiate sports officiating. *Journal of Sport Behavior*, 14, 93-102.
- Galton, S. F. (1884). Measurement of character. *Fortnightly Review*, 36, 179-185.
- Gama, A., Corte, A., Monge, D. M., Araujo, D., Ramos, J. P., Horta, L., Marivoer, S., Serpa, S., Lima, T., Weinberg, R., & Richardson, P. (1998). *Manual do arbitro*. Lisboa: Secretaria de Estado do Desporto.
- Garcés de Los Fayos, E. (Coord.) (2003). *Áreas de aplicación de la Psicología del Deporte*. Región de Murcia: Consejería de la Presidencia. Dirección General de Deportes.

- Garcés de Los Fayos, E., & Vives, L. (2003). Psicología del deporte y arbitraje. En E. Garcés de Los Fayos. (Coord.), *Áreas de aplicación de la Psicología del Deporte* (pp. 97-110). Región de Murcia. Consejería de Presidencia. Dirección General de Deportes.
- Gimeno, F., Buceta, J. M., Lahoz, D., & Sanz, G. (1998). Evaluación del proceso de toma de decisiones en el contexto del arbitraje deportivo: propiedades psicométricas de la adaptación española del cuestionario DMQII en árbitros de balonmano. *Revista de Psicología del Deporte*, 7, 249-258.
- Goldberg, L. R. (1982). From Ace to Zombie: Some explorations in the language of personality. En Spielberger, C. D., & Butcher, J. N. (Eds.), *Advances in Personality Assessment* (pp. 203-234). Vol. I. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Goodlander, B. (2002, setembre). Why officiate? *Referee*, 36-37.
- Greco, P. J. (1996). *Formação do Árbitro: treinamento psicológico*. Belo Horizonte, Brasil: UFMG.
- Greensted, R. (1997). *The RFU Rugby Union. Referee's Manual*. London: A & C Black.
- Grunska, J. (1995). *Let's Make it Official: Practical Suggestions for the High School Official*. Kansas City, MO: National Federations of State High School Associations.
- Grunska, J. (2001, Novembre). Advice for officiating and beyond – Part II. *Referee*, 10.

- Grunska, J. (Ed.) (1999). *Successful sport officiating*. Champaign, IL.: Human Kinetics.
- Guardo, M. E., & Fleitas, C. I. (2004). Hacia una teoría del arbitraje deportivo: introducción. *Lecturas: Educación Física y deportes*, 68. Extret el 29 de març de 2007 de: <http://www.efdeportes.com/efd68/arbitra.htm>
- Guillén, F. (2003b). Panorama actual en el estudio del arbitraje y el juicio deportivo desde una perspectiva psicológica. En F. Guillén (Director), *Psicología del Arbitraje y el Juicio Deportivo* (pp. 7-24). Barcelona: Editorial Inde.
- Guillén, F. (Director) (2003a). *Psicología del Arbitraje y el Juicio Deportivo*. Barcelona: Editorial Inde.
- Guillén, F., & Jiménez Betancort, H. (2001). Características deseables en el arbitraje y el juicio deportivo. *Revista de Psicología del Deporte*, 10, 23-34.
- Guillén, F., Jiménez Betancort, H., & Pérez Ruiz, A. (1999). *Diferencias entre árbitros y jueces deportivos: análisis de las características percibidas positivamente*. En G. Nieto, & E. Garcés de los Fayos (Coord.), *Actas del VII Congreso Nacional de Psicología de la Actividad Física y del Deporte* (pp. 571-585). Murcia, España.
- Guillén, F., Morán, M., & Castro, J. J. (1999). Consideraciones de carácter psicosocial sobre el arbitraje y el juicio deportivo. En F. Guillén (Ed.), *La psicología del deporte en España al final del milenio. Actas del VI Congreso Nacional de Psicología de la Actividad Física y el De-*

- porte* (pp. 583-591). Las Palmas de Gran Canaria: Universidad de Las Palmas de Gran Canaria.
- Ittenbach, R. F., & Eller, B. F. (1988). A personality profile of Southeastern Conference football officials. *Journal of Sport Behavior*, *11*, 115-125.
- John, O. P., Angleitner, A., Ostendorf, F. (1988). The lexical approach to personality: a hystorical review of trait taxonomic research. *European Journal of Personality*, *2*. 171-205.
- Jung, C. G. (1933). *Psychological types*. New York: Harcourt, Brace, & World.
- Klages, L. (1926). *The science of carácter*. (Traducció de 1932). London: Allen, & Unwin.
- Koslowsky, M., & Mahoz, O. (1988). Commitment and personality variables as discriminators among sports referees. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, *10*, 262-269.
- Kretschmer, E. (1947). *Constitución y carácter*. Barcelona: Labor.
- Krug, S. E. (1976). *Clinical Analysis Questionnaire manual*. Champaign, IL: Institute for Personality and Ability Testing.
- Luria, A. R. (1984). *Sensación y percepción*. Barcelona: Martínez Roca.
- Marrero, G. (1998). *Estudio sobre los árbitros de fútbol*. Las Palmas de Gran Canaria: Centro de Estudios del Arbi-

- traje Deportivo. Universidad de Las Palmas de Gran Canaria.
- MacMahon, C., Starkes, J. L., & Deakin, J. (2009). Differences in processing of game information in basketball players, coaches and referees. *International Journal of Sport Psychology*, 40, 403-423.
- Marrero, G., Albo, J. M., & Núñez J. L. (2003). Psicología, arbitraje y juicio deportivo. En Hernández A. (Coord.), *Psicología del Deporte III. Aplicaciones 1*. Buenos Aires: EDeportes. Extret el 26 de març de 2010 de <http://www.efdeportes.com/libro/psdf.htm>
- Martín, V. (1990). El árbitro de baloncesto. La influencia de tres variables ambientales en la percepción del tiempo. En Colegio Oficial de Psicólogos (Ed.), *II Congreso del Colegio de Psicólogos: Vol. 10. Psicología de la Actividad Física y el Deporte* (pp. 29-31). Valencia: COP.
- Martín, V. (1996). *Psicología deportiva: el árbitro de baloncesto. Evaluación, estrategias e intervención*. León: Asociación Leonesa de Árbitros de Baloncesto.
- Mascarenhas, D., Mortimer, P., & Collins, D. (2002, abril). The 'Four Cornerstones' Model. *Referee*, 38.
- McAdams, D. P. (1992). The Five-Factor Model In Personality: A Critical Appraisal. *Journal of Personality*, 60, 329-361.
- McCrae, R. (1992). Editor's introduction to Tupes and Christal. *Journal of Personality*, 60, 217-219.

- McDougall, W. (1932). Of the words character and personality. *Character and Personality*, 1, 3-16.
- Mehrabian, A., & Bank, L. (1978). A questionnaire measure of individual differences in achieving tendency. *Educational and Psychological Measurement*, 38, 475-478.
- Morris, D. (1981). *The soccer tribe*. London: J. Cape Ltd.
- Norman, W. T. (1963). Toward an adequate taxonomy of personality attributes: Replicated factor structure in peer nomination personality ratings. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 66, 574-583.
- Page, K., & Page, L. (2010). Alone against the crowd: Individual differences in referees' ability to cope under pressure. *Journal of Economic Psychology*, 31, 192-199.
- Palomero, M. L. (1996). *Hacia una objetivización del código internacional de gimnasia rítmica*. Tesis doctoral. Barcelona: INEFC.
- Perlmutter, R.E., Richards, F.A., Dreimiller, D., Dreimiller, J., & Hoyt, C.L. (1997). *Sports officiating: career handbook*. Cleveland, Oh: LR Publishing Company.
- Pla, J. (1987). *Psicología y arbitraje. Escola Catalana d'Àrbitres de Basquetbol*. Manuscrit no publicat.
- Pla, J. (1990). *Informe del qüestionari de l'ECAB de la temporada 1989-1990. Escola Catalana d'Àrbitres de Basquetbol*. Manuscrit no publicat.

- Pla, J. (1994). *Informe del qüestionari del CCAB de la temporada 1993-1994. Col·legi Català d'Àrbitres de Basquetbol*. Manuscrit no publicat.
- Pla, J. (2002). *Psicología de l'arbitratge*. En Manual de l'àrbitre de l'Escola i del Comitè d'Àrbitres de la Federació Catalana de Bàsquetbol. Extret el 14 d'abril de 2008 de <http://www.basquetcatala.cat/recursos/documentos/arbitres-manual-escola/M0910%203-1%20PSICOLOGIA.pdf>
- Pla, J., & Lozano, J. (2009). *Estudi de la situació de la Psicologia aplicada a l'arbitratge i al judici esportiu a Catalunya. Col·legi Oficial de Psicòlegs de Catalunya*. Manuscrit no publicat.
- Popelka, E. (1992). *Psicología del Arbitraje*. Montevideo, Uruguay: Edición propia.
- Prus, R. (1984). Career contingencies: Examining patterns of involvement. En A. N. Theberge, & P. Donnelly (Eds.), *Sport in the sociological imagination* (pp. 297-317). Fort Worth, TX: Texas Christian University Press.
- Purdy, D. A., & Snyder, E. E. (1985). A social profile of high school basketball officials. *Journal of Sport Behavior*, 8, 54-65.
- React, React, React! (2002, novembre) *Referee*, 14.
- Referee staff (2003, juny). The 17 essential books of the well-read oficial. *Referee*, 24-29.
- Ress, W. B. (1982). *A comparative study of the personality traits of high school basketball officials in Indiana*. Tesi

no publicada per a l'obtenció del grau d'especialista en educació. Butler University, Indianapolis, IN, Estats Units d'Amèrica.

- Riera, J. (1985). *Introducción a la Psicología del Deporte*. Barcelona: Martínez Roca.
- Riera, J. (1990). El judici en gimnàstica esportiva. En *Actes V jornades de psicologia de l'activitat física i l'esport* (pp. 105-110). Barcelona: ACPE.
- Saldaña, C., Cuadras, A., & Fernández, J. (1990a). Entrenamiento en inoculación de estrés en árbitros de baloncesto: un estudio piloto. En *V Jornades de l'Associació Catalana de Psicologia de l'Esport* (pp. 111-116). Barcelona: ACPE.
- Saldaña, C., Cuadras, A., & Fernández, J. (1990b). Adaptació de l'entrenament en inoculació de stress per a àrbitres de bàsquet: un estudi pilot. *Apunts d'Educació Física i Medicina de l'Esport*, 19, 70-78.
- Sánchez-Elvira, A. P. (1994). *Perspectivas actuales en el estudio de las diferencias individuales. Estructuras y procesos*. Madrid: Sanz y Torres.
- Segura, J., Manzano, E., Pla, J., & Rusiñol, J. (2002). Construcción de una escala de valoración de las habilidades psicológicas en árbitros de baloncesto: resultados preliminares. En *Actas del VIII Congreso Nacional de Psicología del Deporte* (pp. 235-239). Pontevedra: Asociación Galega da Psicoloxía do Deporte.

- Segura, J., Virgili, C., Mora, N., Barrera, S., Coll, M., Montagut, G., & Albert, M. (1999). Toma de decisiones y experiencia en árbitros de baloncesto. En G. Nieto, & E. Garcés (Coord.), *Actas del VII Congreso Nacional de Psicología del Deporte* (pp. 642-655). Murcia, España.
- Sheldon, W. H. (1942). *The varieties of temperament: A psychology of constitutional differences*. New York: Harper.
- Sinclair, G. D. (1975). Personality characteristics of nationally rated volleyball officials. *Volleyball Technical Journal*, 3, 72-80
- Spurgeon, J. H., Blair, S. V., Keith, J. A., & McGinn, C. J. (1978). Characteristics of successful and probationary football officials. *Physician & Sportsmedicine*, 6, 106-110; 112.
- Tabernero, B., & Márquez, S. (1999). Field dependence-independence of basketball referees. *Perceptual and Motor Skills*, 88, 929-934.
- Thurstone, L. L. (1934). The vectors of mind. *Psychological Review*, 41, 1-32
- Tuero, C., Tabernero, B., Márquez, S., & Guillén, F. (2002). Análisis de los factores que influyen en la práctica del arbitraje. *Revista Scape*, 1, 1, 7-16.
- Tupes, E. C. , & Christal, R. E. (1961). *Recurrent personality factors based on trait ratings* (USAF ASD Technical Report No. 61-97). Lackland Air Force Base. TX: U.S. Air Force.

- Ugarte, O., Guillén, F., & Villalobos, D., (2002). Situación actual y expectativas del árbitro de fútbol profesional. *Kinesis*, 33, 17-24.
- Weinberg, R. S., & Richardson, P. A. (1990). *Psychology of Officiating*. Champaign, Ill.: Leisure Press.
- Zuckermann, M. (1971). Dimensions of sensation seeking. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 36, 45-52.

ANNEX

QÜESTIONARI DEMOGRÀFIC					
DNI (si s'escau)		Sexe	☐ Home ☐ Dona	Edat	anys
Data		Estat civil	☐ Casat ☐ Solter	Grup	
Estudis	☐ Primaris/EGB ☐ Batxillerat/BUP/ESO ☐ Universitari grau mig ☐ Universitari grau superior				
Horaris de treball	☐ Regulars ☐ Irregulars ☐ Amb canvis de torn				
Vinculació amb el bàsquet prèvia a l'arbitratge	☐ Jugador ☐ Entrenador ☐ Delegat ☐ Directiu ☐ Auxiliari de taula ☐ Altres (especificar)				
Altres coneixements del joc	☐ Títol tècnic base ☐ Títol tècnic superior				
Temps que hi dedica a la seva preparació física (hores setmanals)	☐ 10 o més ☐ Entre 6 i 9 ☐ Entre 4-5 ☐ Menys de 4				
Categoria Temporada 1998-99	☐ ACB ☐ LEB ☐ EBA ☐ 2a Divisió ☐ 1a Catalana ☐ 2a Catalana ☐ 3a Catalana ☐ ECAB	Màxima categoria assolida	☐ ACB ☐ LEB ☐ EBA ☐ 2a Divisió ☐ 1a Catalana ☐ 2a Catalana ☐ 3a Catalana ☐ ECAB		
Temps a l'ECAB	Temporades				
Temps al Comitè (incloent-hi temporada 1998-99)	Temporades				
Temps a la categoria actual (1998-99)	Temporades				

Benvolgut company. Aquestes són les úniques dades que et demanem com a àrbitre. El qüestionari que contestaràs a continuació ho has de fer contestant com a persona en la vida quotidiana, independentment de la teva faceta com a àrbitre. Gràcies per la teva col·laboració.